

TRACTATIO

DE REPVDIIS ET DIVORTIIS:

IN QVA PLERÆQVE DE causis matrimonialibus (quas vocant) incidentes controuersiæ ex verbo Dei deciduntur.

Additur Iuris Ciuilis Romanorum, & veterum his de rebus canonum examen, ad eiusdem Verbi Dei,& æquitatis normam.

EX TH. BEZÆ VEZELII PRÆLEctionibus in priorem ad Corinthios Epistolam.

GENEVÆ,
Apud hæredes Eustathij Vignon.
M. D. XCI.

QVÆ hîc ex Pontificijs Canonibus citauimus, nemo perinde accipito, ac si eorum auctoritate veritatem niti vlla ex parte vellemus. Tantùm enim illos idcirco protulimus; vt hæc aduersus eos quoque valeant quibus alioqui religio est quicquam quod probemus non improbare.

DE REPVDIIS ET DIVORTIIS.

DVo iam olim gradus in matrimonio fuerunt conſtituti, non tantùm in Eccleſia, ſicut ex Moſe & Matthæo colligi facilè poteſt: verùm etiam inter Græcos, apud quos μνηστεύεσθαι & γαμεῖν differunt: & iure Romanorum ciuili, in quo de ſponſalibus copioſè cauetur. Videntur autem eius moris duæ potiſſimùm cauſæ generales fuiſſe: vna, vt tanti momenti obligatio non protinus, ſed duobus demum diſtinctis gradibus perficeretur: altera, vt medio temporis interuallo, num aliquid fortaſſis eſſet quod matrimonij conſummationem impediret, tempeſtiuè deſpiceretur; quoniam videlicet conſummato matrimonio res in integrum poſtea reſtitui in virgine nullo modo poteſt: in vidua, ſine infamia turpíque macula non poteſt. Addo quoque tertiam, cuius vel maxima habita fuit ratio in Chriſtiana Eccleſia, nempe vt honeſtas in hac ſancta corporum coniunctione ſeruetur, quod non fieret ſi ſtatim vt facta eſt ſtipulatio, ad concubitum effreni

Spōſalium origo & cauſæ.

Deut.20.7 Matt.1.18.

libidinis impetu coniuges proruerent. Certum autem illius inter ſponſalia & nuptias intercedentis temporis ſpatium ſub Lege vel in prima Eccleſia fuiſſe non lego: ſed rectè videtur poſtea illud definiiſſe Eccleſia veluti trinundina promulgatione, in ſolemni videlicet cœtu facienda, vt ritè & ordine omnia in domo Dei, ex Apoſtoli doctrina peragantur. Itaque qui hunc morem aſpernantur, ſciant ſe ludibrio habere Eccleſiā Dei, quum planè ridiculum ſit denuntiare futuram matrimonij benedictionem quod clàm ſit conſummatum: & num aliquod ſit impedimentum rebus nō amplius integris quærere. Qua igitur fronte poſtea pro virgine prodibit quę iam cum marito concubuit? & benedictio, quo pudore ab Eccleſia, quæ ludibrio habita fuerit, flagitabitur? Itaque in hac Geneuenſi Eccleſia rectè illud obſeruatur, vt qui tale quippiam admiſerint, antequàm illis benedicatur, culpam coram Eccleſia, pręfante Miniſtro, agnoſcant: nec virginali habitu prodeat quæ virginitatem ante tempus, pacto etiam marito prodidit. Quibus verò, vt vulgò in Papatu fieri ſolet, precio accepto huiuſmodi promulgationes omittere nulla eſt religio, quod potius quàm ſacrilegorum nomen tribuas? Sed & illa ſolemnis nuptiarum in Eccleſia benedictio vetuſtiſſima eſt, & iuſtis de cauſis ſancita: non modò vt Deo, ſicuti par eſt, conſecretur indiuiduæ conſuetudinis vitæ initium: verùm etiam vt infinitis alio-

Benedictio nuptiarum. Tert. lib. 2. ad vxorem.

alioqui fraudibus occurratur. Christianis certè admodum turpe fuerit, non conscia Ecclesia matrimonium inire vnde nascantur futuræ Ecclesiæ membra, quum ipsas prophanas gentes constet ritibus penè infinitis sua coniugia iis quos falsò deos arbitrabantur, consecrasse. Sed & prima illa coniugij Adami à Deo ipso Euam Adamo tradentis, profecta benedictio, hanc futuris omnibus verè sanctis coniugibus regulam omninò videtur præscripsisse, vt qui coniugium initurus est, testibus cum Ecclesia Angelis, vxorem non tam ex parentum quàm ex Dei ipsius, per os ministri sui loquentis, manu traditam accipiat. Duobus igitur gradibus verè solemne & legitimum matrimonium inter prophanas etiam gentes perficiebatur: sponsalibus nimirum & nuptiis, vt vel illud Terentianum declarat:

Ambros. epist. 70. lib. 9.

Gen. 2. 22.

Placuit, despondi, nuptiis dictus est dies.

Inde & illud consequitur, totidem esse eius dirimendi vinculi gradus, nēpe REPVDIVM, quo sponsalia, & DIVORTIVM, angustiore significatione appellatum, quo matrimonium, iam ipsa interueniente corporū copula consummatum, dirimitur, vt disertè declarat Modestinus. De vtroque igitur sigillatim agemus, ac primùm quidem de repudiis, siue de sponsalium diremptione.

Repudiū & Diuortium quo differant.

l. inter stuprū. D. de verb. sign.

Sponsalia propriè dicuntur dirimi quæ rata prius fuerunt ac proinde legitimè contracta: nec enim vbi nullum est vinculum,

De sponsalibus ipso iure nullis siue inutilibus.

diremptioni locus eſt. Nihil tamen prohibet quominus de iis quoque ſponſalibus, & quidem priore loco, diſceptemus, quæ quum ipſo iure nulla ac planè inutilia ſint, improprie dirimi dicuntur, quum potius vana ab ipſo ſtatim initio, quod ad obligationem attinet, fuiſſe declarentur.

Sponſalia verbis in futurum conceptis non obligant præcisè.

Eiuſmodi ſunt autem in primis ſponſalia quæ ſolis verbis de futuro, vt loquuntur, ſiue purè, ſiue addita conditione concipiuntur, vt ſi quis dicat ACCIPIAM, non autem ACCIPIO. Nã, vt rectè declarat Lombardus, aliud eſt promittere quàm facere. Aliqua tamen in eo ſubeſt difficultas, quòd Sponſalia ſui natura in futurum reſpiciant, quum in ipſis demum nuptiis vxor ducatur. Imò etiam verbo παραλαμβάνειν vtitur Angelus apud Mattheũ, de Ioſepho iam deſponſo loquens, vt DESPONDERE nihil aliud ſit quàm SE ACCEPTVRVM SPONDERE. Neque verò dubium eſt quin Sponſalia veteribus nihil aliud fuerint quàm ſponſiones, id eſt, adhibita ſtipulatione ſolemnes de accipienda vxore promiſſiones, ita vt non tunc plena & abſque omni exceptione fieret futuri matrimonij obligatio, ſed libertas quædam relinqueretur recedẽdi à contractu & Sponſo & Sponſæ, ſi ita placuiſſet, quanuis ex ſponſo ageretur, & qui in culpa erat QVANTI INTERERAT dãnaretur. Chriſtiani verò, quibus meritò ſumma ſemper religio fuit, de iſto cõtractu cuius ſe auctorem Deus ipſe profitetur,

c. præterea & c. requiſiuit. De ſponſ.

Lombard. lib. 4. diſt. 27. & 28.

Mat. 1. 20.

Gel. lib. 4. cap. 4.

quicquam

quicquã temerè ſtatuere, vt obuiam irent iſti ſponſalium diſſolutioni, vulgatas illas de paciſcendo ſiue feriò promittendo matrimonio ſponſiones non pro veris ſponſalibus, quæ ex ſolo partium conſenſu mutari non poſſunt, ſed pro ſimplicibus promiſſis habuerunt. Inde diſcrimen illud verborum in præſens vel in futurum tempus conceptorum, quod ego quidem minimè inane eſſe puto. Quemadmodum enim, exempli gratia, qui ſic loquutus fuerit, *Vendam tibi hũc fundum*, nondum vendidit, ſed tantùm venditurum promiſit, ac proinde nulla inde actio neque ex vendito, neque ex empto naſcitur, ſed ex promiſſo duntaxat: qui verò dixit, *Vendo tibi hunc fundum*, etiã ſi addiderit non niſi à certo die ab emptore poſſidendum, eo tamen ipſo momẽto vendidit: ita etiam diſtinguendum eſt inter *Deſpondeo* & *Deſpondebo*, *Accipio* & *Accipiam*, quoniam iſtis verbis non fit coniugium, ſed promittitur: illis verò contrahuntur ſponſalia, atque adeò matrimonium ipſum, quanuis non de facto, vt vulgò loquuntur, de iure tamen eo ipſo momento initur. Itaque poſt eiuſmodi ſponſalia de futuro duntaxat, ſi quis aliam ſibi verè deſpondit, rata erit poſterior promiſſio: ac proinde prior, quod ad obligationem attinet, vana fuiſſe declarabitur, quoniam aliud eſt reipſa ſeſe obligare, quàm faciendam obligationem promittere. At enim, inquies, quantumuis ſimplex promiſſio conſcientiam

Lateran. concil. ſub Alexan. 3. parte 6. c. conſuluit, c. ſicut, De ſponſ.

ligat. Neque verò inficior longè rectius facere qui fidem quoquo modo datam præstet quantum in se est, præsertim si iusiurandum interpositum sit: ac grauem etiam reprehensionem in Ecclesia mereri, qui mutatæ voluntatis causam idoneam non afferet: imò etiam in foro iustè damnari, quanti intererat promissionem illam impleri, si in culpa fuisse deprehendatur. Sed tamen eum qui tantùm futuram obligationem promittat, existimo videri posse omnino, quum tacitè saltem sibi spatium ad ampliorem deliberationem petat, liberam sibi facere mutandi consilij facultatem, quod in isto præsertim tanti momenti contractu meritò obseruatur, vt ex eiusmodi pollicitatione præcisè obligatus videri non possit.

Psalm. 15. c. de illis, & c. sicut, De spons.

Gel. lib. 4. cap. 4.

c. requisiuit, De sponsal.

In sponsalibus verò per verba (vt aiunt) de præsenti, sed adiecta conditione cõceptis, has distinctiones obseruari volunt Scholastici. Primùm, vt si ponatur res præterita vel præsens, veluti, si quis dicat, *Accipio te vxorem, si hoc vel illud poßides*, vel, *Si pater consensit*, & ea conditio iam extet, rata sint sponsalia: sin verò non extet, nihil promissum intelligatur. Deinde vt si conditio futurum respiciat, ea rursus distinctio adhibeatur, vt necessaria quidem habeatur quasi completa, ac proinde sit ex sponsalibus ratũ coniugium, vt *Accipio te vxorem si cras sol oriatur*: si impossibilis, habeatur pro non adiecta, ac proinde rata quoque sint sponsalia: si contingens, vt

De sponsalibus non purè initis.

Lib. Sent. 4. dist. 28. quæst. 1.

Accipio

Accipio te uxorem modò cras hoc vel illud fiat, idem de ea iudicetur atque de simplici promissione per verba de futuro, vt paulò antè diximus. Denique vt si conditio vel contra matrimonii naturam fuerit, veluti, *Accipio te uxorem ad biennium*, vel etiam turpis, vt *Accipio te uxorem modò quæstum ex corpore facias*, eiusmodi sponsalia vana censeantur. Et hæc quidem fateor probabiliter dici, sed sepositis istis distinctionibus eorum sententiæ per omnia accedo, qui non nisi purè factis sponsalibus, & quidem per verba de præsenti, coniugium prorsus ratum esse volunt, quo iure vtimur in hac Geneuensi Ecclesia: quoniam videlicet qui conditionem adiicit, quæcunque tandem illa sit, in incertum loqui necessariò præsumitur, etiam si res iam certò esse postea comperiatur: ac proinde purus ac prorsus liber ipsius consensus esse non videtur, qualem tamen in huiusmodi præsertim contractu requiri extra controuersiam est. Itaque apposita rei præsentis vel præteritæ conditione quæ postea extet, concedo quidem actionem ex sponso nasci, de qua superiùs diximus: certam verò & inuiolabilem rati matrimonii obligationẽ, non item. Certè eius appositæ conditionis quam omnibus satis constet prorsus necessariam esse, non video quis vsus esse possit, quoniam nemo illã sanæ mentis nisi cum ludibrio adhibeat. Quòd autẽ impossibilis pro non adiecta censetur, vt valeat tanquam purè facta obligatio,

c. si conditiones, De cõd. appos.

c. super eo De condit. appos.

Cõcil. Lateran. sub Alexan. 3. parte 6. c. cõsuluit, &c. Quicũque.

ne id quidem facilè probarim, si modò fuerit ex earum genere quas prorsus impóssibiles esse palàm constiterit, vt si dicatur, *Accipio te vxorem si digito cælum tetigeris*, vel (cæcam alloquendo) *si me videris*. Nam qui sic loquitur, sese non modò in id coniugium non consentire, sed etiam cum ludibrio id reiicere, palàm, meo quidem iudicio, testatur, nedum vt purè videri possit consensisse. Sed quid si sponsalibus apposita cõditione factis, copula sit subsequuta? rectè sanè responsum est ab Innocentio tertio, eiusmodi hominem videri à conditione recessisse.

de illis. c. per tuas De cond. appos.

De sponsalibus incestuosis.

Ipso quoque iure inualida sunt sponsalia contra Dei voluntatem nobis in ipsius verbo patefactam contracta, cuiusmodi sunt incestuosa: itémque clandestina, id est, in quibus auctoritas eorum non interuenit in quorum potestate vel alter contrahentiũ sit constitutus. Incestuosa sunt, quæ cum cognatis vel affinibus intra gradus prohibitos contrahuntur. Nititur autem ista prohibitio iure tum diuino tum humano. Etsi enim videri possent quæ Dominus hac de re per Mosen scripsit ad solos Israelitas pertinuisse, tamen ita se res non habet. Est enim vniuersalis & perpetua istarum legum ratio, & legis ipsius naturæ pars, quanuis ipso mundi initio necessitas coegerit quædam non ad vnguem obseruare in iis qui ex latere coniunguntur, & postea quoque nõ sine arcano mysterio, ante Legem latã nonnulli ex sancta progenie in-

tra

tra gradus postea expressè prohibitos coniugia, exemplo posteris minimè imitando contraxerint. Nam alioqui Rubem filium suum Iacobus non rectè primogenituræ gradu deiecisset: neque Dominus Ægyptios & Cananæos vt incestuosos expressis verbis damnasset; neque iure dixisset Paulus illum Corinthium coarguēs, eiusmodi flagitium ne inter prophanas quidem gentes tolerari. Gen. 49. 4. Leuit. 18. 1. Cor. 5. 1.

Ista porrò graduum descriptio quum non vno modo à Iurisconsultis & à Romanis Pontificibus tradatur, (de quo discrimine magna iampridem est contentio:) constitui summam tantùm rerum ita explicare vt de veritate constet. Primùm autem quandam vocabulorum significationem tradendam arbitror.

Gradus vocant ipsam generationum seriem, quòd alij ab aliis quasi gradibus quibusdam oriantur. In iis descendisse dicuntur, qui ab iis orti sunt, ad quos sursum iisdem gradibus regrediaris necesse est, vt & eorum qui genuerunt, & eorum qui geniti sunt perpetuam seriem habeas. Vtrorunque directa, & perpendicularis est linea, quam vocant, in qua serie Ascendentes illos, Descendentes autem istos vulgò appellant. Latini illos ad sextum vsque gradū, id est, ad Tritauum, Parentes, deinceps verò Maiores generali nomine vocant: istos autem itidem ad sextum gradum, id est, ad Trinepotem, Liberos, ac deinceps communi nomine Posteros Gradus quid. Descendentes & Ascendentes qui. Parentes. Maiores. Liberi. Posteri.

nominant, quorum hæc est descriptio:

Tritauus, Tritauia.
|
Atauus, Atauia.
|
Abauus, Abauia.
|
Proauus, Proauia.
|
Auus, Auia.
|
Pater, Mater.
|
Filius, Filia,
|
Nepos, Neptis.
|
Pronepos, Proneptis.
|
Abnepos, Abneptis.
|
Atnepos, Atneptis.
|
Trinepos, Trineptis.

Cognatio. Iam verò quum plures filij ex vno cōmuni patre oriri possint, & hi rursus in suas distinctas familias propagari, cōstitui oportet aliud cōsanguinitatis genus quod συγγένειαν vocant, id est, cognationem eorum videlicet qui interdum propiùs, interdum longiùs repetito genere ex communi quopiam parēte ortum

ortum habuisse deprehenduntur, qui omnes communi nomine Cognati, magis proprio verò vel Agnati, (putà si ex communi parente mare) vel Cognati, angustiore tamen significatione, si ex communi parente fœmina descenderint, appellantur: alias autem appellationes maximè proprias, prout propiùs vel longiùs distant, sortiuntur. Itaque quod ad eos attinet qui parentibus coniunguntur ex latere, dicitur Agnati. Cognati.

PATRVVS, Patris frater. Amita, patris soror.

AVVNCVLVS, matris frater. Matertera, matris soror.

PATRVVS magnus, aui frater. Amita magna, auiæ soror.

AVVNCVLVS magnus, auiæ frater. Matertera magna, auiæ soror.

PROPATRVVS, siue Patruus maior, proaui frater. Proamita siue Amita maior, proaui soror.

PROAVVNCVLVS, siue Auunculus maior, proauiæ frater. Promatertera, siue Matertera maior, proauiæ soror.

PATRVVS maximus, abaui frater. Amita maxima, abaui soror.

AVVNCVLVS maximus, abauiæ frater. Matertera maxima, abauiæ soror.

FRATER, eiusdem patris & matris, vel alterius illorum filius, qui frater est Vterinus.

SOROR, eiusdem patris & matris, vel

alterius illorum filia, quæ dicitur soror Vterina.

PATRVELIS, patrui filius vel filia. Itaque Patrueles sunt minimùm duo, nempè duorum fratrum filij vel filiæ: vt,

THARE.

NACHOR. ABRAHAM.

BETHVEL, ——ISAAC, patrueles.

AMITINVS, amitæ filius, vt Amitina amitæ filia. Itaque nunquam Amitini inter se duo sunt, quoniam qui est alteri Amitinus, ab eo nominatur Consobrinus, veluti in hac specie:

NACHOR.

LABAN. REBECCA.

RACHEL. IACOB.

Iacob est Racheli amitinus, Rebeccæ videlicet ipsius amitæ filius. Eandem autem Rachelem Iacob vocabit Consobrinam, id est, Auunculi filiam.

CONSOBRINVS enim propriè est Auunculi filius, & Consobrina Materteræ filia. Nam alioqui sic quoque promiscuè vocantur quilibet fratrum vel sororum liberi, quos vernaculo sermone Cognatos germanos vocamus.

SOBRI-

SOBRINO propior, est Patrui vel Auunculi magni, seu Amitæ, vel materteræ magnæ filius, quod vicissim de ea statuendum est quę vocatur Sobrina.

SOBRINVS, est patrui vel auunculi magni, siue amitæ vel materteræ magnæ, nepos: ac proinde Sobrina, patrui vel auunculi magni, siue amitæ vel materteræ magnæ, neptis, veluti in hac specie:

THARE.

NACHOR.	ABRAHAM.
BETHVEL.	ISAAC.
LABAN.	IACOB.

Bethuelem vocabit Iacobus propiorem Sobrinum, vtpote magni eius patrui Nachoris filium. Iacobus & Laban sunt sobrini, quoniam ille quidem Abrahami, iste verò Nachoris, magni vtriusque patrui, nepos est. At Bethuel Iacobum patruelis filium, ac vicissim Isaacus Labanem, dicet: quem vulgò, vt & consobrinorum & amitinorum filios, vocamus *Cousin remué de germain.*

Quòd autem fratris vel sororis filiis à nonnullis tribuitur Nepotum nomen, id fit præter Latinæ linguæ morem.

Esto verò istarum συγγενειῶν hæc descriptio, inserta quoque illa recta parentum

linea, cui ad latus vtrinque tum Agnati tum Cognati adiunguntur:

Tritauus.
Tritauia.

Atauus.
Atauia.

Patruus, —— *Abauus,*
Amita, *Abauia.* —— *Auunculus,*
MAXIMI. *Matertera,*
MAXIMI.

Propatruus, —— *Proauus.*
Proamita, *Proauia,* —— *Proauunculus,*
siue *Promatertera,*
Patruus, *siue*
Amita, *Auunculus,*
MAIORES, *Matertera.*
MAIORES.

Patruus, —— *Auus,*
Amita, *Auia.* —— *Auunculus,*
MAGNI. *Matertera,*
MAGNI.

Magni vel magnæ filius, propior Sobrino: filia, propior Sobrina.	*Magni vel magnæ filius, propior Sobrino: filia, propior Sobrina.*
Magni vel magnæ nepos, Sobrinus: neptis, Sobrina.	*Magni vel magnæ nepos, Sobrinus: neptis, Sobrina.*

Patruus,

Patruus, ——— *Pater,*	
Amita.	*Mater* ——— *Auunculus,*
	Matertera.
Patrui filius vel filia, Patruelis: Amitæ filius, Amitinus: Amitæ filia, Amitina.	*Auunculi vel Materteræ filius, Consobrinus: Auunculi vel Materteræ filia, Consobrina.*
Horum filij & nepotes.	*Horum filij & nepotes.*

Frater. { *Filius,* *Filia.* } *Soror.*

Et hæc quidem est humanatũ generationum distributio, suis Latinis nominibus explicata. Quòd si quæratur quoto quis gradu ab alio distet, vno verbo res tota ex iure Romanorum Ciuili perspicuè cerni potest, siue de parentum & liberorum, siue de agnatorum vel cognatorum gradibus agatur. Numera generationes,& gradus numeraueris.

Itaque in recta linea pater & filius vno gradu: auus & nepos duobus: proauus & pronepos tribus gradibus distabunt: quæ proportio deinceps est seruanda.

In transuersa autem linea, numerantur generationes serie nonnihil diuersa à superiore, ídque interdum breuiore, interdum longiore circuitu. Quoniam enim à latere ad

latus perueniri non potest nisi per eum transeas à quo veluti communi limite vtrumque latus descendit: necesse est primùm ab eo vt de cuius cognatione quæritur, ad communem cognationis istius duplicis auctorem sursum progrediaris, & inde rursus deorsum ad alterum de quo & ipso quæritur, peruenias: vt in hac specie:

	THARE.	
ABRAHAM.		NACHOR.
|		|
ISAAC.		BETHVEL.

Si scire voles quoto gradu Isaac à Bethuele distet, ab Isaaco ad Abrahamum patrem, inde ad Thare auum ascendes: tertio à Thare ad Nachorem alterum eius filium, ac demum à Nachore ad Bethuelem descendes, ac ita comperies Isaacum à Bethuéle quatuor gradibus distare. Sunt autem personę de quorum inter se cognatione quæritur, vel æquidistantes à communi parente in quo latera vtrinque coeunt, cuiusmodi est Thare in illa specie: vel inæquali interuallo dissiti: vt

Linea trāsuersa vna æqualis, altera inæqualis.

	THARE.	
ABRAHAM.		NACHOR.
|		|
ISAAC.		BETHVEL.
		LABAN.

In hoc enim exemplo Nachor & Abraham vna tantùm generatione, Isaac duabus, Laban autem tribus à Thare communi stipite distant. Illa igitur cognationis linea transuersa æqualis: ista verò transuersa inæqualis dicitur. Vtraque verò paucis istis regulis planè intelligi potest.

In linea transuersa æquali siue æquidistante à communi parente.

Fratres & sorores duobus inter se gradibus distant, vt Abraham & Nachor:

THARE.

ABRAHAM. NACHOR.

Duplex enim est generatio vnius personæ, nempe Thare.

Patrueles quatuor inter se gradibus distant, vt Isaac & Bethuel:

THARE.

ABRAHAM.————NACHOR.

ISAAC.————BETHVEL.

Et consobrini inter se, vt in hac hypothesi Caius & Titius:

SEMPRONIVS.

SEIVS.————CAIA.

CAIVS.————TITIVS.

Et amitinus à consobrina, vt Iacob à Rachele.

BETHVEL.

REBECA.————LABEN.

IACOB.————RACHEL.

3 Sobrini sex inter se gradibus distant, vt Iacob & Laban:

THARE.

ABRAHAM.————NACHOR.

ISAAC.————BETHVEL.

IACOB.————LABAN.

Eadem deinceps ratio seruanda est in subsequentibus propagationibus.

In linea transuersa inæqualiter distante à communi parente.

Patruus à fratris filio vel filia tribus gradibus distat, vt Abraham à Bethuele:

THARE.

ABRAHAM.————NACHOR.

BETHVEL.

Eadem igitur est distantia amitæ à fratris filio vel filia: itémque auunculi vel materteræ à sororis filio vel filia.

Patruus magnus vel amita magna, à fratris nepote vel nepti: itidémque auunculus magnus vel matertera magna, à sororis nepote vel nepti, quatuor gradibus distant, vt Abraham & Laban:

THA-

THARE.

ABRAHAM. NACHOR.

BETHVEL.

LABAN.

Eadem proportio in patruis, amitis, auunculis, materteris, maioribus & maximis seruanda est.

Propior Sobrino quinque gradibus distat, 3 linea videlicet transuersa inæquali, vt à Iacobo Bethuel: à Labane Isaacus:

THARE.

ABRAHAM.	NACHOR.
ISAAC	BETHVEL.
IACOB.	

THARE.

ABRAHAM.	NACHOR.
ISAAC.	BETHVEL.
	LABAN.

Itemq; patruelium, vel consobrinorũ, vel amitini filij à propioribus sobrino, vt in superiori specie, Iacobus à Bethuele, & ab Isaaco Labanes. Est enim Bethuel Iacobo propior sobrino, & Labani Isaacus: vicissim autem Iacobus à Bethuele dicitur patruelis filius, vt

Laban ab Isaaco, quæ proportio similiter in reliquis descendentibus seruanda est.

Nihil autem prohibet quominus vnus & idem quispiam diuerso respectu, accedente videlicet ad cognationem affinitate, aut repetita cognatione, modò propior, modò remotior diuersis nominibus censeatur, atque adeò ex agnato vel cognato fiat affinitate parens; veluti Iacobus fit ob matrem Rebeccam Labani filius sororis, tribus ab eo gradibus distans:

BETHVEL,

LABAN. REBECCA.

IACOB.

qui secundum paternum genus quinque ab eo gradibus distabat, vt paulò antè ostendimus. Sic Abraham patruus magnus Rebeccæ, matrimonio inter Isaacum & ipsam inito, fit ipsius socer, cuiusmodi exempla plurima passim occurrunt.

Hæc est igitur germana, perspicua, ipsíque naturæ prorsus consentanea graduum numeratio, vt est à sapientissimis Iurisconsultis tradita: quam tamen Romani nescio qui pontifices, siue quòd eam non intelligerent, siue quòd nati sint diuinis humanísque rebus omnibus peruertendis, vsque adeò improbarunt, vt nouam etiam, eámque perabsurdam, ausi fuerint Ecclesiæ obtrudere, regulis istis comprehensam.

a. ad sedé 35.q.5.

1 In linea recta, ascendentium videlicet & des-

descendentium, tot sunt gradus, quot sunt personæ, vna dempta. itaque filius à patre vno gradu, ab auo nepos duobus gradibus, & sic deinceps distabit. Hæc verò regula etsi nihil statuit à veritate alienum, tamē non rectè concepta est. Relinquit enim suspensum animum cur demenda sit vna persona ex hoc numero, & quæ non sit demenda. Itaque multo planiùs & rectiùs loquuntur qui generationes, non personas enumerandas dicunt, quum generatio efficiat gradum.

In linea trāsuersa æquali, quo gradu distat vna persona à communi stipite, eo etiam inter se altera alteri iungitur. Itaque frater quum à patre distet vno gradu ex præcedēte regula, eodem etiam gradu à fratre vel sorore distabit. Sic quoque Patrueles & Consobrini duobus gradibus inter se distabunt: & sic deinceps. Atqui ineptam & falsam esse hanc enumerationem vel ipse communis sensus dictare potuit. Natura enim ipsa ostendit tot esse oportere gradus quot sunt generationes: nec posse perueniri à fratre ad fratrem nisi per patrem communem transeas. Etsi autem generatio vnius fratris, & generatio itidem alterius fratris, sint eiusdem, vt ita loquar, speciei, & paris seriei, vnde etiam in transuersa linea æquali frater & frater collocantur: tamen numero, atque adeò quadantenus serie duæ sint generationes, si ordinem numerandi spectes, quum ab vno fratre ad patrem communem ascendere, & ab eodem 2

patre ad alterum fratrem descendere necessariò oporteat. Itaque vterque frater seorsim consideratus vt filius videlicet, distat à suo patre in linea recta, vno gradu: alter autem ab altero, vt frater, duobus. Sic patruelis, quum per auum transeat, necessariò ad alterum patruelem, ab auo quidem communi duobus distat gradibus, à patruele verò quatuor. Neque huic malo medentur qui respondent duas personas à Pontificibus pro vna censeri, quoniam in matrimonio duo fiunt vnum: quam matrimoniorum rationem vnicam aiunt à Iuris Canonici auctoribus spectari. Nam si hoc ita esset, consequeretur in matrimonio incundo id potissimum spectandum vt coniungendi eodem inter se gradu à communi stipite distarent: quod tamen fieri nec potest nec debet. Conqueruntur alij duplicari gradus à Iurisconsultis, quum fratres pari gradu à communi stipite dissitos, dicunt duobus inter se gradibus, consobrinos quatuor, ac sic deinceps alios pariter descendentes, ab aliis inter se distare. Sed hoc certè apud homines minimè contentiosos ne responsione quidem indiget. Nam duo semper duo sunt numero: & qui aliter se rem habere contendit, ne numerare quidem nouit, ac proinde homo esse desiit, etiam si Papa, id est, omnium bestiarum deus fuerit.

In linea transuersa inæquali (inæqualitas autem opponitur ascensui & descensui, qui non

non cadunt in lineam παράλληλον) quo gradu distat remotior à stipite, eo inter se alter ab altero distat.

Hæc verò regula tam crassum ac pudendum errorem prodit, vt vel sola manifestè ostendat istos Antichristos verè fuisse vertiginis spiritui mancipatos, vt Dominus per eos vlcisceretur in vniuerso mundo suæ veritatis contemptum. Cui enim, obsecro, nisi prorsus mente capto, venire in mentem potuit, vt existimaret data duplici serie cognatorum, vna ad dextram, altera ad sinistram, conspici quidem ex vna parte discrimen generationum, in altera non item? quod vt vel ipsis cæcis pateat, consideremus hanc descriptionem:

THARE.

ABRAHAM.——NACHOR.

ISAAC. BETHVEL.

IACOB. LABAN.

IOSEPH.

MANASSE.

Ecce in ista serie, si quæratur quoto gradu Laban à Manasse distet, respondebitur ex spiritu Papistico, quinto gradu distare. Quid

Bethuel? itidem quinto. quid Nachor? itidem quinto. Atqui res ipsa clamitat etiam surdis, quum Nachor, Bethuel, Laban aliquot inter se gradibus distent, non posse ipsos pari gradu à Manasse distare, nisi naturæ ipsius ordine conuulso, patrem Nachorem, filium Bethuelem, nepotem Labanum, transuersa æquali linea colloces, vt Nachor patruus maximus, à Manasse fratris sui Abrahami abnepote, Bethuel patruus maior ab eodem Manasse patruelis sui pronepote, Laban denique patruus magnus ab eodem Iacobi Sobrini sui nepote, vno eodémque gradu distent. Hæc fuit igitur hac in re, vt in plurimis aliis, bonorum Pontificum Romanorum sapientia: quam sanè pudendum esset homines quosdam, alioqui Iurisconsultos pereruditos, nostra etiam hac ætate, tueri conatos fuisse, nisi plus satis constaret eò iam res euasisse vt veritatis quàm minima ratio à multis habeatur.

Et de graduum quidem numeratione hactenus. Nunc superest vt de eo ipso agamus cuius vnius causa in hoc argumentũ ingressi sumus, intra quos videlicet gradus nuptiæ prohibeantur: qua in re non dubium est quin tutissimum iter ij demum ingrediantur qui intra Verbi diuini fines consistunt, quatenus perpetua & vniuersalis est legum in eo præscriptarum ratio, vt paulò antè diximus. Etsi verò certis regulis ista in verbo Domini non sunt comprehensa, tamen ex iis quæ ibi ve-

tan-

tantur, difficile non eſt certam quādam normam tum in recta tum in tranſuerſa linea conſtituere, ad quam ſingulares illæ prohibitiones reuocentur. Neque verò diſſimulandum eſt Ciuiles Romanorū leges adeò cum diuinis hac in re conſentire, vt hinc penè ad verbum deſumptæ videri poſſint. Sic autem ſe res habet.

Inter parentes & liberos, adeóque omnes 1
recta linea aſcendentes, & deſcendentes, perpetua eſt prohibitio: quòd ita iubeat naturæ honeſtas tacito omnium gentium conſenſu, adeo quidem vt ſi qui eiuſmodi quippiā vel per ignorantiam commiſerunt, execrabiles omnibus fuerint. Hinc iſtæ tragicæ Oedipodarum calamitates: hinc Nero ob inceſſum non minùs quàm ob reliqua omnia facinora deteſtabilis. Afferuntur aliæ quoque rationes minimè aſpernandæ: nempe vt neceſſitudo ad plures emanet, quod fieri intereſt nō tantùm Reipublicæ alicuius, verùm etiam totius humani generis, alioqui miſerè diſſipandi, niſi familiæ quæ quò latiùs à communi ſtipite diffunduntur, eò magis ab vno diſcedunt, inter ſe rurſus coaleſcerent. Præterea & illud obſeruare ipſa natura docuit, non eſſe confundendam, quoad eius fieri poteſt, communem cognationum normam, id quod ſanè neceſſariò conſequeretur iſtam ſanguinis inter parentes & liberos commixtionem. Denique affertur & alia ratio quanuis à magno Philoſopho, tamen non ita magni mo-

mēti, ne videlicet propter ætatis insigne discrimen, imbecilles fœtus nascantur. Sed illa ab honestate naturæ sumpta ratio quũ præcipua sit, ideóque à Domino apud Mosen

Leuit.18

singulis hac de re latis legibus inculcata, digna videtur quæ in primis expēdatur. Quum enim honoratas esse nuptias testetur Apostolus, vnde ista violandæ per nuptias honestatis suspicio? & si quid in ea re vsque adeò turpe admittitur, vt natura ipsa in eo videatur offendi, cur non summa vxoris ratio habetur à marito, quum propinquior etiam maritus vxori quàm suæ ipsius matri, videatur? Respondeo negari non posse, in mutuo vsu quantumuis legitimi matrimonii inesse cuius meritò homines pudeat, quod etsi à Domino ignoscatur, vsque adeò vt nihilominus honestum sit matrimonium, tamen re vera turpem naturæ nostræ ἀταξίαν redarguit. Itaque tale quicquam in eos admittere quos secundum Deum colimus vt nostri generis authores, honestus quidam pudor prohibet, filio deinceps non reuerituro vt matrē quam sibi vxorem subiecerit: nec patre ius illud suum paternum, augustę cuiusdam maiestatis plenum, in filiam retenturo, quā vitæ sociam & comitem acceperit. Hæc igitur naturæ iura qui violant, sua ipsorum consciētia redarguantur necesse est.

In linea transuersa inæquali nec per omnia similem nec prorsus tamen dissimilē esse rationem facilè demonstrari potest. Nam vt

patris

patris & matris,ita etiam amitæ & materteræ nuptiæ à Domino diſertè prohibentur. Dictat autem ipſa ratio,ſicut patris & matris nuptiis interdictis,intelligitur aui quoque & auiæ, ac cæterorum deinceps aſcendentium matrimonium prohibitum, quemadmodum etiam quod de filio & filia dictum eſt, ad nepotem & neptim, cæteróſque deſcendentes porrigitur:ita hîc quoque amitam & materteram tum maiores tum maximas, ſuperioréſque omnes viciſſim omnes infra filium fratris ac ſororis comprehendi. Ex quo efficitur aliud quippiã hîc ſpectari quàm ipſum graduum numerum, quum fratris nepos ab amita magna non pluribus gradibus quàm à patruele,vel amita, vel conſobrina diſtet: & tamen conceſſæ ſint, vt mox dicemus, inter has perſonas nuptiæ:Imò etiam amitina maior longiùs vno gradu abeſt à fratris pronepote,quàm ipſe pronepos à ſua patrueli,amitina vel conſobrina, & tamen illæ demùm nuptiæ prohibitæ ſunt. Rectiſſimè igitur Iuriſconſulti aliam iſtius interdicti rationem attulerunt,quoniam videlicet amita, matertera,cæteræque deinceps perſonæ aſcendentes,cum fratrum vel ſororum filiis aliiſque deſcendentibus comparatæ, eorum parẽtum vicem obtineant quibus æquali linea tranſuerſa adiunguntur, amita videlicet patris, matertera matris: amita magna, aui matertera magna,auiæ:& ita deinceps :quod in Amitinis,patruelibus, conſobrinis locum nul-

lum habet.

Idem autem prorſus ſtatuendum eſſe in patruo,& fratris vel ſororis filia res ipſa coarguit, quanuis Iudæi (perditum hominum genus, & in explicatione diuini Verbi penitus cæcum)aliter ſentire ſcribantur.Nam(vt illam rationem taceam vtrobique eandem, de qua modò dixi) quum diſertè Dominus fratris filio inhibeat vxoris patrui nuptias quæ tamen duntaxat affinis eſt, quis non animaduertit multò magis vetari nuptias, inter patruum & fratris filiam, perſonas conſanguinitate coniunctas? Itaque ne tum quidem quum Imperatores Romani quiduis ſibi licere volebant in ciuitate libidinoſiſſima auſus eſt Claudius patruus Agrippinam fratris filiam ducere, niſi extorto prius ea de re Senatuſc. quoniam etiam ſi nulla ſcripta lege inhibita eſſet iſtiuſmodi coniunctio,tamen perpetuo omnium maiorum cōſenſu inceſta haberetur: adeò quidem vt, in tanta perditiſſimorum adulatorum turba, vix tandem ſit inuentus vnus & alter qui quod & Senatuſconſultum & Cæſaris exemplum concederet,ſibi tamen licere exiſtimaret:adeò ſunt altè ab ipſa natura parente,vel ab ipſo Deo potiùs, leges iſtæ cordibus humanis inſculptæ. Iure igitur poſtea Nerua imperator Claudianum illud S.C.abrogauit.

Tacit. lib. 12. Sueton. in Claud.

Dion. in Nerua.

Romanis verò pontificibus quis non miretur hoc accediſſe,vt vbi maximè religioſi videri voluerunt,ibi maximè oſtenderint ſeſe

ſe

ſe multò minùs iis ſapere quibus ipſos acquieſcere potiùs oportuerat ? Sic enim ſcribit disertè Gregorius nonus: *Vir qui à ſtipite quarto gradu, & mulier quæ ex alio latere diſtat quarto (ſecundum regulam approbatam quæ dicitur, Quoto gradu remotior diſtat à ſtipite, & à quolibet per eandem lineam deſcendentiũ) licitè poſſunt matrimonio copulari.* Speciem autem hanc ita ibi deſcribit gloſſa, quam ſequitur Ioannes Andreas. Greg. c. 9. de cõſan.

PETRVS.

MARTINVS. BERTA.

IOHANNES. ROBERTVS.

STEPHANVS. ALBERTVS.

MARCVS. TITIVS.

MARIA.

In hac ſpecie, inquit ibi gloſſator, Maria diſtat quinto gradu à Petro, ergo eodem diſtat à Martino, Iohanne, Stephano: & quilibet eorum poteſt eam accipere. Atqui Martinus eſt Mariæ auunculus maximus, (cuius ſororis ipſa eſt abneptis) ac proinde eſt ipſi parentis abaui loco. Ex quo conſequitur licere ex Canonico iure, quod neque diuino neque ciuili fas eſſe ſuprà oſtendimus, quoniam cum naturæ honeſtate pugnat, vt cuius filiam ducere non potes, neptem poſſis. Neque ignoro qua ratione Iuriſconſultus a-

lioqui doctissimus, sed non satis fortis interdum veritatis defensor Franc. Duarenus, conatus sit hoc excusare: sed malam causam benè tueri sanè difficile est: & à nostro Franc. Hotomano, eruditissimo viro, sic est ei responsum vt hominibus non contentiosis abundè sit satisfactum.

Stet igitur hęc firma regula, In linea transuersa inæquali nec duci posse, nec ducere qui parentum loco habentur, id est qui stipiti à quo diffundi incipit cognatio, vel superioribus, à latere adiunguntur. Inter alios verò, veluti inter sobrino propiorem, & consobrini vel consobrinæ filiam, & sic deinceps, nuptiæ neque diuino neque ciuili iure interdicuntur, quum inter ipsos fratrum vel sororum filios (vti mox dicemus) concedantur. Itaque rursum hoc in loco se produnt Canonicorum ineptiæ, vt in hac specie:

l. nemini. C. de nup. l. sororis. ff. de rit. nupt.

IOHANNES.

PETRVS. PAVLVS.

IACOBVS. RACHEL.

ANDREAS. SVSANNA.

IOANNA.

LIA.

Concedant Canonici Liam fratris abneptim ducere Petro patruo maximo, quæ ab

eo ſi rectã ſupputationem ſequamur, ſex gradibus diſtat: Iacobo verò Iohannam non item, quanuis totidem, id eſt, ſex gradibus diſtent. Imò ne Iohannam quidem Andreas accipere ex illorum canonibus poterit, à qua tamen ſeptem diſtat gradibus. Itaque intra ſextum gradum concedunt nuptias etiã cum eo qui parentis loco ſit, vt modò diximus: intra eundem qui parentis loco non ſit, non concedunt, nempe inter Iacobum & Iohannam: imò ne in ſeptimo quidem gradu, vt inter Andream & Iohannam. Vſque adeò procul eos à recto cogit deflectere ſecunda illa regula commentitia de gradibus in tranſuerſa linea inæquali numerandis. Opponitur tamen ex hiſtoriis ſacris Amram, qui Moſen & Aaronem ex Iocabed amita ſua genuerit. Sed quicquid factum eſt à Patribus, fieri licuiſſe non rectè dici poteſt. Leui. 18.17

In linea tranſuerſa æquali, ſolus ſecundus gradus iure diuino & ciuili prohibetur, id eſt, fratrum ac ſororum nuptiæ: à quo flagitio conſtat quantoperè abhorreat ipſa natura, quanuis id Ægyptii & alii nonnulli populi licere voluerint, ſuorum nimirum numinum exemplo, quum Saturnus Opin, Iuppiter Iunonem, Oſiris Iſin duxerit. Itaque quidni hoc facerent, apud quos Semiramis mater etiam Nino nupſit, nec tantùm Philadelphos, verùm etiam Philometora legimus? Sed illud alicuius eſt momenti quod ex hiſtoria ſacra cõſtat, oportuiſſe nimirum à primis illis ho- l. licere c. de inceſtis nuptiis. Plato lib. de leg. 8.

minibus sorores duci quum aliæ mulieres nō extarent. *Sed id factum*, vt rectè inquit Augustinus, *quanto est antiquius, compellēte necessitate: tanto postea factū est damnabilius, religione prohibente.* Sed eget quoque explicatione istud Augustini dictū. An est enim aliquod necessitatis genus quo res per se & simpliciter nefariæ licere incipiāt? minimè profectò. Itaque necessitatem intellige ex illius temporis circūstantia. Quum enim iuberet Dominus propagari genus humanum, nec plures simul fœminas condidisset, satis intelligitur hanc fuisse ipsius voluntatem, vt fratri ex sorore sobolem tollere fas esset, quod postea docuit ipsa natura non licere. Neque enim religionis nomine legem postea perscriptam intelligendam esse, (quod falsò alicubi à glossatore quodam traditur, quasi videlicet non cognatio ipsa, sed Ecclesiæ constitutio matrimoniū impediat) illud manifestè probat quòd Dominus apud Mosem ob istiusmodi flagitia manifestè Cananæos sibi detestabiles factos testatur, quibus tamen ea de re nō alia quàm naturæ & honestatis lex fuerat data.

August. de Ciu. lib. 15. cap. 16.

gloss. in c. quum igitur 35. q. 1.

Affertur & aliud, nempe quòd Abraham duxerit Saram sororem ὁμοπάτριον, quod factum sic excusant Iudæi vt velint fuisse Lothi sororem, filiam videlicet Arani, quam Moses alibi Iischam vocarit. Itaque non sororem, sed fratris filiam duxerit Abrahamus, quæ tamen soror ab eo dicta est, nomine videli-

Genes. 20. 12. & 11. 29.

delicet apud Hebręos, quanuis cognatam declarante. Sed sanè infirmissima est hæc coniectura, quum potiùs videatur Moses Aranum istum idcirco patrem Melchæ & Iischæ vocare, vt eum ab altero, qui Abrahami frater erat, distingueret. Deinde quum, (vt antè diximus, etiam si aliter arbitrentur excæcati Iudæi) non minùs incestuosæ sint nuptiæ patrui cum fratris filia, quàm fratris & sororis, nihil hoc certè Abrahamum subleuarit. Sunt igitur qui priuignam Thare fuisse velint, vt quæ dicatur ipsius filia, quam tamen ex vxore non genuerit: quod si verum est, affinis duntaxat Abrahamo fuerit Sara, & quasi consobrinæ loco, cuiusmodi coniunctionem licere extra controuersiam est. Sed si ita fuisset, non videtur dicturus Abrahamus, Saram esse patris quidem sui filiam, matris verò non item: sed potius matris esse filiam, non patris. Vtcunque sit, in tanta populorum illorum corruptione, apud quos tum versabatur Abraham nondum à Deo vocatus, non est incredibile repertos etiam qui sorores communi exemplo ducerent, quod etsi tolerauit, vt & alia multa Dominus, quæ expresè postea inhibuit, nunquam tamen comprobauit. Certè non nesciuisse Abrahamum apud plerosque populos insolitam huiusmodi coniunctionem fuisse, ex eo apparet quòd se crediderit non habendum Saræ maritum, si sororem ipsam appellaret. Gen.12.a.

Sed & illud afferri solet Thamare dictum

ad Amnonem fratrem ὁμοπάτριον, *Alloquere regem*, inquit, *non enim denegabit me tibi*. Respondent autem Iudæi non sine Dauidis contumelia, Thamarã fuisse ex ipsius matre Maacha adhuc prophana, id est, antequàm Iudæa fieret, susceptam, quæ proinde ipsi Amnoni habita fuerit veluti extranea, vtpote ex illegitimo coitu nata. Sed vnde hoc didicerunt? quod etiam si concederetur, idem tamẽ esset cognationis vinculum, quoniam quæ ex illegitimo coitu suscipitur, filia tamen est ex patris semine concepta. Sed siue hoc Thamara sciens commenta est, vt se præsenti periculo eriperet, siue reuera credidit quoque patri regi licere, non est quòd inde colligamus vel hoc fuisse Dauidem concessurum, vel rectè facturum fuisse si concessisset. Est itaque Martini qũinti scelcratissimum factũ, quem non puduisse scribunt cuiusdam matrimonium cum sorore germana (precio videlicet religiosè accepto) relaxare.

Num. 36. 11. Consobrinos autem siue patrueles inter se coniungi, iure diuino non modò non prohibetur, sed etiam, si exempla ius faciunt, expressè conceditur. Apud Romanos autem non semper id licuisse innuit Vitellius adulator apud Tacitum, quo loco Sobrinæ pro consobrinis accipiendæ sunt. Illud quidem constat, à Theodosio fuisse istiusmodi nuptias inhibitas, ex quo consequitur antea licuisse. Neque firma fuit ista constitutio, mox nimirum ab ipsius filiis, Honorio nimirum

Tacit. lib. 12.

celebran-

& Ar-

& Arcadio abrogata, *Reuocata*, inquit, *prisci iuris auctoritate*: quod sequutus etiam est Iustinianus. Iure tamen diuino prohibitas fuisse patruelium nuptias affirmauit quidē Ambrosius, sed profectò, vt & alibi nonnūquam memoria lapsus.

dis C. de nupt. §. duorum, instit. de nupt.

Ambr. lib 8. epist. 66.

At nostri Canonici nimirum vt sese ipso etiam Deo religiosiores probarent, non modò consobrinos, quos secundo gradu, sed etiam sobrinos quos tertio, & sobrinorum liberos quos quarto numerant (quum tamē illi quarto, isti sexto, hi verò octauo inter se distent) coniungi vetuerunt. De iis loquor qui ab æquitate propiùs abfuerunt. Nam alij ad septimum vsque suum gradum id est, decimum quartum nuptias semel inhibuerunt, *Quoniā*, inquiunt, *sicut sex ætatibus finitur mūdi generatio & hominis stat⁹, ita propinquitas generis tot gradibus terminatur*: digna certè ratio quæ à Gratiano in decreti thesaurū referretur: vt & illa Gregorij, cur consobrinorū nuptiæ prohibeantur, *Quoniam*, inquit, *experimento didicimus ex tali coniugio sobolē non posse succrescere*. Cur autē postea boni viri prohibitiones istas in quarto suo gradu, id est octauo inclusiuè (vt loquuntur) desinere voluerint, operæpretiū est etiam cognoscere, vt de summa istiusmodi hominum & pietate & sapientia omnibus cōstare possit. Innocentius igitur tertius, quem historici nocentissimum vocant, in illo egregio Lateranensi Concilio

c. de affinitate, c. nullum c. progeniē c. de consanguinitate, c. nulli, & c. quædam 35 q. 3. & c. consanguinitas 3 q. 4. c. ad sedē. 35. q. 5.

c. non debet de consang. & Cõcil. Lateran. c. 50.

circiter annum Domini 1215 celebrato, *Non debet*, inquit, *reprehensibile iudicari si secũdùm varietatem temporum statuta quandóque varientur humana præsertim quum vrgens necessitas vel euidens vtilitas id exposcit, quoniam ipse Deus ex iis quæ in veteri Testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo.* In his verò paucis verbis insignis sese prodit vel inscitia vel impudentia. Nam certè variatio in iis nulla est quę perpetua & immota ratione nituntur, cuiusmodi esse leges de incestuosis coniunctionibus à Deo ipso perlatas vel ipsa natura demõstrat. Deinde quod de veteris Testamenti quibusdã abrogatis adiicitur, quorsum tandem obsecro, quum leges de incestis in vetere Testamento expressas ne ipsimet quidem ausint inter eas quæ abolitæ sint recensere? Quòd si tandem ipsos necessitas coegit illa sua vincula relaxare, quod istud scelus est, suo facto prætexere Dei Opt. Max. exemplum? Deinde hoc quoque subiiciunt boni patres: *Quaternarius*, inquiunt, *numerus bene congruit prohibitioni coniugij corporalis, de quo dicit Apostolus, quòd vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: neque mulier habet potestatem sui corporis, sed vir: quia quatuor sunt humores in corpore, qui constant ex quatuor elementis.*

En qua conscientia iampridem sacra illa Apostatica & Cacolyca sedes verbo Dei abusa est, vt miseras conscientias suarum traditionum laqueis, strangularet, & quomodo

vicis-

vicissim illos vltus est Dominus, quum perpetuum hoc summæ ac penè incredibilis stultitiæ testimonium voluit in celeberrimo ipsorum cœtu, cui nimirum Prælati, quos vocant, 1215. aut etiam plures interfuerint, perscriptum extare. Istam porrò vanissimã graduum numerandorum rationem, quam Alexander secundus Ecclesiasticum canonem vocare ausus est, melioribus seculis ignotam fuisse vel ex vno Ambrosio liquere potest, Ambros. lib. 8. epi. 66. qui patrueles quarto gradu inter se distare scribit: neque statim in Ecclesiam irrepsisse Tomo Conc. 2. Epaun. Conc. c. 30. tyrannicas istas leges ex vetustis etiam quibusdam Synodis apparet. Nam in ea quæ Epaunensis dicitur, & ad Galasij primi tempora, circiter annum Domini 497, refertur, vltra consobrinos non progreditur interdictũ, & ea quidem addita exceptione, vt antea contracta matrimonio non soluantur. In Tu- Eodem tomo, Turõ Conc. 2. can. 22. ronica verò secunda sub Pelagio primo circiter annum Domini 177, idem statuitur, repetitis etiam Epaunensis Synodi canonibus, sed non bona fide, nisi mendosus est codex, adiectis ad consobrinas, sobrinis. At in Sy- Eod. tomo Pari. Conc. 1. can. 4. nodo prima Parisiensi, quanuis eodem pontifice habita, ne consobrinarum quidem vlla fit mẽtio: sed simplici Dei verbo statur: quod vnum vtinam sequi nunc quoque malint Christiani omnes Magistratus, quàm suprà Deum ipsum & veteres leges ciuiles sapere Ro. 14. 22. videri. Sicubi tamen consobrinę duci absque offendiculo non possunt, rectè facere existi-

mo qui regulam Apostolicam sequuti non tantùm eius quod licet, verùm etiam eius quod expedit rationem habent, & suæ libertatis vsum ex vsu proximi metiuntur. Necesse est tamen teneri istud discrimen inter leges diuinas & humanas, si quæ de his rebus extent, vt sponsalia contra illas inita, irrita sine vlla prorsus exceptione habeantur, nedum vt matrimonia tolerentur: si quis verò contra statutum aliquod humanum fecerit, pœna quidem ciuili afficiatur, matrimonium tamen consummatũ propterea minimè soluatur: qua de re plura alio loco dicemus.

De gradibus affinitatis prohibitis. Affines qui.

Consanguinitatis simulachrum quoddam est Affinitas, cuius ea etiam vis est, vt quosuis affines quibusuis coniungi naturæ honestas non patiatur. Affines autem dicũtur qui non quòd eiusdem sint sanguinis, sed quoniam alter ad alterius cognationis fines accessit, inter se sunt coniuncti. Accessio autẽ ista vnius cognationis ad alterã, eò fit, quòd quum duobus inter se matrimonio iũctis, duo fiant vnum, necesse sit vinculo etiam isto vtrinque cum iis connecti ipsorum consanguineos: vt in hac specie: Dauid filius Isai, ducit Michol Sauli filiam. Itaque quum Dauid & Michol facti sint vnum, consequitur consanguineos Dauidis factos esse quodammodo cõsanguineos Michol: & contrà. Affinium igitur nonnulli quidem alios attrahũt, ij videlicet quorum matrimonio interueniente coit affinitas, siue qui causam affinitati præbent: nonnulli

nulli verò attrahuntur, reliqui nimirum, qui cùm essent duntaxat vnius consanguinei natura, postea, propter nuptias interuenientes, alteri quoque affinitate sunt coniuncti. Mirum autem hîc quiddam accidit, nempe vt per quos alij fiunt affines, ipsi inter se non affines, sed vnum quiddam potiùs fiant, quum neque maritus vxori, nec vxor marito propriè affinis dicatur, & tamen alter ad alteram suos trahat. Non habent autem omnes affines peculiaria sua nomina, vt ne consanguinei quidem, sed Latinè sic vocantur præcipui:

SOCER, mariti vel vxoris pater. Socrus, mariti vel vxoris mater.

VITRICVS, maritus matris ex alio viro natis. Nouerca, patris vxor ex alia matre natis.

PROSOCER, soceri pater. Prosocrus, socrus mater.

GENER, filiæ maritus, Nurus, filij vxor.

PROGENER, neptis maritus, Pronurus, nepotis vxor.

PRIVIGNVS, vxoris ex alio viro, vel mariti ex alia vxore, filius. Priuigna, vxoris ex alio viro, vel mariti ex alia vxore filia.

PROPRIVIGNVS, priuigni filius. Propriuigna, priuigni filia.

LEVIR, mariti frater.

GLOS, mariti soror.

SORORIVS, sororis meæ maritus.

FRATRIA, fratris meæ vxor.

Conferūtur autem iſta inter ſe hoc modo: Socer & Socrus, cum Genero & Nuru. Vitricus & Nouerca, cum Priuigno & Priuigna. Leuir & Glos cum Sororio & Fratria.

C. de propinquis, & c. cōtradicimus, & c. porro 35. q. 3. &c. nō debet, extra, de consangui. vbi vide gloſ. l. 4. ff. de grad. affi. §. 4. l. 10. ff. eo.

Hæc ſunt igitur affinium nomina à Latinis præſertim Iuriſconſultis edita, quibus & alios adiicere nihil vetat, nempe ſurſum verſus, Abſocerum, Abſocrum: Atſocerum, Atſocrum: Triſocerum, Triſocrum: Quatriſocerum, Quatriſocrum. Itidem deorſum dicere licebit, Abpriuignum, Abpriuignam: Atpriuignum, Atpriuignam: Tripriuignum, Tripriuignam: Quatripriuignum, Quatripriuignam. Ad latus verò circunlocutio adhibenda eſt neceſſariò, vt ſocero vtrinque apponatur, ſoceri ſoror vel fratrer, ſocrus frater vel ſoror: & horum deinceps filij & nepotes: quæ ratio in proſocero, abſocero, & cæteris quoque ſeruanda eſt. Alias porrò affinitates neque diuinæ neque ciuiles leges cōmemorant. Soli Canonici, vt ſuo more pergerent, alia duo affinitatū genera excogitarūt, quorum tamen quum ipſos authores tandem puduerit, non eſt quod in eis deſcribendis tempus conſumamus.

Etſi autem inter affines propriè nulli gradus ſunt, vt ait Modeſtinus, quoniā videlicet affines ab affinibus nō generantur: tamen nihil vetat quaſi quoſdam affinium quoq; gradus numerare, quum ſic etiam Paulus Iuriſconſultus loquatur. Itaque vt paucis omnia dicamus, duæ iſtæ regulæ obſeruandæ ſunt.

Quo

Quo gradu quiſpiam eſt conſanguineus vxori, eo gradu fit marito affinis, & quaſi conſanguineus: & contrà. Ergo ſurſum verſus, quia vxor mea vno gradu à patre ſuo diſtat: ab auo, duobus: ego quoque vtpote gener, à ſocero, gradu vno: à proſocero, duobus diſtabo: quod de nuru quoque & cæteris tum aſcendentibus, tũ deſcendentibus, conſtituendum eſt.

Eadem quoque ratione in linea tranſuerſa inæquali, quoniam vxor mea à ſuo patruo vel auunculo tribus gradibus diſſidet, ego quoque à ſoceri fratre vel ſorore totidẽ gradibus diſſidebo, & ſic deinceps. Similiter in linea tranſuerſa æquali, quum maritus à fratre ſuo diſtet duobus gradibus, vxor à leuiro totidem gradibus diſtabit: quod ipſum quoque dicendum eſt de glore, ſororio, & fratria. corúmque liberis, non inter ſe (obſtat enim altera regula quam mox trademus) ſed ad eos relatis per quorum nuptias coiit affinitas. Ex his autem efficitur mutuam eſſe cõparationem graduum cognationis & affinitatis, quæ vt legentium oculis veluti ſubiiciatur, libuit hanc deſcriptionem ſubiicere, in qua ſuperiore loco Cognati, inferiore Affines illis, vt ita loquar, correſpondentes ponuntur, initio tantùm à proſocero ducto, quoniam ſuperiores facilè intelliguntur, vt & qui infra generum ſunt.

Patruus, Amita, — Auus, Auia. — Auunculus, Matertera.
Magni. Magni.
Prosoceri frater, & soror —— *Prosocer,* | *Prosocrus.* —— *Prosocrus frater vel soror*
Patruus, Amita. — Pater, Mater. — Auunculus, Matertera.
Soceri frater, & soror. —— *Socer.* | *Socrus.* —— *Socrus frater, & soror.*

Filius, Gener,	*Fila. Nurus.*
Nepos, & Neptis.	*Nepos, & Neptis.*
Progener, neptis maritus.	*Pronurus, nepotis uxor.*

Et sic deinceps.

Alio autem respectu hi quoque affines inter se comparantur:

Pater,	*Mater.*
Vitricus,	*Nouerca.*
Filius, & Filia.	*Filius, & Filia.*
Priuignus,	*Priuignus,*

& Pri-

& priuigna.	*& Priuigna.*
|	|
Nepos, &	*Nepos, &*
Neptis.	*Neptis.*
Propriuignus,	*Propriuigna.*

Item & isto respectu hi quoque affines inter se comparantur:

Leuir, Glos, } *Mariti* { *Frater, Soror,* } *Maritus, Vxor.* { *Leuir, Glos,* } *Vxoris* { *Frater. Soror.*

Et sic quoque:

Fratria, fratris vxor. —— *Frater*, *Soror*, —— *Sororius, sororis maritus.*

Affinitas inter conſanguineos ſeu conſanguineas earum perſonarum, quarũ interuentu coiit affinitas, nulla eſt: ideóque multò anguſtioribus finibus continetur quàm conſanguinitas. Ratio huius diſcriminis hæc eſt, quoniam inter rem ipſam & rei ſimulachrũ multũ intereſt: eſt autem affinitas quoddam duntaxat eius coniunctionis, quæ naturali ſanguinis deriuatione coiit, ſimulachrum. Itaque conſanguinitas non conſiſtit in cõmunibus parẽtibus, ſed etiam liberorum filij tum eos qui ſunt vice parentum in linea tranſuerſa inæquali, tum etiam alios, ipſíque adeò ſeſe mutuò conſanguineos in linea tranſuerſa æquali vocant. Affinitas verò intra eos manet qui affinitati cauſam præbuerunt, vt ex iis quæ ſubiiciemus apparebit.

Ex iſtis perſpicuè colligi poteſt, quínam affinitatis gradus prohibiti ſint, iidem videlicet, qui & cognationis, quod attinet ad eas perſonas quarum coniunctio affinitatem illam effecit, quod rurſus: perſpicuitatis cauſa in has regulas ſic diſtribuo.

1 Inter aſcendentes & deſcendentes, id eſt, in linea recta perpendiculari, prohibitio eſt in affinitate, vt in cognatione. Itaque ſocer, nurum: progener, proſocrum: vitricus priuignam: priuigni nouercam: vitrici pater, propriuignam: propriuignus, matrem nouercæ, & ſic deinceps, ducere non magis poteſt quàm pater filiam, filius matrem, auus neptim, nepos auiam: ídque vſque adeò verum

l 1. & 40. ff. de ritu nupt. & alibi ſæpe. & l. 4. de gradib.

rum

rum est,vt etiam eam quæ ex repudiata vxore & alio viro nata est, pro priuigna prioris viri habendam esse responderit Scæuola.

In linea transuersa inæquali neque patruus vxorem filiæ fratris, à qua vocatur soceri frater: aut auunculus vxorem filij sororis,à qua vocatur socrus frater: neque maritus amitam vxoris suæ quam ipse vocat soceri sororem,aut materteram vxoris,quam vocat socrus sororem, ducere potest.Idem de prosoceri & prosocrus tum fratre, tum sorore,& nepotis vxore, neptísque marito, & sic deinceps sentiendum est. Quoniam illi quidem parentum,isti verò liberorum locum obtinent. Sed de alio transuersæ affinitatis genere ambigitur, puta an possit quispiam gloris filiam ducere, cui nimirum sit auunculi vel patrui instar: quoniam amita, siue matertera & eius maritus vna persona censentur,& quum vxoris consanguinei sint marito pro consanguineis,effici omnino videtur non magis posse maritum materteræ ducere sororis vxoris,id est,gloris filiam, quàm matertera posset sororis filio nubere. Sed hoc Romæ etiam non penitus inusitatum fuisse apparet ex eo quod Connanus vir doctissimus ex Cicerone citat de Cæcilia Metelli, qua defuncta ipsius maritus filiam sororis eius duxerit,quod tamen neque ipse Cicero, neque post eum Valerius Maximus vt nouũ aliquod factum recensent.

2 l.vlt.c.de incest.

l.4.§.Hoc itaque, De gradib.

Itaque in hac ſpecie dicendum eſt fuiſſe morte Ceciliæ ſoluta affinitatis iura, quod tamen neque in linea recta locum habet, neque etiam fortaſſis in tranſuerſa, ſi vel patruus vxorem filij fratris, vel auunculus vxorem filij ſororis: aut contrà, fratris filius vxorem defuncti patrui, aut ſororis filius vxorem defuncti auunculi, ducere voluiſſet: de quibus poſterioribus ſpeciebus duabus cauit expreſſe Dominus apud Moſen, de prioribus autem à conſequenti. At in tranſuerſa linea inæquali vbi perſona ſuperior non obtinet parentis locum, veluti mariti eius quæ propior eſt Sobrina, cum ſui conſobrini aut conſobrinæ ſuæ ſiue vxoris filia: & vxoris eius qui eſt propior Sobrino cum conſobrini ſui aut conſobrinæ ſuæ vel mariti filio (quum ne cognatio quidem iſtiuſmodi coniunctionem impediat) dubium non eſt licitas eſſe nuptias, vt Iulius Cæſar Pompeio Magno antea genero ſuo, mortua Iulia, ſororis ſuæ neptim deſtinabat, cuius hypotheſis hæc eſt deſcriptio,

Suet. in D. Iulio.

L. CAESAR.

IVL. CAESAR, — IVLIA.

IVLIA, *Pompeio nupta.* — ACCIA.

OCTAVIA, *Pompeio, poſt mortem Iuliæ, deſtinata.*

In

In linea transuersa æquali neque frater v- 5
xorem fratris ducere, nec viciſſim ſoror ma- l.5. 8. & 9.
rito ſororis nubere magis poteſt, quàm fra- C.de ince.
ter ſororem ducere, aut ſoror fratri nube- nupt. Can.
re. Neque etiam maritus cum ſorore v- Apoſt.19.
xoris, neque vxor cum fratre mariti, id eſt,
leuir & glos coniungi poſſunt, quoniam
ſunt inter ſe affinitate fratres & ſorores. Hîc
tamen non deſunt quæ in contrariam par-
tem opponantur. Primùm manifeſtè di-
cit Plutarchus, minimè tamen id tanquam Plutarch. in Craſſo.
nouum & præter morem factum commemo-
rans, M. illum Craſſum cognomento Diui-
tem, defuncti fratris viduam duxiſſe. Reſpon-
deo, me non meminiſſe quicquam tale vn-
quàm Romæ præterea factum legere: vna au-
tem hirundo certè non facit ver. Eſto tamen,
vt hoc ſit ab aliis etiam factitatum, quoniam
hîc quoque affinitatem iudicarent cùm mor
te fuiſſe extinctam quæ cauſam ipſi præbue-
rat: nego tamen id rectè factum, quum nihil
ad germanam ſororẽ propiùs accedat, quàm
fratris etiam demortui vxor, & honeſtas ipſa
doceat non ſecus viro, à cognatis vxoris, &
contrà, quàm à ſuis abſtinendum, quoniam
videlicet maritus & vxor vnum quiddam cẽ-
ſeantur. Sed obiiciuntur alia maioris mo-
menti. Primùm enim apud Moſen non pro-
hibetur ſimpliciter quiſpiam glorem duce-
re, id eſt, vxoris ſuæ ſororem, ſed his demum
verbis: *Uxorem cum eius ſorore non accipies ad* Leui.18.18.
æmulationem, *vt videlicet reueles eius turpitu-*

dinem, dum ipsa adhuc viuit: ex quo consequi videtur, aut vanam esse illam adiectionem, aut vxore mortua, sororē eius ducere licere.

Respondeo, manifestè liquere leges de incestis nuptiis ita scriptas esse apud Mosen vt singula non sint expressa, sed quibusdam positis, quæ paria sunt pro expressis habeantur, quum hoc flagitet ipsa ratio, vt de similibus similiter statuatur. Itaque quum prohibentur nuptiæ inter fratris filium & patrui vxorem, intelliguntur etiam inter sororis filium & vxorem auunculi, itémque inter auunculum & filij sororis vxorem interdictę. Ex hoc autem & illud consequi necessariò videtur, vt quum frater expressis verbis vetatur vxoris fratris sui pudēda retegere, inhibita quoque censeatur sororis cum marito sororis suæ coniunctio, quia paria sunt duobus fratribus eandem, & duabus sororibus eundem coniungi. Paria autem hæc esse non tantùm demonstrat ipsa graduum affinitas, & in numero, & in ipso seriei ordine paritas: verùm etiam aliæ quoque rationes palàm videntur demonstrare. Cur enim duobus fratribus eandem ducere non licet? nempe quoniam quæ priori fratri nupsit, in vnum corpus cum eo coaluit, ac proinde non quidem consanguinitate, sed tamen affinitate facta est fratris mariti sui soror, sororem autem ducere fratri non licet. Itaque eâdem prorsus ratione, ducere cuipiam non licebit vxoris sororem, vtpote cui factus sit frater. Deinde spectanda est ra-

Leuit. 18. 14

Leuit. 18. 16

eſt ratio quam affert Moſes, cur illud non liceat, *Quia*, inquit, *fratris tui pudenda ſunt*. An non verò eâdem prorſus ratione prohibebitur ſororius glorem ducere? Minimè verò; inquiunt nonnulli, quum diſſimilis ſit ratio. Nam vxoris pudenda dicuntur eſſe mariti, non contrà, ideóque ſororius fratriam ducens, nullius pudēda detegere dicitur. Atqui obiectio iſta, vt parum ſanè pudoris, ita nihil rationis habet. Nam ſi ita eſſet, nihil etiam prohiberet vitrico priuignam, & amitæ marito fratris eius filiam, & marito materteræ ſimiliter eius filiam ducere; quod quum expreſsè inhibeatur, apparet eandem eſſe vtrinque rationem, & propinquitatis, & honeſtatis: & illud, *Quia pudēda fratris tui ſunt*, nihil aliud declarare, quàm, *quia vxor fratris tui eſt*. Sicut autem illa eſt fratris vxor, ita & ille eſt ſororis maritus: ac proinde par fieret defuncto & defunctæ iniuria. Rectè igitur Baſilius hac ipſa de re ad quendam ſcribens, in hæc etiam verba erupit: *Illud*, inquit, *Non ingredieris ad vllum conſanguineum carnis tuæ, ad detegenda eius pudenda, hoc quoque conſanguinitatis genus* (illud videlicet de quo nunc quærimus) *comprehendit. Quid enim eſſe poßit homini ſua vxore vel potiùs ſua ipſius carne magis propinquum? non ſunt enim amplius duo; ſed vna caro. Quare per vxorem ſoror eius tranſiit ad conſanguinitatem. Quemadmodum enim vxoris matrem non accipiet, nec eius filiam, quoniam nec ſuam matrem, nec ſuam* Baſilius in epiſt. ad Diodorū.

filiam: sic nec ſororem vxoris, quoniam nec ſuam ſororem. Sunt enim in vtriſque communia cognationis iura. Iſtis verò quo iure contradici poſſit ego quidem non video, ac proinde contendo, ex iure diuino non magis licere fratris vxorem, quàm vxoris ſororem ducere. Cur igitur, inquies in alia lége additur hæc exceptio, ILLA VIVENTE, niſi vt intelligamus vnà demùm ſorore mortua, alteram ducere fas eſſe? Reſpondet Baſilius eadem illa epiſtola, non temerè ex eo quod ſcriptum eſt colligendum eſſe quod ſcriptum non eſt. Et ſanè ita eſt, quoties ſaltem id quod conſequi videtur, vel abſurdum eſt, vel alio loco, ſiue expreſsè, ſiue tacitè damnatum. Promittit
Mat.28.20 Dominus ſe Eccleſiæ ſuæ affuturum, quandiu ſeculum hoc perſtiterit: an inde colliges, vel deſinente mundo abfuturum illum à ſuis, vel illud fruſtrà adiectum eſſe? Non cognouit Io
Mat.1.25. ſephus Mariam quandiu prægnans fuit, an ideo efficitur, vel illam poſtea fuiſſe à viro cognitam, vel illud fruſtrà expreſſum fuiſſe ab Euangeliſta? Cur ergo illud adiectum eſt? inquies. Nempe mortuo fratre abſtinendum eſſe alteri fratri ab ipſius vidua, ac viciſſim ex conſequenti mortua ſorore abſtinendum eſſe alteri ſorori ab ipſius marito, in ſuperiore lege cautum erat: poſtea verò, de alia quoque ſpecie, nempe an ſuperſtiti vxori ſororem ſuperinducere liceret, dicendum quoque putauit legiſlator. Etſi enim tacitè colligi poſſe videbatur, ſi ne mortua quidem vxore,

fas

fas erat sororem eius ducere, quanuis abrupta per mortem omnis affinitas videri posset, multò minùs ipsa adhuc superstite id licere: tamen quum & magna per se esset illius populi in ducendis simul pluribus vxoribus licentia, & in hac specie periculum esse videtur, ne quis expresso Iacobi exemplo abuteretur, expresè quoque id cauendum Moses iudicauit. Sed & quàm effrenis fuerit Iudæorum in repudiandis vxoribus libido vel ex illa quæstione Iesu Christo à Pharisæis proposita plus satis liquet. Ideo ipse Rabbi Salomon, licet minimè ignarus à Iudæis aliter hanc legem intelligi & vsurpari, tamen arbitratus est sic demum accipiendam esse, vt prohibeat Moses vna sorore superstite & repudiata, alteram superinducere, quoniam videlicet repudiatæ dolor hoc modo duplicaretur. Neque ab hac sententia alienus est Augustinus, quæ tamen non satis firma mihi quidem certè videtur, quum in ipsa lege nulla prorsus fiat repudij mētio. Alia verò etiam fuit summi illius maximíque memoria nostra theologi D. Iohannis Caluini sententia, nempe hanc legem ad incestuosas nuptias, ac præsertim ad germanæ sororis matrimoniū nihil spectare, quū de illis omnibus, & præsertim de fratris vxore & vxoris sorore, satis superioribus legibus sit cautum: sed de vna Polygamia hîc agi, quæ sic vtcunque toleretur ob populi istius duritiem, vt tamen prohibeatur quispiam viuenti vxori superindu-

Matt. 19. 3.
Rabbi Salomon in Leuit. 18.
Aug. in Leuit. q. 61.

cere ſororem, id eſt, ex more loquendi Hebræis familiari, ipſius conſanguineam (quam nimirum alioqui ducere fas eſſet) ne hoc modo duplici animi ægritudine prior vxor afficiatur. Sic igitur ad hanc legem reſponſum eſto, quum tamen à Iudæis ſic corrumpi, vt etiamnum hodie nulla ſit ipſis religio duas ſorores viciſſim ducere, nō eſt quod quiſquam miretur, quum apud illos ne patruus quidē à fratris, neque auunculus à ſororis filia dicatur abſtinere. Sed alia rurſum occurrit, magis etiam, vt videtur, obſcura difficultas in hoc argumento de glore à ſororio non ducenda:

Deut.5.5. Lex illa nimirum Deuteronomij, qua frater non modò non prohibetur, ſed etiam iubetur fratris abſque filio defuncti ſemen accepta ipſius vxore, ſuſcitare. Hanc igitur Deuteronomij legē cum altera illa Leuitici, prorſus alioqui repugnante, ſic nonnulli conciliant (quorum etiam ſentētiam idem D. Ioh. Caluinus in locum illum Leuitici ſcribens, amplectitur) vt fratris nomine negēt fratres germanos, ſed duntaxat conſanguineos (ex more Hebræorum) intelligi, & quidem eos quorum nuptiæ nō ſint interdictæ, quoniam alioqui inceſtus præcipi videretur. Quòd ſi

Geneſ.38. obiiciatur Iudæ exemplum, reſpondetur hac in re peccatum fuiſſe à Iuda, qui ea lege ſit abuſus: quæ etſi nō erat ſcripta, tamen, veluti à naturæ ipſius æquitate dictata, iam in vſu erat, quoniam (opinor) quæ in cuiuſpiam familiam tranſiiſſet, in aliā abnubere, non niſi

cum

cum prioris dedecore, vel sui ipsius ignominia poterat. Neque sanè ambigi potest, quin lege illa excitandi fraterni seminis, quod alioqui extinctum iacebat, comprehenderetur quisque vt proximus erat agnatus, ita vt eo id facere recusante, alius à proximo propior, & sic deinceps alius alij succederet, sicut ex Ruthæ historia liquet. Verùm huic sententiæ obstant alia quædam maximi momenti. Primùm enim omnes Hebrææ linguę periti affirmant, & exemplis quoque manifestis confirmant verbum יבם, propriè de leuiro vel glore, sororio vel fratria dici, quod eleganter etiam expressum est apud Matthæum verbo ἐπιγαμβρεύειν. Itaque etiam si quod de illis propriè constitutum erat ad alios quoque propinquos accommodatur, nō videtur tamen satis commoda eorum interpretatio qui eos excludunt de quibus propriè lex sit intelligenda.

Deinde, vt illam Iudæ & Thamaris historiam omittamus, durum sanè videtur, quæstionem illam Christo à Sadducæis propositam, de septem fratribus, sic explicare quasi cognati duntaxat inter se fuerint, & quidem iis gradibus intra quos ex legibus liceret vnam eandémque mulierem ducere. Præterea verba illa Noemi ad nurus suas, *An adhuc intra me in vtero meo sunt filij qui fiant mariti vestri? Reuertimini filiæ meæ, & abite: quoniam senior sum, quàm vt virum habere queam: & si dicere possem, est mihi spes*

& potero hac nocte cum viro esse, pareremque filios, num expectabitis donec creuerint? num expectabitis in eorum gratiam, vt maritum non habeatis? illa, inquam, verba manifestè videntur euincere germanos fratres illa lege propriè significari: cæteros autem propinquos duntaxat ex consequenti. Quid ergo? nempe hanc legem oportet alterius illius generalis exceptionem esse, (quod etiam existimauit Augustinus) sed quæ peculiari quadam ratione nitatur: ac proinde in exemplum trahi nec possit nec debeat. Distribuerat enim Dominus populum illum non in tribus duntaxat, sed etiam in familiarum capita, in quibus quum primogeniti dominarentur, familiæ ex illis censebantur, ne in infinitum excresceret earum numerus. Itaque statuerat Dominus, vt si primogenitus eò vsque vixisset vt, ducta vxore, caput familiæ esset, & habitantibus simul fratribus, id est, (vt ego interpretor) adhuc expertibus coniugij, absque mascula sobole decederet, tum frater ab eo proximus, vt in primogenituram, sic etiam in fratris demortui vxorem hæres esset, & ita quidem, vt liberi ex eo matrimonio suscepti, de fratris illius mortui nomine censerentur, vt sic tegeretur illa incestuosæ alioqui coniunctionis ignominia, quoniã frater ipsammet quodammodo induebat extincti absque virili sobole fratris personam ipsius etiam thorum ingrediens.

Hoc tamen postremum sæpe fuit spre-

tum,

tum, naturalis patris nomine seruato, præsertim si, vel quòd alij fratres deessent, vel quòd sibi quàm fratri liberos gignere nonnulli mallent, ad cognatos alioqui remotiores deuentum esset, vt vel ex vnius Ruthæ historia satis liquet, cuius filius Obed non Elimelechi, sed ipsius Boozi filius nominatur: vnde etiam multæ in genealogiis texendis, ac præsertim Matthæo cum Luca, in genealogia Christi, conciliando, difficultates sunt obortæ. Hæc igitur fuit ratio (vt ad institutum reuertar) cur quod alioqui incestuosum fuisset, tamen à Domino sit mandatum: quod certè nulla causa est cur hodie nonnulli suis prorsus damnandis libidinibus prætexant, quum neque iam valeat hæc ratio, diruta illa maceriè quæ populum Dei certis finibus distinctum à reliquis separabat: neque Dei verbum isti habeant, ex quo nunc quoque valere istam singularem exceptionem colligere possimus. Stat igitur illa conclusio, neque leuiro fratriam (excepta tantùm olim specie cuius modò mentionem fecimus) neque sororio glorem ex iure diuino ducere fas esse. Itaque veteres hac de re Canonas, non vt ius humanum, sed vt ius diuinum prorsus amplector, ex verbo Dei nimirum descriptos.

Canon. Apost. 19. syn. Neocæsar. can. 2. Basil. epist. ad Diodor.

Quòd si leges humanæ quæruntur, idem multò magis etiam liquebit. Nam quod ad ius Pontificium attinet, tantum abest vt hanc coniunctionem permittat, vt etiam ad septimum vsque gradum initiò, deinde verò ad

c. de propinquis. & c. progeniem, & aliis sequentibus, 35. q. 2. c. vltim. Extrà, de Diuortijs

quartum vſque, affines nõ minus quàm con-ſanguineos coniungi prohibuerit: ſed ita vt iſti ſuo more, (ſicuti ſuo loco diximus, & porrò dicemus) culicem quidem colarint, camelum autem, quoties libuit, deglutierint. Apud Romanos autem quanuis ex illo Craſſi exemplo, & quadam Conſtantini conſtitutione colligi poſſit non inuſitatum fuiſſe, vt apud illos quoque frater duceret defuncti fratris viduam, tamen conſtat hoc fuiſſe poſtea expreſſis legibus prohibitum. Sic quoque Caius Iuriſconſultus celebris docuit: & poſt Romani imperij inclinationem, hoc etiam iure vſi ſunt Alemani, Baioarij, & Franci, vt planè mirari ſubeat quoſdam hodie inueniri poſſe qui eiuſmodi flagitium vt iure conceſſum, tueantur. Et de his quidem hactenus, ſi vnum hoc addidero, quod non prætermiſit etiam Baſilius: conceſſo nimirum, vt duæ viciſſim ſorores ab eodem ducantur, magnopere perturbatum iri præcipuos cognationum gradus, quum idem futurus ſit pater, & materteræ maritus, id eſt auunculus: eadem verò ex ſorore natis matertera & nouerca: aliis autem ex ſe natis, mater & auunculi vxor: iidem denique fratres, & conſobrini: quæ ἀταξία vel vnica tanti eſt momenti, vt omnes ſani iudicij homines meritò ad damnandam huiuſmodi cõiunctionem ſemper commouerit.

l. fratris. & l. vlt. C. de inceſt. nupt. C. Theod. lib. 3. ti. 12. Caius lib. Inſti. 1. ti. 4. §. Sed nec. Leg. Aleman. titu. 40. §. 1. Leg. Baioar. tit. 8. Leg. Franc. lib. 5. ti. 4.

Et de his quidem hactenus, quorum hæc ſumma eſt conſanguineos vxoris, eſſe marito

pro consanguineis, & contrà: ac proinde vt inter cognatos, sic etiam alteri cum alterius consanguineis, siue in recta linea vel descendentibus, vel ascendentibus, siue in transuersa vel inæquali vel æquali, iisdem prorsus regulis, nuptias prohiberi. Itaque legem illam Atheniensium cuius meminit Terentius in Phormione, & apud Demosthenem expressã in oratione πρὸς μακάρταθον, qua videlicet cautum erat, vt orbam puellam duceret, aut dotaret qui genere proximus erat, aut interpretari de iis oportet quorum non esset incestuosa coniunctio, aut potiùs, vt ipsi naturæ honestati repugnantem, reiicere.

Sed an affines vxoris sunt marito ipsius affines, & cõtrà? vt, exempli causa, si mei quondam soceri vxor, non tamen vxoris meæ mater, sed nouerca, fuerit & socero, & meæ vxori superstes, an ego quondam gener illam potero ducere vtpote quæ vxori meæ affinis duntaxat fuerit? Respondeo, non videri quidem vllam hîc esse propriè affinitatem, sed tamen, quoniam ea quæ fuit vxori meæ nouerca, mihi fuit instar socrus, vtpote soceri mei vxor, prohibere honestatem quominus hoc matrimonium liceat. Itaque rectè de his statuisse videtur Papinianus, his verbis: *Vxorem*, inquit, *quondam priuigni coniungi matrimonio vitrici non oportet, nec in matrimonium nouercam ei conuenire, qui priuignæ maritus fuit.* l.15. D. de rit. nupt. Vnde rectè colligit noster Hotomanus, nec vxoris quondam soceri cum genero,

nec mariti defunctæ nurus cum socru coniunctionem probari posse: quod etiam de vxore quondam sororij & leuiri, fratriæ denique glorísve marito sit constituendum. Est enim hæc regula vniuersaliter vera, Cuius non licet inire nuptias, eius nec coniugis licet, quoniam videlicet vxor pars quædam mariti esse videtur: éstque hoc de quo agimus longè diuersum & à secundo & à tertio affinitatis genere, quòd Canonici temerè excogitatum meritò postea abrogarunt.

4 c. quod super his. Extra, de consang. & affin.

1 Consanguinei personarum quarum interuentu & copula contracta est affinitas, inter se coniugium contrahere non prohibentur, quoniam, vt antè diximus, subsistit graduum affinitatis prohibitio in iis qui sunt ipsa affinitatis causa, ne in hoc consanguinitatis simulachro, effectum causæ latiùs quàm ipsa causa pateat. Itaque pater & filius matrem & filiam, & duo fratres duas sorores ducere non prohibentur. Quia tamen in ista permixtione ordo ipse cognationis, cuius imago est affinitas, perturbari posset multis modis, vt si pater filiam, filius eiusdem filiæ matrem duceret: si pater & filius duas sorores: frater vitrici, priuignam fratris: filius sororem suæ nouercæ: frater filiam vxoris fratris, fratris filius, matrem vxoris patrui: filius sororis, matrem vxoris auunculi ducat, cuiusmodi species etiã aliæ recenseri possent: idcirco rectè quoque de his olim cautum est multis canonibus. Neque dubito quin cessantibus Imperatoribus,

ribus,& penè ruente cum Romano imperio orbe terrarum, Synodos ſæpe oportuerit his rebus multùm eſſe intentas, quarum multa decreta meritò fuerunt à piis Imperatoribus poſtea confirmata. Sed audacia illa quæ multos impulit vt quod verbum Dei generali perpetuáque regula laxauit, adſtringerent, quod reſtrinxit, laxarent: & manifeſta illa ambitio ad ſuam iuriſdictionē traducendi quod eſt Magiſtratuum proprium, ſanè eſt piis omnibus non minùs intolerabilis, quàm Magiſtratuum in his curandis ſegnities. Eiuſmodi tamen iam conſummata matrimonia temerè dirimenda, ego quidem pronuntiare non auſim.

Vide Can. 54. ſynodi ſextæ in Trullo.

Sed quæritur, An nudis ſponſalibus contrahatur affinitas: quod non vno modo cadere in controuerſiam poteſt. Quum enim (exempli gratia) matrem & filiam, aut duas viciſſim ſorores ducere prohibeat, mortua ante nuptias ſponſa, ambigi meritò poteſt, num eius mariti vel ſorori coniungi poſſim. Item, quum eam quæ fratris, vel patrui, vel filij vxor fuit, non poſſim vxorem habere, non temerè quæritur, an mortuo ante nuptias fratre, vel patruo, vel filio, aut alio quouis mihi intra prohibitos gradus cognato, ab eius ſponſa mihi ſit abſtinendum. Reſpōdent Iuriſconſulti non propriè ſic contrahi affinitatem, ſed tamen rectiùs & iure facere qui ab huiuſmodi nuptiis abſtineant: quod vt concedā nihilominus tamen diſtinctione vten-

An nudis ſponſalibus contrahatur affinitas.

l. ſi qua. D. de ritu nup. l. Seruius. D. de grad. adfi. & §. ſi vxor. Inſtit de nupt.

dum arbitror, ne summum ius hîc quoque summa esse iniuria deprehendatur. Sponsalia quippe certũ est Iurisconsultis nihil aliud declarare, quàm promissionem simplicem in tempus futurum conceptam, à qua vni recedere etiam absque alterius consensu liceret. Quæ igitur hæc seueritas fuerit, obsecro, vt quum ne firma quidem coniugij obligatio inter aliquos extiterit, nedum vt reipsa coniugium initum sit, statim idem ius statuatur, ac si verum ratúmque matrimonium inter quospiam interuenisset? Velim igitur magnã quidem haberi honestatis rationem: ac proinde, si vel minima sit suspicio attentatum quippiam à sponso in sponsa fuisse, censuerim non aliter quàm vt reipsa contracta affinitate statuendum esse: sin minus, vt eos rectiùs facere censuerim qui non tantùm eius quod licet, verùm etiam eius quod expedit, rationem habẽt, ita minimè sanè velim eiusmodi sponsalia, vt incestuosa, vel per se illicita, infringere. Sed quid si sponsalia firma fuerint, id est, purè, & verbis in tempus præsens conceptis inita? Hîc verò demum assentiuntur plerunque Canonici Iurisconsultis, propter publicæ honestatis iustitiam, vt ipsi loquuntur. Sed iidem quum libet, à seipsis dissentiunt, vt qui sponsalia de præsenti cum impubere facta, habeant pro sponsalibus de futuro, & tamẽ tradant, si quis à sponsalibus eius recesserit quam septennis desponderit, quod licet non posse eius matrẽ ducere. Ego verò

c.8.11.12 & 13. 27.q. 2.& c. ex sponsalibus. Extrà, De spõsalib. Vide c. literas. & c. duo, Extrà, de despons. impub.

verò Augustini sententiam sequutus ab ipso etiam Gratiano prolatam arbitror illam mulierem non pertinere ad matrimonium cum qua commixtio sexus non doceturfuisse. Nec obstat quod sponsa in quibusdam pro vxore censetur, quoniam videlicet etsi non re ipsa, at iure tamen vxor est, ideóque non magis sponsam quàm vxorem cuiuspiam ducere licet, quoniã duos simul maritos vna mulier habere non potest, & tanquam adulter punitur qui sponsam alterius corrupit. Sed ea in re de qua nunc quærimus, quum ipsa sanguinis commixtio potissimùm respiciatur, quã Moses honestè significat detectionis nomine: non video qui esse debeat eadem nudorum sponsalium, quæ consummati matrimonij ratio. Consummatum autem matrimonium voco, quum ducta est vxor: neque bonos illos cœlibes Canonicos nobis sequẽdos arbitror in iis arcanis peruestigandis, quæ tecta permanere multò præstat, quàm curiosè atque adeò turpiter, vt ipsi faciũt, ea scrutari.

Leuit 18. & 20.

c. extraordinaria. 35. q. 2. & ibi glossa sane turpis.

Sed an ex alio quàm legitimo coitu iusto videlicet matrimonio, contrahitur affinitas? Respondeo, primùm si incestuoso adulterio se polluat quispiam, vel iam coniunx, vel verè sponsus, non eam esse vim huius illegitimæ coniunctionis, vt propterea firma sponsalia dirimantur, aut verum matrimonium præcedens soluatur, (nisi pars offensa separationem postularit) vt si, exempli gratia, sponsus vel maritus quispiam,

An quouis coitu contrahatur affinitas.

c. 10. & 11. Extrà, de eo qui cogn. cõs. vxor.

matrem aut sororem sponsæ vel vxoris suæ corruperit, non propterea vel sponsalia dirimentur, vel matrimonium, quasi affinitas cum matrè aut sorore vxoris per incestum sit contracta. Sed quid si solutus quispiam) vt loquuntur) vel maritus, aut cum soluta quapiã sit scortatus, aut cum aliena vxore, absque incestu tamẽ, adulterium commiserit? an propterea alteri ab alterius consanguineis, vt in affinitate vero matrimonio contracta, fuerit abstinendum? Mihi quidem ita omnino videtur, vt hîc quoque valeat quod de seruilibus cognationibus & affinitatibus Paulus Iurisconsultus respondit: nempe in contrahendis matrimoniis naturale ius & pudorem inspiciendum esse. Multò magis verò id intelligendum est vbi de cognatione ipsa quæritur, quàm certum est quouis quantumuis illegitimo coitu contrahi. Hîc autem etiam operæpretium est considerare quàm rectè & sapienter omnia nostri Canonici.

l.14. D. de rit. nupt.

Affinitas, inquiunt, *post matrimonium iniquè, contracta, putà si quis cum sorore legitimæ coniugis sit fornicatus, illi nocere non debet, quæ iniquitatis particeps non extiterit.* Rectè id quidem, vt & illud quod ex eo consequitur, vt videlicet fides postulanti legitimæ vxori seruetur. Verùm quo iure tandem constituunt, vt ipsi incestuosi absque vlla spe vnquam ineundi coniugij permaneant, sed semper continentiam seruare teneantur? an enim quia incestuosi, idcirco continentiæ donum habent? Itaque

c.10 De eo qui cog. cons. vxor.

c.1. & 4. & 5. & 8. & 9. & 10. ibid.

Itaque illos potiùs decuit Magiſtratum ſeriò commonefacere, vt eiuſmodi homines iuſtis pœnis afficeret, & ſiquidem ille ceſſaret, matrimonio vel ſoluto, vel, ſi reconciliari pars offenſa malet, poſt legitimam pœnitentiam redintegrato, ad vitam meliorem miſeros peccatores cohortari, quàm vltrò animas ipſas Satanæ & carni vſtulandas tradere: quamobrem etiam paulò æquiores Canonici iſtam aliorum iniquam ſeueritatem improbarunt. c. ſi quis cũ duabus 33. q. 2.

Iſtud verò longè abſurdiſſimum profectò videtur quod eſt ab Alexandro tertio reſponſum, vt ſi quis ſponſæ ſuæ non cognitæ matrem cognouerit, neutram habeat, ſed tamen cum alia poſſit contrahere: quòd ſi ſponſam vel ante, vel poſt matrem cognouit, nõ modò neutram habeat, ſed etiam ab omni ſpe vllius coniugij arceatur. Nam certè, vel illum pœnas luere oportuit, vel ceſſante Magiſtratu, aut cum ſponſa reconciliari, aut vbi Eccleſiæ ſatiſfactum eſſet, illi nõ adimere quod omnibus dicit Apoſtolus, vt qui non poteſt continere, nubat in Domino. c. 2. ibid.

Sed quid prætexent iſtis ſuis iniquiſſimis ſimul & ineptiſſimis decretis? Fortaſſe Dauidis exemplum, qui decem ſuas concubinas ab Abſalomo conſtupratas quandiu vixit vinctas detinuit, neque vnquam attigit. Verùm in hoc exemplo quàm multa ſunt diſſimilia? Quòd ab illis poſtea Dauid abſtinuit, rectè ſanè fecit, & vix aliud ſuaderemus ei 2. Sã. 20. 3.

32.q.5 cuius vxor sese incestu pollui siuisset: sin minus, ne ipsi quidem Canonici negabũt adulteram videri non posse cui vis est illata. De Absalomo verò si superuixisset, quid constiturus fuerit Dauid, coniici potest ex historia. Nempe ipsi pepercisset indulgentissimus pater: quin tamẽ capitali supplicio dignus fuerit Absalomus, ambigi non potest, quod etiam iusto Dei iudicio luit. Hoc igitur Absalomi incestuosi exemplum nihil ad continentię votum spectat. Supersunt in hoc exemplo decem illæ cõcubinæ quæ propter incestum vinctæ manserunt absque vlla spe coiugij. Atqui præterquàm quòd pro regula sumi nõ debent quæuis, quantumuis laudatorum Patrum exempla, de hoc Dauidis facto in vtranque partem iure disceptari potest. Si in incestum cõsenserant, nõ rectè facit Dauid quòd in eas ex lege nõ animaduertat. Error autem alter ex hoc errore nascitur, quod ita parcit eorum vitæ, vt eas nisi continentiæ donum habebant, vstionis periculo exponat. Sin verò non consenserant, cur eas saltem non planè repudiat, si retinere non placet propter facti in eas quantumuis inuitas admissi turpitudinem? an quoniam regiæ concubinæ fuerant, non satis tutum erat eas cuipiam elocari? atqui politica hæc ratio conscientiam non potuit, aut certè non debuit pacare.

Quid si igitur dicamus id factum ex earum consensu, nempe obstabit quod narrat historia, vinctas fuisse & in custodia retentas,

tas. Itaque meo iudicio, in hoc facto constituendum est Deum, quum hac ignominia vltus esset perpetratum aduersus Vriam scelus voluisse memoriam eius rei, quandiu illæ vixerunt, extare: ac proinde particulare hoc factum non esse ad imitationem trahendum. Neque verò dicitur Dauid eas perpetuæ custodiæ pœna semel multasse, nedum vt ad votum continentiæ induxerit, vt isti fieri volunt: sed duntaxat eas tenuisse vinctas, & ab eis abstinuisse ad mortem quidem earum vsque, sed proculdubio rationem ipsarum conscientiæ, si necesse fuisset, habiturus. Deinde in tanta vxorum & cõcubinarum turba, probabile est consueuisse euenire, vt illud vix posset locum in singulis habere, quod tamen est iusti matrimonii proprium, nempe, vt vir non habeat sui corporis potestatem. Quomodo enim vir vnus, vel libidinosissimus, tã multis sufficere potuisset? Subiectas igitur & viro prorsus obnoxias esse oportuit plerasque, præsertim concubinas, quas vir fortassis aliquot annis non attingeret: & quibus etiam nisi quum prorsus liberet, vti non teneretur. Hæc igitur incommoda necessariò cum Polygamia cohærentia istis, post tãtum admissum scelus, non prorsus noua, vel iniqua videri potuerunt. Idem autem certè in incestuosos, alioqui monogamos, qui tamen non habeant cõtinentiæ donum, ex hoc Dauidis exemplo prorsus impari constitui nec potest, nec debet: etiam si factum istud vitio

non carere concederemus.

An sponsi vel coniugis morte tollatur affinitas. l. 15 D. de ritu nupt. § affinitatis & § spectũ, inst. de nupt.

Sed an alterius sponsi, vel coniugis morte tollitur affinitas superstitis cum defunctæ personæ consanguineis? Iurisconsulti respondent sublatam quidem affinitatem videri, sed manere tamen eandem prohibitionem propter publicam honestatem: quibus eò vsque assentior, vt etiam repudio vel diuortio interueniente, idem statuendum existimem. Soluto quippe vinculo quod plures familias copulabat, necesse quidem est separatas fateri quæ priùs erant coniunctæ, sed ita vt coniunctionis memoriam adhuc vigere publica honestas iubeat. Sed & alio argumento solutam esse affinitatem liquet. Nam si, verbi gratia, superstes gener meus aliã ducat, ea quanuis filiæ meæ successerit, tamen est mihi extranea, ac proinde illam, si vidua fuerit, ducere non prohibeor: quãuis religiosi nostri Canonici alterum hoc affinitatis genus esse voluerint, cui & tertium adiunxerũt, putà si vidua illa, mortuo illo qui gener meus fuit, alteri nupserit. Sed bene est quod ipsimet istius commenti authores postea fictitia hæc impedimenta sustulerunt.

c. de propinquis 35. q. 3. c. porrò ibidem.

De pœna incestus ante legẽ & sub lege. Gen 38. 24. Leuit. 18. & 20. Pœna incestus sub

Cæterùm quæ tum ante legem, tum sub lege fuerit incestus pœna, ab ipsa videlicet naturæ honestate dictata, ex sacris literis apparet: capitalis nimirum, qualis etiam initiò fuit apud Romanos, vt qui adulterium quoque capitis Pœna sæpe punierint. Sed inclinante paulatim hominũ iudicio ad deteriorem

em partẽ excogitatæ ſunt exceptiones, quæ uſtiſſimas illas leges antiquas inutiles redde ẽt. Inde eò ventum eſt, vt capitalis pœna penitus ſublata ſit, nulla certè ratione, & magno um totius Romani imperij dedecore, quum multo rectius eſſet illud quod apud Ciceroem ex antiquo iure refert Atticus INCESVM PONTIFICES SVPREMO SVPLICIO SANCIVNTO. Sed de his viderint Maiſtratus quibus eſt gladii poteſtas commiſ. Nos ea perſequimur quæ ſunt Eccleſiaſtiæ iuriſdictionis propria, id eſt, quæ ad eorũ nunus ſpectãt qui ex verbo Dei conſcientias bi commiſſas regunt.

posteriori bus Imperatoribus. l. ſi adulterium. D. ad l. Iul. de adult. l. ſi quis inceſti. C. inceſ. nupt. Et auth. de inceſt. col. 2. Cõſtit. vlt. §. 1. Cic. de legib. 2.

In veteribus igitur Canonibus illud laudabile eſt, (videlicet ex verbo Dei conſtitum) quòd inceſtuoſa ſiue ſponſalia, ſiue oniugia, (de his enim ſimul iampridem in oc argumento compendii cauſa diſſerimus) mnino dirimenda iudicarint, quod tamen ndiget ea interpretatione cuius antea menonem fecimus. Neque enim propriè dirii dicitur quod nunquam ritè coniunctum uit. Itaque & ſponſalia & coniugia huiuſmodi potiùs pronuntiãda ſunt ipſo iure inutilia & irrita eſſe, vt quæ ſponſalium & conugij ſpeciem duntaxat habuerint. Sed & illud ex verbo Dei rectè conſtitutum & obſeruatum fuit, vt eiuſmodi flagitiorum rei reos autem appello, qui ſcientes prudentes ile quippiam admiſiſſe legitimè conuicti uerint) ex Eccleſia eiicerentur. Verùm quod

veteres Canones qua pœna inceſtuoſos affecerint.

certum illorum pœnitentiæ tempus tam præcisè & tam diuturnum constitutum est, id ego verò neque in hoc flagitio neque in aliis probo. Nam si ne tum quidem resipuerint, quo iure illos receperis? Sin verò citiùs quàm sperari posset resipuerint, cur diutius illos afflixeris? Deinde quum istiusmodi temporum præscriptiones certùm sit aditum patefecisse doctrinæ satisfactionum & indulgentiarum (ad quæ remedia necessariò deuenire multos cogit ista veterum Canonum non satis profectò considerate instituta disciplina) causa nulla est (opinor) cur ista in vsum reuocentur. Quis enim est, obsecro, qui intra quod tempus Dominus sit cuipiam daturus vt resipiscat, definire possit? resipiscentis verò peccata quo iure retinueris, quæ iam esse in cælis remissa meritò videantur? an vt publico Ecclesiæ offendiculo satisfiat? atqui optimè satisfactum est Ecclesię vbi cōstiterit peccatorem resipuisse, quod vnum præcipuè in isto pœnæ genere spectatur: an verò potiùs, vt an satis seria sit pœnitentia temporis spatio probetur? id verò etsi minimè negligendum est propter hypocritas, tamen qui possit præcisè certo temporis curriculo definiri, ego quidem non perspicio. Itaque hoc tādem extorsit ipsa necessitas, vt arbitrariæ essent pœnitentiæ quas vocant. Neque his obstat quod ex Isidoro refert Gratianus, de Aaronis & Mariæ pœnitentia septem dierum. Cur enim ipsi septem dies in

c. tempora 27.q.7 c. hoc ipsum 33.q.2.

sep-

ſeptem annos tranſmutarunt? & vix potuit ad deflendum peccatum illis præſcribi breuius temporis ſpatium: quomodo etiam accipienda ſunt ſpatia legalis impuritatis diuerſis temporibus definita, ſed admodum breuibus, vt cõqueri nemo de ſeueritate potuerit? Itaque ſtandum potiùs fuiſſe iudico Apoſtoli doctrinæ & exemplo, qui quum de inceſtuoſo illo Satanæ tradendo præciperet, non vt periret (ſicut nonnulli perperam admodum interpretantur) ſed potiùs vt erudiretur: neque tempus vllum neque continentiæ perpetuæ votum præſcripſit, (quî enim id faceret?) verùm ſimulátque intellexit quãtopere ipſum ſceleris admiſſi pœniteret, nihil antiquius habuit, quàm vt primo quoque tempore rurſus receptus ille triſtitia non abſorberetur. 1.Cor.5.5, & 2.Cor, 2.7.

Noſtri verò boni Pontifices ſeueri ſcilicet veterum Conciliorum & Canonum vindices, quid hîc tandem? Primùm quidem, ſicut ſuprà demonſtrauimus, vt ipſo numine religioſiores viderentur, in tranſuerſa cognationis & affinitatis linea, ad ſeptimum vſque gradum prohibitionem nuptiarum protraxerunt, nouam etiam eámque ineptiſſimam & falſiſſimam graduum numerationem commẽti. Deinde triplex affinitatis genus excogitarunt, & iis quidem additis rationibus quæ vel ipſos lapides ridere cogãt, nedum vt peccantibus lachrymas excutiant, De pœna inceſtûs ſub Pontificio iure. Vide c. fraternitas, 35.q.10.

Postea verò tandem coacti sunt intra quartum suum gradum, ipsorum modo numeratum, id est, octauum subsistere. Quorsum id verò? certè sicut ipse exitus ostendit, vt quò arctiora vincula nexuissent, eò lucrosior esset eorundem relaxatio, vt quemadmodum de ipsorum sacris Sannazarius scripsit,

Vendere iure potest, emerat ipse prius: sic quoque scribere de istis Papæ interdictis planè liceat:

Nexuit ipse prius, soluere iure potest. Quòd si fortè sibi iniuriam à me fieri Cacolyci nostri conquerentur, saltem mihi concedent (opinor) vt ad summos illos ipsorum Doctores mihi liceat prouocare. Legãtur ergo quæ illi quàm copiosissimè de istiusmodi quas vocant, dispensationibus obseruãt in 4. Sent. distinct. 34. Eorum autem doctrinæ cuius vel Satanã ipsum pudere possit, hæc summa est: prohibitionem quidem inter ascendentes & descendentes esse moralem ac perpetuam: alios autem gradus omnes transuersos videlicet, lege tantùm iudiciali prohiberi: hac, quum vnis Israelitis sit perlata, nos minimè obligari nisi quatenus Ecclesia eos admisit, cuius caput, quum sit Papa Romanus fas illi esse iustis de causis (quasi verò iustum quicquam esse possit quo diuinum ius violatur) leges illas relaxare. Hæc illi, additis etiam quibus id confirment exemplis, nimirum quòd fratres & sorores initio generis humani vnà sese coniunxerint, quòd

Vide Caietanum in secundam secundæ Thomæ q. 154. art. 9.

Abra-

Abrahamus Saram sororem ὁμοπάτριον, Iacobus duas sorores, Amramus Iochæbetam amitam duxerit, fratres denique fratrum semen iussi sint excitare. Mirum sanè istos præterire potuisse vel quod Catullus & Ouidius de Magorum apud Persas ortu, Lucanus de Arsacidis, & ipse Tertullianus noster de Persis, vel Æmilius Probus de fratrum & sororum apud Athenienses nuptiis commemorant, & quæ sunt à Ptolemæis in Ægypto palàm factitata. En quæ sit istorum in seruanda matrimonij honestate seueritas, quorũ spurcitiem quid attinet pluribus refutare? Certè quanuis inter incestuosos concubitus alius sit alio detestabilior, tamen si verũ esset quod illi impudentissimè comminiscuntur, prohiberi gradus illos iure quodam Iudæorum ciuili, non iure ipso gentium siue naturæ, fecisset iniuriam Cananæis Dominus, quum eos vsque adeò argueret omnium istorum scelerum, vt eos propterea mox extirpandos ac penitus delendos prædiceret, hac etiam addita comminatione, fore vt si Israelitæ illos imitarentur, eos quoque solum ipsum euomeret. l. si adulterium. §. stuprũ. D. ad leg. Iul. de adult.

Quid quod prophani ipsi Iurisćõsulti hoc ius gentiũ esse apertè dixerunt, & Plato, istis certè, Christi scilicet vicariis diuinior, palàm de his ita sensit? Libet enim totum locum subiicere, vt istos Cynædos Romanos quibus Philosophi sæpius quàm illi Prophetæ vel Apostoli sapiunt, tantò apertiùs coargua- Plato de legib. 8.

mus: sic igitur ille,

Ὅταν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ τῳ γένωνται καλοί, καὶ περὶ υἱέος ἢ θυγατρὸς ὁ αὐτὸς νόμος ἄγραφος, ὡς οἷ τε ἱκανώτατα φυλάττειν μήτε φανερῶς, μήτε λάθρα συγκαθεύδοντα, ἢ πως ἄλλως ἀσπαζόμενον, ἅπτεσθαι τούτων. ἀλλ' οὐδ' ἐπιθυμία ταύτης τῆς συνουσίας τὸ παράπαν εἰσέρχεται τοὺς πολλούς. Id est, *Si cui soror aut frater formosi fuerint, itémque de filio vel filia, eadem lex est nõ scripta, quã maximè fieri potest cauendũ ne quis vel palàm vel clàm, vnà dormiens, aut alia quaecũque occasione illos salutans contrectet. Imò plerosque ne vlla quidem istiusmodi congressus cupiditas subit.* Excepisset Plato, si nostris tẽporibus vixisset, Romanos saltẽ Pontifices, Alexandrũ Borgiã & Paulum Farnesiũ, si illos nosset, vel certè potiùs inter homines non numerasset. Et mox, Οὐκοῦν σμικρὸν ῥῆμα κατασβέννυσι πάσας τὰς τοιαύτας ἡδονάς, τὸ ταῦτα εἶναι φάναι μηδαμῶς ὅσια, θεομισῆ δὲ καὶ αἰσχρῶν αἴσχιστα. τὸ δ' αἴτιον ἄρα τούτου ἐστὶ, τὸ μηδένα ἄλλως λέγειν αὐτά, ἀλλ' εὐθὺς γενόμενον ἡμῶν ἕκαστον, ἀκούειν τε λεγόντων ἀεὶ καὶ πανταχοῦ ταῦτα, ἐν γελοίοις τε ἅμα, ἐν σπουδῇ τε τραγικῇ λεγομένῃ πολλάκις, ὅταν ἢ Θυέστας, ἤ τινας Οἰδίποδας εἰσάγωσιν, ἢ Μακαρέας τινὰς ἀδελφαῖς μιχθέντας λαθραίως, ὀφθέντας δὲ ἑτοίμως θάνατον ἑαυτοῖς ἐπιτιθέντας, δίκην τῆς ἁμαρτίας. Id est, *Uno igitur verbo omnes istiusmodi voluptates restinguuntur, nempe si nefaria hac esse dixerimus, & numini exosa, atque adeò turpium turpissima. Huius autem certè vel hæc probatio fuerit, quòd nemo aliter de dis loquatur*

loquatur, sed nostrûm vnusquisque à primo exortu ita semper & vbique de his rebus loquentes homines audiuerimus, tū in illis ludicris, tum sæpenumero in illis magis seriis tragicis quæ vocāt, quum Thyestas aut OEdipodas inducerent, aut Macareas aliquos sororum cōsuetudine clàm abusos, mox sibiipsis visos mortem, quæ nimirū esset sceleris sui pœna consciscere. Hæc ille: quæ si quis comparet cum illis Pontificiorum doctorum scriptis, quis tandem sani iudicij vir non malit Platoni, quàm Romano illi fœdissimo scorto assentiri? De illis autem omnibus exemplis, quod sit illorum pondus suo loco declarauimus. Iacobi verò factum si tantopere ipsis placet, agè, quid tandem obstat quominus Polygamiam apertè quoque concedant, & ita quidem vt duas etiam sorores simul habere liceat, si modò pecuniam D. Satanissimo Papæ persolueris? Sed hæc sunt scripta fortasiis à quibusdam Paparum adulatoribus, ab ipsis autem Pontificibus minimè vsurpata. Imò verò quis ignorat illustrissimas Europæ familias illis authoribus iam pridem fuisse istiusmodi Romanis spurcitiis contaminata? Sic Philippus eius nominis secundus Burgundiæ dux, Patrum memoria, viduam sui patrui duxit: sic Ferdinandus rex Neapolitanus amitā suam: sic Emanuel Portugalliæ rex, duas sorores: sic Catharina Angliæ regina, nostra memoria duobus vicissim fratribus nupsit, vt de nostris temporibus nihil dicam.

Noui ego hos in Gallia nobiles, quorum

vnus sorores duas:alter fratris, tertius patrui viduam etiam num hodie apud se ex Pontificis Romani consensu retinet, ad quem refugerunt miseri quum in Gallicarum Ecclesiarum Synodo à nostris non potuissent istiusmodi flagitij approbationem obtinere. Quid plura? Martinus quintus, in præclaro illo Constantiensi Concilio electus, fratris cuiusdam cũ sorore germana matrimonium scribitur comprobasse, quod an iure sit factum adhuc inter nostros Canonicos ambigitur. Itaque vt hæc omnia vno verbo concludamus, quæcunque anathemata isti hypocritæ aduersus incestuosos crepant, mera sunt ludibria, adiecta illa exceptione, nisi aliter Romano Põtifici, qui est supra omnes, videatur. Et quid est attollere se supra ipsum numẽ si hoc nõ est? Itaque dictũ illud Pauli de doctrina dæmoniorũ, isti filio perditionis quadrare comperietur, non modò quũ prohibet, verùm etiam quũ cõcedit matrimonia vt omnibus modis sit Antichristus. At vos Reges & Principes Christiani, quousque tandem ab ista fœdissima meretrice septem mõtibus insidente vos patiemini dementari?

Vide Conciliũ Romanũ sub Gregor. secundo.
1. Tim. 4.

De spõsalibus absque parentũ vel eorũ qui parentũ loco sunt, consensu factis.

Iam verò nobis dicendum est de sponsalibus clandestinis, id est, absque eorum consensu factis in quorum potestate sunt contrahentes. Illa igitur quum Dei voluntati ac mandato, ipsique adeò naturali æquitati ex diametro repugnent, Deo auctore cõciliata videri nõ possunt, ideóque inutilia, & ipso (vt loquun-

oquuntur) iure nulla sunt. Dicamus autem primùm de iure diuino. Honorem qui parentibus à liberis debetur, æstimandum esse ex parentum in liberos potestate nemo (vt opinor) inficiabitur. Liberos autem numeratos fuisse inter patrisfamiliâs bona seu fortunas, liquet saltem ex antiquissima Iobi historia, quum Satan facta sibi potestate omnes Iobi facultates perdendi, liberos quoque ipsius inuadat. Liberis igitur, sese aliis mancipare, non magis quàm seruis licuit, nisi ex parentum consensu: idque æquum & honestum esse res ipsa clamat, quum liberi seipsos parentibus secundùm Deum debeant, ac proinde multò etiam meliore ratione in parentum bonis habeãtur, quàm vlli serui siue dominati, siue pretio comparati. Quod autem sub Lege non correxit Dominus, nẽpe vt patribus liceret, cogente nimirum egestate liberos suos ad seruiendum diuendere, etsi est fortassis ex eorũ numero quæ propter illius populi duritiem tolerauit potiùs quàm approbauit: arguit nihilominus summam semper fuisse parentũm in liberorum corpora, potestatem: vt & illud quod diu apud Romanos viguit, nempe, vt patres in filios ius vitæ & necis haberent. Quòd si quæritur quippiam magis peculiare, & ad liberorũ matrimonia propriè spectãs, quid obstat quin pro expressi lege habeatur, quod perpetuo in vsu fuisse liquet? Rebecca sanè nonnisi ex Bethuelis manu petitur & accipitur. Iacobus à

Iob. 1. 12. & 18.

Exod. 21. 7

Genes. 24. & 27. & 28.

Labane suas vxores sumit. Eandem patriam potestatem inculcat Moses, de virginis stupratore differens; itémque de generis ac nuribus ex prophanis populis non accipiendis. Idē liquet ex Israelitarum aduersus Beniamitas iureiurando. Sāpson quoque licet amore peregrinæ inflammatus, requirit tamen patris consensum. Thamar ex fratris stupratoris manibus euadere sic conatur. Paulus agens de virgine vel elocanda, vel asseruanda quod ius patrum esse voluerit in liberos manifestè ostendit. Huic autem verbo Dei sic assentiuntur veteres Patres, tum Græci, tum Latini; vt ne vnus quidem dissensisse cōperiatur. Quid plura? Ipsi quoque Pontifices, Euaristus, Leo primus, Pelagius, Vrbanus, Nicolaus, nō aliter iudicant. Synodi quoque veteres eò vsque damnant clandestina coniugia, (inter quæ vel præcipua sunt de quibus agimus,) vt etiam scientes, præsentes, auxiliantes, excommunicationis sententiæ ipso (vt loquuntur) facto subiiciant. Leges autem ciuiles his de rebus & à veteribus Iurisconsultis, & ab Imperatoribus summo consensu scriptæ, adeò vt ne vidua quidem, licet emancipationis libertate gaudeat, intra vicesimum quintum annum excipiatur, notiores sunt quàm vt ignorari, clariores quàm vt obscurari, sanctiores quàm vt iure aboleri possint. Quid obstat igitur quominus eiusmodi sponsalia prorsus inutilia irritáque semel pronuntiemus? Imò etiam viduarum quæ iam sui sunt

iuris

Exo. 22. 15. & 34. 12. 15. Deut. 24.

Iud. 14. & 21.

2. Sam. 13. 13.

1. Cor. 7. 38.

Euar. epist. 1. tomo Cōc. 1. Leo epist. 92. c. 4. c. aliter legitimū, & c. nostrates; 30. q. 5. c. si verum. 31. q. 2.

Ambr. de Abrah. lib. 1. cap. 9.

Tert. ad vxor. lib. 2.

Basilius ad Amphilo. epist 1. c. 38. 40. 43.

Cōcil. Lateran. sub Innoc. 3. c. 51 & alibi passim c. tria legitima. 36. q. 2.

Syno. Senon. c. 37.

ris sponsalia clam parentibus inita, vt inuti
a non sint, tamen iustissima reprehensione
on carent.

Sed quid si eiusmodi sponsalia coniugium
t reipsa consequutum? Certè si causa specte-
ır, cur prorsus irrita sint huiusmodi sponsa-
a, (quoniam videlicet consentire in sui ip-
us traditionem non potest qui sui iuris non
t) efficietur multò minùs valere ipsum con-
gium, vtpote in quo expressior etiam ac
ertior consensus requiratur. Diluenda sunt
men quæ in contrariam partem afferuntur.
ed hæc agè in eum locum reiiciamus in quo
e diuortiis disseremus.

Oboriuntur autem hoc loco nonnullæ
aximi momenti quæstiones. An enim libe-
coguntur iis in quorum sunt potestate ne-
essariò consentire? Respondeo nõ cogi qui-
em, quoniam liber in primis, ac penitus vo-
itarius cõsensus in matrimonio requiritur,
d tamen reuerentiam quæ parentibus de-
etur, & iis qui parentum loco sunt, hoc po-
ulare, vt sine maxima causa ab iis non dis-
entiatur. Vicissim autem æquũ est vt parẽtes
um liberis suis agant moderatè, nec eos in-
itos ad hoc vel illud matrimonium cogant.
Quid si verò vel non satis inter parentes &
beros possit conuenire, vel parentes officiũ
on faciant? Nẽpe tentanda hîc sunt mitiora
mnia remedia, expugnanda est patrum se-
eritas omni officij genere, cauendum vicis-
m patribus ne abutantur potestate sibi à

An cogi possit consensus.

Gen. 24. 57. Ambro. in 1. Cor 7. Vide 31. q. 2. & c. honorantur, 32 q. 2. & c. quum lo cũ, Extrà, de sponś. l. 12. & 14. C. de nup. l. non cogi tur. D de rit. nup. l. 6. & 12 & 13. D de sponsal. l. 9. D de rit. nupt. l. 1. & 20. C. de nup.

Deo attributa. Quòd si nihil æqui potuerit alia ratione obtineri, tum sanè adeantur Magistratus oportet, quorum etiam munus est partim leges de his rebus quàm æquissimas ponere, partim veluti sese medios interponere, vt neque violetur patria potestas, neque ab iniquis & tam dulci nomine indignis patribus liberi opprimantur.

An qui tacuit consensit.

Sed an consensisse iudicandus est qui non dissensit? Nempe videtur æquitas hoc postulare, vt parentes, vel qui parentum loco sunt nisi expressè dissenserint, consensisse videantur, quoniam nulla neque vis neque metus violenta suspicio in ipsos cadit. De liberis autem, & in aliena potestate positis, etsi videntur idem sentire Iurisconsulti, tamē non possum idem statuere, sed hoc potiùs seruandum puto, vt quoniam & patria auctoritas & ætatis imbecillitas facilè potest plenā voluntatis libertatem impedire, ipsa consensus expressio loco minimè suspecto requiratur. Addo & illud, etiā si expressus fuerit consensus, tamen si pertinaciter negata fuerit copula, dignam rem videri de qua diligenter inquiratur, vt nulli nisi planè libero & voluntario consensu coniuges habeantur. Vbi autē interuenit copula, frustrà certè coactio à sponso prætexitur: neque de spōsa aliter statuendum videtur, nisi fortè vim sibi allatam, cui neque tunc neque postèa vnquam consenserit, liquidò probarit.

l.7.& 12. D. de spōs. l. 22. D. de ritu nupt. Vide 31. q. 2.

c.6.&.13. & 14. & 21 & 28. Extrà, desp.ōsal. & c. 11. extrà de desponf. impuber.

Desponf. impub.

Verùm quid si ex parentum quidem consen-

ſenſu, aut etiam iuſſu, inita ſunt ſponſalia, ſed inter vtranque vel alteram ſaltem impuberem perſonam? Reſpondeo hæc ſponſalia nullius eſſe momenti, niſi poſtea nouo puberis facti conſenſu confirmentur aut malitia ætatem ſupplente, concubitus interuenerit. Nec enim videri poſſunt conſenſiſſe qui qua de re agatur intelligere per ætatem nequeũt. Quia tamen inter infantiam & pubertatem, tanquam inter duo extrema, media quædam eſt ætas in qua nec protſus expertes intelligentiæ, nec tamen ſatis intelligentes ſunt homines, ideo inter conſenſum eorum qui planè intelligunt quid ab iis agatur in quorum ſunt poteſtate, & eorum conſenſum qui ad res iſtas intelligẽdas penitus ſunt inepti, media quædam quaſi conſenſionis ſpecies conſtitui poteſt. Hinc illa triũ hominis ſtatuum diſtinctio, quam ſequutus Modeſtinus non vult inter minores quàm ſeptẽnes fieri ſponſalia, quod etiam Leo Imperator cauit, & Alexander tertius reſpondit. Sed vtcunque ſit, iſtiuſmodi ſponſalia, quum, quibuſcunque tandem verbis vtaris, non poſſint niſi in futurum tempus fieri, plenè non obligant impuberem, niſi vbi pubes factus fuerit, alius conſenſus, vel tacitus, vel expreſſus, conſequatur. Interea verò dum pubertas expectatur, fateor non poſſe puberem à ſponſalibus cum impubere factis diſcedere, & affinitatem veluti iam pro contracta haberi, tantiſper dum quis ſit rei futurus exitus, tempus

30.q.2.& c 7.& 8.& 9. Extrà, de deſponſ. impub. Later. Conci. ſub Alex. 3 parte 6. Can. 3. & 7. & 10. & 26. & 29.

l. 14. D. de ſponſal.

Leo nou. 109. c. 4. & 5. Extrà, de deſponſal. impuber.

c. 7. & 13. Extrà, eodem.

ipſum patefaciat, Probo & illud, vt intra pubertatis annos diſſentire non poſſit impubes, ſed pubertas expectetur. Verùm id quod reſpondit Honorius, puberē factum omnino teneri adimplere quod ipſo impubere pater promiſerit, minimè probo: vt nec illud Vrbani reſponſum, attentationis nullum eſſe momentum, etiam circiter duodecimum annum factæ. Vt tamen ingenuè dicam quod ſentio, non ſatis prudenter facere mihi videntur qui eiuſmodi matrimonia tanto antè tempore præmeditantur, quorum quàm infelix plerunque ſit exitus, quodcunque tandem bonum publicæ pacis prætexatur, vtinam non poſſet tam multis & tam illuſtribus exemplis demonſtrari. Certè non minimam partem earum calamitatum quibus iactata eſt Europa ab hinc annos octoginta (ne vetuſtiora commemorem) eiuſmodi intempeſtiuis coniugiis non minùs temerè diſſolutis quàm callidè conciliata fuerant, acceptam ferre oportet. Cæterùm patri licuiſſe ex iure Ciuili nuntium ſponſo remittere, manente in poteſtate filio, mirandum non eſt: quum ſponſalia in futurum tempus concepta, cuiuſmodi tunc erant omnia, præciſè neminem obligarent, nec magna tum eſſet religio ipſa quoque coniugia diſſoluere.

Sponſalia quoque facta per vim vel metum qui in conſtantem virum cadat, (qua de re paulò antè aliquid diximꝰ) niſi ſubſequēte altero

c. 1. & 10 extrà, eod

l. in poteſtate. D. de ſponſ.

De ſponſ. vi aut metu extortis

Ambro. in 1 Cor. 7. 31 q. 2. Si verú & de neptis, & Letharius.

altero libero consensu rata habeantur, nullius momenti censentur. Etsi enim eiusmodi promissio non est absque aliqua consensus specie, & præsertim si iusiurãdum accesserit, etiam cum damno nostro præstanda videtur fides:tamen quia rectè iudicant sapientes in hoc præsertim contractu, vt qui spopondit, cogi ad rem præstandam possit, liberrimum consensum requiri:eiusmodi promissiones, si de vi aut eiusmodi metu bene constiterit, inutiles esse statuuntur. Grauiter tamen monendus est qui fidem dedit, videat etiam atque etiam quo animi affectu id fecerit, ne in conscientiam peccet. Sed & illud obseruandum est quod paulò antè dixi, nempe si sequuta sit copula, vel etiam attentatio, cui nõ restiterit mulier, frustrà vim aut metum postea prætexi. Itaque quod Ludouicus eius nominis XII, Galliæ Rex filiã Ludouici XI. etiã post coitũ repudiauit, soceri metũ causatus, iniquè à Pontifice concessum est, nec feliciter ipsi Regi cessit, sine mascula prole mortuo.

Psalm. 15.

c. 2. & 14. & 15. & 17. & 21. Extrà, de spons.

c. 3. & 21. Extrà, de spõ.

In errore verò meritò ambigitur quid sit constituendum, quum in errore non sit consensus, qui tamen liberrimus ac plenissimus, velut anima quædam est huius de quo loquimur contractus. Et hic non ineptè Scholastici quatuor erroris species constituunt: vnũ personæ, vt quum Lia pro Rachele supposita est: alterum conditionis deterioris, vt si serua comperiatur quam credideris liberã esse: tertiũ fortunæ, quum pauper est quæ dicebatur

De sponsalibus errore factis.

Scholasticorum sententia.

Lombard. sent. 4. dist. 30.

diues: quartum qualitatis, vt si capitosa est quam morigeram esse aiebant. Deinde iidem distinguunt inter ea quæ in coniugio sustinent rationem vel materiæ vel formæ, & quæ sunt eiusdem συμβεβηκότα. Materiam vocant ipsas personas, formam verò obligationem ipsam matrimonij: cætera intelligunt accidentium nomine. Postremò concludunt errorem in persona vitiare ipsam materiam coniugij, nedum vt rata sint eiusmodi sponsalia. Errorem autem deterioris conditionis repugnare eiusdem formæ quum in matrimonio alter alteri suum corpus vtẽdum tradat, quod facere non potest seruus aut ancilla, qui corpus in potestate nõ habent: ac proinde quoties id eueniat, nulla esse sponsalia imò ne consummata quidem matrimonia, si modò pars læsa rescindi coniugium postulet, & præsertim si dominus non consentiat in manumissionem. In errore verò fortunæ, vel qualitatis, quoniam ea vel adesse vel abesse possint saluo matrimonio, rata esse volunt sponsalia, quum in re ipsa fuerit iustus consensus. Et hæc quidem quanuis mihi in genere rectè videntur constituta, tamen habeo quod hîc dicam. Nam in errore personę, etsi non videtur vllus fuisse cõsensus, ac proinde irrita esse sponsalia, tamen, si subsequuta fuerit copula rectè facere sentio qui Iacobi exemplum ea quidem in re sequuti, summo iure non vtuntur. Quòd si tamen prorsus malæ conscientiæ fraus interuenerit, ne magnopere

Error personæ.

gnopere quidem vrgendum sponsum vel sponsam arbitror vt de iure suo quicquam remittat: quòd si etiam vltrò id faciat, dignam tamen arbitror nocentem personam quæ seuerè castigetur. Sed num alieni nominis suppositio errorem in persona includit necessariò & sponsalia vitiat? minimè profectò si de corpore constiterit. Sumamus autem pro exemplo illam ipsam speciẽ de qua perperam prorsus, meo iudicio, Innoc.3.respondit. Quidam omnia priùs expertus vt honestam mulierem ad turpia pelliceret, tandem hac fraude vsus est, vt Iohannis nomen ementitus, his verbis eam priuatim desponsaret, Iohannes te desponsat: quo dolo illecta mulier imprudens, quum in illum quasi sponsum consensisset, ei copiam sui fecit. Ille postea voluptate expleta, testatus sibi nunquam animum fuisse illam ducendi, eam scilicet ludibrio habuit: ista verò fidem sibi datam petit præstari. Respondet Pontifex non debere ex eo facto coniugium iudicari, quòd in eo nec substantia coniugalis contractus, nec forma cõtrahendi coniugium valeat inueniri, quoniam ex altera parte nihil præter dolum adfuit, & defuit omnino consensus sine quo cætera nequeunt fœdus coniugale perficere. Ego verò si Magistratus essem, hũc nodum alio nodo expedirem, quo videlicet impurus huiusmodi sacri coniugii temerator, & honestæ mulieris corruptor strangularetur. Quòd si, cessante magistratu, iudican-

Nominis suppositio

c.tua nos, extrà, de sponsalib.

dum fuerit de coniugio, non dubitarim firma esse sponsalia pronuntiare. Primùm enim quod ad substantiam ipsam contractus attinet, quum verba ex communi intelligentia accipienda sint, & mulierem illam constet non alium stipulatam quàm eum ipsum quē alloquebatur, is certè quodcunque nomen sumpserit, de seipso respondisse meritò existimabitur, etiam si quasi de tertia persona sit loquutus, quod interdum fieri ex vsu solet. Constat igitur de corpore, ac proinde error nominis, præsertim quum non temerè, sed dolo euenerit, stipulationem non vitiat: & æquitas ipsa docet magis ad mentem stipulantis, quàm ad mentem promittentis respiciendū, vt quid in re sit æstimari debeat, non quid senserit promissor, præsertim quum promittens sese in dolo fuisse postea vltrò fateatur. Deinde quod ad formam siue consensum attinet, quum mulier quidem bona fide in eum ipsum quem præsentem stipulata fuerat vt in sponsum cōsenserit: ipse verò quanuis falsum nomen ementitus, persuasum tamen esse mulieri voluerit se tanquàm sponsum ad eam accedere, non video cur nō consensus vtrinque fuisse meritò dicatur, nempe simplex & rectus quod ad stipulantem mulierem, fraudulentus verò quod ad virū promittentem attinet. Hæc verò simulatio minimè certè debet reo deceptori prodesse quominus iudicium in inuitum etiam reddatur, & actori potiùs, id est, deceptæ mulieri sit

c. ex literis Extrà de sponsalib.

l. 22. & 32. D. de ver. obl.

l. 9. §. Si in nomine. D. de contrah. empt.

l. Si mihi & Titio §. si stipulatus. D. cod.

l. 83. §. si Stichum. D. cod.

it credendum. Denique illud rectiſſimè iudicatum eſt, vt quum reus dolum adhibet, ex eo quod actor intellexit, iudicetur: & quoties in ſtipulationibus ambigua eſt oratio, id quo res de qua agitur in tuto ſit, accipiatur. Et de errore quidem perſonæ hactenus.

c.9.& 13. § ex his. 22.q.5.
l.80. D. de verb.obl.

Quod autem ad conditionis ſiue ſtatus errorem attinet, vt ſi ancilla erat quam ingenuam putabã, ſublatis, Dei beneficio, iſtiuſmodi inter nos ſeruitutibus, non eſt quod de hac re ampliùs laboremus.

Error conditionis.

Errore verò fortunæ, quam vocant, putà ſi pauper fuerit quam diuitem eſſe aiebant, etſi fateor ſponſalia in præſens tempus concepta non vitiari, vt neque ob dotem non ſolutam, neque ob alia eiuſmodi quæ ipſam ſponſaliũ ſubſtantiã vel formam, putà conſenſum, non reſpiciunt: tamen æquum eſſe dico vt eiuſmodi dolus & eccleſiaſtica & ciuili pœna caſtigetur: & ei qui deceptus eſt, actio in deceptores detur. Sin verò ſponſalia quidem in futurũ tẽpus duntaxat & ſub conditione facta ſint, ne in conſcientiæ quidẽ foro videtur obligatus qui ſpopondit, niſi cõditio impleatur.

Error in fortuna, & aliis qualitatibus.
l.11.C.de repudiis.
c.1.Extrà de ſponſ.
l.22.D.de verb.obl.
c.3.Extrà. de cõdit. appoſ.

Poſtremò in errore qualitatis excipio, ſi corrupta inueniatur quæ pro virgine fuit per errorẽ deſponſa. Tum enim ſponſum ad ducendã ſponſam cogi non poſſe arbitror. Scio tamẽ aliter Scholaſticis videri, & aliter quoque pleriſque locis iudicari: ſed ius contrariũ quo vtimur in hac Geneuenſi Eccleſia, auctoritate verbi Dei & rationibus, meo quidem

Si corrupta pro virgine deſponſa fuerit, aut etiam ducta.
29.q.1.

iudicio, iustissimis, nititur: nec aliter etiam D. Philipp. Melanchthon iudicauit. Primùm enim expressum est Dei verbum, eiusmodi mulierem corruptam, sese venditantem pro virgine, eadem lapidationis pœna post copulam puniens atque adulteram, ac proinde diuortium ante copulam multò magis concedens: idque fuisse in Israele ita vsitatum, vt probis & honestis hominibus religioni etiã esset, patefacto dolo ad copulam ipsam progredi, manifestè liquet ex iis quæ de Iosepho refert Matthæus, *Qui*, inquit, *quod vir iustus esset, volebat clãculum Mariam dimittere*, quũ alioqui iudicio posset cum ea, non sine ipsius infamia & periculo, experiri. Deinde ita expressè cautum est à Leone Imperatore, maximis de causis. Et certè huc trahi in argumentum posse existimo quod in non dissimili contractu emptionis respondit Vlpianus, nempe, Valere quidem emptionem si ego me virginem emere putarem, quum esset iam mulier, ita tamen vt teneatur venditor, quanti interest. Statui enim hoc casu valere emptionem propterea quòd damnum à venditore præstari potest, res ipsa satis ostendit. Quid fiet igitur vbi damnum neque æstimari, neque solui potest, vt in hac de qua agimus specie? Quis enim quid intersit inter castæ virginis & scortatricis mulieris coniunctionem vnquam æstimauerit? nempe æquissimum est contraria ratione contractum irritum pronuntiari, & qui tanto in dolo est grauis-

Melanch. in tractatione De coniug.
Deut.22.21.
Mat.1.19.
Leo const. 93.
l. alioqui D. de contrah. emp.
l. si sterilis. §. quanuis D de act. em.

grauissimè puniri. Itaque in ipsa etiam emptione alibi idem Vlpianus apertè pronuntiat, si quis virginem se emere putasset quum mulier venisset, & sciens errare eum venditor passus sit, redhibitionem quidem ex ea causa non esse, veruntamen ex empto competere actionem ad resoluendam emptionē, vt restituto pretio mulier reddatur. Itaque si nec sponte nec crassa negligentia deceptum sponsum constiterit, nec subsequutum sit quippiam ex quo meritò præsumatur sponsus cognitæ postea rei acquieuisse, neque persuaderi poterit sponso vt iuri suo renuntiet, iudicare solemus in hac Ecclesia, cogi sponsum ad consummandum matrimonium non posse, quoniam in virginem duntaxat consenserit.

l. ex empto. §. si quis virginem D. de act. emp.

Quod si etiam prægnans ex alio comperiatur, non modò non cogimus sponsum ad eam ducendam, verùm etiam vel ducere parentem, ad tempus saltem, impedimus, quoniam ex alio prægnantem ducere, turpe sanè & in Christiana Ecclesia intolerabile videtur: quum ne apud prophanos quidē id fuisse honestum vel ex eo liqueat quod apud Terentium recusat Pamphilus eam recipere quam ex alio grauidam putabat: & apud Euripidem, Creusa quæ grauida nupserat ab illa Pallade fingitur supplicio eripi. Et Suetonius duplex hoc Augusti facinus tanquam Romanis insitatum refert, quòd videlicet Liuiam à Tiberio Nerone marito, & qui-

Si prægnans fuerit pro virgine desponsa.

dem prægnantem abduxerit.

De furore sponsalia antecedente vel subsequente.

Postulat quoque ratio, vt quum furentis nullus sit consensus, inutilia sint sponsalia inter iam furiosas personas, aut vnam sanæ mentis, alteram furiosam contracta: idque de perpetuo furore sine exceptione verum est: in eo verò qui dilucida habet interualla, tum demùm valet, si tum insanuisse constiterit quum sponsio fieret: nisi, intermittente furore, antegressa promissio nouo consensu fuerit confirmata. Sed quid si sponsalibus superuenerit furor perpetuus? Respondent Iurisconsulti non dirimi sponsalia, ac proinde multò minùs solui iam consummatum matrimonium, nisi furor sit prorsus intractabilis: Sed contrarium statuit Leo Imperator tum in sponsalibus tum in coniugio reipsa iam inito, addita tamen hac exceptione, vt maritus quidem furente vxore triennium, vxor verò furente marito quinquennium expectet. Canonici inter se non satis consentiunt. Ego de solis sponsalibus nunc dissero, in quorum diremptione Leoni prorsus assentior. Videtur enim æquitas ratióque ipsa omnino flagitare, vt quum à perpetuò furente persona neque sacra benedictio peti, neque matrimonium ritè & honestè consummari possit, rebus adhuc, quod ad corporum coniunctionem attinet, integris, eiusmodi sponsalia quæ sortiri exitum nunquam possent, velut auctore ipso Deo perpetuum illud impedimentū obiiciente, dirimantur: & tamen tum

l.8.D. de spōsalib. l.16.D. de rit.nupt. l.22.par.Si maritus. D. sol. matrimo.

Leo cōst. 111.&112.

c.25. & 26. 32.q.7.c. dilectus, extrà de sponſ.

tum vt de voluntate Dei liquidò conſtet, tum vt fidei datæ ſumma ratio habeatur tentandis omnibus remediis commodum temporis ſpatium ſtatuatur.

Quæ de furore diximus, valent ſimili prorſus ratione in iis omnibus impedimẽtis quæ alteram perſonam ad ſponſalium promiſſionem implendam prorſus inhabilem reddiderunt, cuiuſmodi ſunt paralyſis immedicabilis & quæ corpus prorſus eneruarit: frigiditas inſanabilis: genitalium partium vel priuatio, vel adeò inſignis læſio, vt perpetua coitus impotentia neceſſariò conſequatur: Itaque ſponſalia cum perſonis eiuſmodi quopiam morbo iam affectis contracta, prorſus inutilia ſunt, quum ad matrimónium à Deo vocati videri non poſſint qui fidem in ſponſalibus datã præſtare, naturali obiecto vitio, nequeunt. Quòd ſi ſponſalibus factis coniugio tamẽ nondum reipſa conſummato, eiuſmodi malum ſuperuenerit, idem quod de furore ſentio, nempe vt eiuſmodi ſponſalia, veluti Deo ipſo ſic iubente, dirimantur, vt qui obiecto perpetuo impedimento palàm demonſtret ſibi eiuſmodi ſponſalia nõ placere.

De paralyſi, frigiditate, ex ectione, & aliis corporis vitiis copulã impedientibus.

Ita quoque ſaniores Canonici cenſuerunt. Nam quod reſpondit ſiue Alexander tertius in Lateranenſi Concilio, ſiue Lucius tertius, vt apud Gratianum ſcribitur: Romanam Eccleſiam videlicet conſueuiſſe iudicare, vt quæ tanquam vxor haberi non poteſt, habeatur tanquam ſoror, iniquiſſimè

Canonicorum inconſtantia. Extrà toto titulo, De frigidis c. quod autem, 27. q. 2. ca. quod autem, 33. q. 1. Later. Conc. ſub Alexan. 3. parte 6. c. 24. C. Conſultationi. Extrà, De frigidis.

fuit constitutum. Itaque rectiùs iam tum iudicabat hac de re Gallica Ecclesia, cui etiam idem Pontifex Alexander eodem concilio est assensus, *Sicut enim* (inquit) *puer qui non potest reddere debitum, non est aptus ad coniugiũ, sic quoque qui impotentes sunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputãtur.* Gregorius autem multis antè seculis istum Romanum abusum paulò rectiùs est interpretatus, referente Gratiano, cuius decretum placet sigillatim expendere. Primùm igitur constituit, *Vt qui frigida natura praeditus, vxore vti nõ potest pro vxore, eam habeat pro sorore,* id est, matrimonij nomine manente cum ea nihilominus viuat. Est autem hoc siue praeceptum, (vtitur enim Alexander siue Lucius iudicandi verbo) siue vt alij Pontificiorum erratorum belli excusatores volunt, consilium ex ea ineptissima & falsissima fabula ortũ, quòd Apostoli suas quidem coniuges circunduxerint, sed ab earum consuetudine (re scilicet, vt isti Cynaedi volunt, impura,) abstinuerint, neque aliter quàm sorores germanas habuerint. Hinc ortus ille mos praetextu castitatis cuiusdam angelicae, secum habendi mulieres ἐπεισάκτους, in quas multa decernere coactae tandem sunt veteres Synodi, & nominatim scripsit Chrysost. Et quid praeterea iam tum inter istas sorores sanctimoniales, & suos fraterculos, nonnullis etiam Eunuchorum opera ad vitãdam suspicionem abutentibus, ageretur, tum ex Cypriano, tum ex Basilio magno

Eiusdem Lateran. Cõc. parte 50. c. 28.

c. requisiuisti. 33. q. 1.

Cypr. lib. 1. epist. 11. Basilius in libello de virginitate.

magno apparet: tanti eſt momẽti quicquam abſque Dei verbo in Eccleſiam inuehere. Sed vt ad rem redeam, ſi fortè placet vtrique continentia, quorſum tandem falſam iſtam matrimonij imaginem? Scilicet dabunt iſti nobis nouos Ioſephos, & nouas Marias, aut aliquos Magno illi Auguſtino puriores, qui ne cum ſorore quidem ſua ſibi putauit habitandum: quod idem ille Gregorius obſeruauit, *Quod ſi*, inquit, *retinaculum coniugale voluerint reſcindere, maneãt vtrique innupti.* Id verò ſanè vtrique liceat, modò continẽtiæ votum excludatur. Quis enim veram continentiam damnet? Verùm quid ſi non placeat illis continentia? Hîc verò prorſus æquum eſt quod decreuit Gregorius, nempe vt ei quidem qui ad matrimonium prorſus eſt ineptus (qua de re ex ſolenni iureiurãdo decernebatur) omne coniugium interdictum, alteri verò ſi ita voluerit, alterius ineundi matrimonij fiat poteſtas. *Sed quid ſi poſtea frigidus etiam ille* (inquit Gregorius) *aliam copulam acceperit? tunc qui iurauerunt, crimine periurij teneantur, & pœnitentia peracta, priora cogantur recipere coniugia.* Id verò rurſus merè Papiſticum, id eſt, iniquiſſimum eſſe dico, niſi certæ & idoneæ diſtinctiones adhibeantur. Primùm enim, ſi frigidus iſte aliam rurſus mulierem fefellerit, qua ratione, quæſo, ſiue ipſum ſiue priorem vxorem ſpectes, prius matrimonium redintegrabitur, & quidem maxima cum eius viri iniuria qui vxorem illam iuſto repudio à

Greg. lib. 7. epiſt. 39.

c. laudabilem, extrà De frigidis

priore viro ſeparatam duxerit? Deinde ſi verè ille frigidus erat, quorſum iſta periurij mulcta? Quòd ſi vel frigidum ſeſe ita ſimulabat vt & inſpectores & iudices fefellerit: vel poſtea contra omnem medicorum expectationem conualuit, quorſum iſta periurij pœna alij innoxij comprehendentur, niſi eos quoque in culpa eſſe cõſtiterit? Relinquitur ergo vt tum demũ hoc valere videatur quũ iſtum qui frigidus putabatur, vel id ſimulaſſe, vel poſtea conualuiſſe probatum erit. Verùm ne tum quidem iſta iure videntur decerni. Fuerit enim iſte adulter, ac proinde diſſolutum prius matrimonium, ſiue reuera non frigidus, ſiue poſtea ſanatus ad aliud matrimonium tranſierit. Nam ſi frigidus verè non erat, ſed odio vxoris, vel alterius amore id ſimulabat, adulter eſt manifeſtus, ad aliã tranſiens & propriæ vxoris proſtitutor. Sin verò poſtea conualuit, repetere priorem vxorem, errore videlicet ſeparatam, oportuit, etiam ſi alteri poſtea eſſet coniuncta. Itaque ne iſtud quidem Gregorij decretum tolerabile in pleriſque videtur. Sed illud rectè omnino in iſtiuſmodi controuerſiis conſtitutum eſt, ne quid videlicet temerè fieret quod mutari poſtea ſine magno offendiculo non poſſet, vt triennium ſaltem ab ipſo copulationis, id eſt, ductæ vxoris die expectaretur, priuſquam iſti morbi inſanabiles eſſe, & ſponſalia coniugiáve, vel inutilia vel dirimenda pronunciarentur. Hoc autem omnino de iis vitiis accipiendum

c. fraternitatis. Extrà de frigidis.

l. 10. C. de diuortiis, & nouella 22. par. per cauſam & Auth. de nu. par. per occaſionem. coll. 4. conſtit. 1. & c. laudabilem, Extrà de frigidis.

cipiendum est quæ per se non patent. Nam alioqui vt in exectione, vel si quis naturæ vitio, testibus aut genitali mēbro careat, quorsum vllum temporis interuallum. Eiusmodi verò Eunuchorum connubia probare non modò absurdissimū, sed turpissimū etiā fuerit, vt rectè & sanctè scripsit Leo Imperator.

Verùm quid si altera pars corpore quidem sana, mente verò imprudens, vel sciens contraxerit eiusmodi sponsalia, vel vitio postea deprehenso, ius tamen suum non modò non persequatur, verùm etiam ad nuptias vsque progredi velit? Respondeo, etsi non sunt ista, si lateant, nimiùm curiosè peruestiganda tamen si de re eiusmodi constiterit, interesse Ecclesiæ vt eiusmodi sponsalia primo quoque tempore vel inutilia, vel dirimenda pronuntientur, nedum vt nuptiarum benedictio petentibus etiam partibus concedatur. Primùm enim manifestum sacri coniugij, adeóque totius Ecclesiæ ludibrium consequi necesse esset. Deinde eiusmodi vanæ coniunctionis specie, quid aliud quàm turpitudinis velamen quæri potest? At enim, inquies, consentiunt partes, quasi verò violandat sit ipsa coniugalis cōtractus, vt ita loquar, natura, quoniam priuati in id consentiunt: aut quasi non sit vel iis maximè succurrendum qui decipi vltrò volunt. Quid si verò præterea, qui se confidebat altero carere posse, nimiùm serò sentiat sibi non concessum perpetuæ continētiæ donum? Cæterùm

Leo pulcherrima consti. 98.

An expectandum vt pars læsa de alterius vitio immedicabili conqueratur.

si hæc mala matrimonio iam reipsa consummato superuenerint, quid si constituendum in tractatione de Diuortiis explicabimus.

De morbis insanabiliter contagiosis.

Quid si verò vel ante vel post sponsalia, matrimonio tamen nondum reipsa consummato, morbus quispiam in altero deprehendatur, minimè quidem talis vt vsum corporis prorsus adimat; sed qui tamen sit insanabiliter contagiosus, & ita turpis, vt alter meritò ad alterius congressum exhorrescat? Respondeo, vbi probè constiterit de morbo manifestè contagioso & insanabili, cuiusmodi est elephantiasis, sponsalia prorsus, etiam recusantibus id partibus, veluti Deo ipso authore, & eiusmodi promissis intercedente, dirimenda. Hoc enim matrimonium quis tandem ex bona conscientia impleuerit, quo vti non possit, quin & seipsum, & ciues cæteros perdat? quin denique liberos ad perpetuam miseriam, & commune Reipub. detrimentum gignat? Itaque hoc non est dirimere quod Deus coniunxerat, sed potiùs impedire quominus quod non ritè neque ex Dei voluntate coniungi cœperat, vlterius progrediatur. Sed interea, inquies, quid ipsis fiet? nempe, sanæ personæ fiet alterius matrimonij potestas: ægrotanti verò mandabit quidem Magistratus, vt ab omni coniugio abstineat, simúlque prouidebit vt extra aliorum hominum cœtum commodè quod superest vitæ transigat. Eundem autem consolabitur fidus pastor, & hortabitur vt conti-

nentiæ

nentiæ donum ex fide postulet, quoniam certum sit eum vocari ad cœlibatum cui Dominus ademerit matrimonii ex bona conscientia exercendi potestatem. Sic autẽ fuisse diu factitatum etiam quum elephantiasis, quam lepram vocant, consummato iam coniugio, superuenerat, colligi potest ex quodam Alexandri III. rescripto. Nam si sana persona non sequebatur ægrotantem, multò minùs sponsalia tenebatur implere. Sed hoc postea Pontifices, egregios scilicet seruandæ cõiugalis fidei vindices, mutasse nemo miratur, qui Diabolico spiritu impulsos, atque adeò humani generis hostes, in plerisque fuisse cognouerit, vt qui iam etiam leprosis ad matrimonium conuolandi potestatem faciant. Hoc tamen Celestino III. minimè placuisse colligendum est omnino ex quodam ipsius responso, quanuis incerta quadam & titubanti forma scripto. Quid sit autem constituendum de elephantiasi, aut alio eius generis morbo coniugali copulæ superueniente, suo loco dicemus.

Canonicorũm constãtia. c. I. Extrà, de coniugio leprosorum. Later. con. sub Alex. 3. parte 38. c. 2. Extrà toto tit. de coniugio leprosorũ.

Verùm quid si morbus contagiosus quidem non fuerit, sed tamen insanabilis, & ita turpis, vt alter alterius congressum meritò abhorreat? Hîc quidem ego (eiusmodi videlicet vitio sponsalibus superueniente, quoniam vix probabile est cognito priùs tali morbo inuentum iri qui ea conditione uti velit) censuerim vtrique consulendum, ut iuri suo renuntiare vltrò malint, quàm vl-

c. 2. Extrà, eodem. Eiusdem conc. parte 38. c. 3. c. quemadmodũ, extrà de iure iurando. De morbis turpissimis

teriùs ad eam coniunctionē progredi, in quā vix ſit ſperandum illos commodè victuros. Huic autem concilio ſi aſſentiātur, vel altera ſaltem perſona liberationem flagitet, nō dubitarim ſponſalia veluti Deo quoque ipſo auctore, dirimenda, quoniam veriſimile eſt Deum iſtiuſmodi quoque coniunctioni intercedere: in quam ſententiā omnino interpretandum videtur Celeſtini tertij reſponſum, cuius ſuprà meminimus. Sin verò pergere vterque malit, tum ſanè, modò cōtagionis abſit ſuſpicio, minimè impediēdos arbitror quominus coniugiū etiā ipſum ineant.

De morbis ſanabilib. & aliis corporis defectibus. c. ſi vxorē 32. q. 5.

Ob morbum autem quanuis diuturnum, tamen ſanabilem, vel ſuperueniens aliud incommodum, vt ſi claudus, ſurdus, mutus aliquis efficiatur, ſolui ſponſalia poſſe non videntur.

De ſponſo vel ſponſa duorum.

Quid ſi verò qui vnam deſpondit, ad aliam vltrò tranſeat? nempe res ipſa docet, quandiu rata fuerunt priora ſponſalia, nō magis poſſe quempiam eſſe duarum ſponſarum ſponſum, quàm duarum vxorum maritum, quum eiuſmodi ſponſam, etſi non re ipſa, attamen obligatione eſſe coniugem, vel illud manifeſtè declaret, quòd in eum qui alteri deſponſam violarit, eadem ex Dei verbo, quæ in adulterum, pœna ſtatuitur, & ex illo quoque quòd Adamus traditam ſibi à Deo fœminam pronuntiauit, etiam ante copulam, eſſe os ex oſſibus ſuis, & carnem ex carne ſua, ídque non modò communis naturæ & creatio-

Deut. 22. 23

Gen. 2. 20.

nis

nis fœminæ habita ratione, verùm etiam vel maximè propter coniugij vinculum, vt apparet ex iis quæ ibi ſtatim ſubiicit de matrimonij conditione. Itaque huc ſpectant quę in Polygamiam ſuperiore tractatu diximus. Leges autem ciuiles aliter de hac re ſtatuiſſe, niſi quum honeſtas prohibebat, ſicut in tractatione de affinitate diximus, nihil mirum eſt, quum ſponſalia apud illos neceſſariam obligationem non parerent. Ganonici verò rectè quoque ſponſalia de futuro, quæ vocant, niſi ſubſequuta eſſet copula, à ſponſalibus de præſenti, de quibus vnis hîc ago, diſtinxerunt: vt illa iſtis infringantur, addita nihilominus, ob irritam factam priorem fidē, Eccleſieſtica pœna.

Toto tit. Extrà, de ſpōſa duorum c. 2. & 22. Extrà, de ſponſ.

Agitatur & illud iampridem, An rata ſint fidelis cum infideli ſponſalia, quod duobus modis poteſt in controuerſiam incidere: vno, quum vtraque perſona ſponſalium tempore infidelis erat, poſtea verò altera ad veram religionem ſeſe conuertit: altero, quum ex duobus tempore ſponſalium veram religionem profitentibus, alter ad hæreſim, ſiue manifeſtam impietatem eſt prolapſus. Reſpondeo, ſiue ante, ſiue poſt ſponſalia eiuſmodi imparitas inciderit, dirimi ſponſalia (ſi nihil aliud cauſæ obſtiterit) non licere, quandiu conſentit infidelis cum fideli habitare. Quoniam tamen & ex Patribus nonnulli, à quibus temerè diſcedendum non eſt, & Canonici aliter cenſent, etiam con-

De ſponſalibus imparibus, ſiue inter fidelem & infidelem initis.

ſummato iam matrimonio: primũ omnium confirmanda nobis eſt hæc ſententia ex Dei verbo, deinde illorum ſententiæ & rationes expendendæ. Dico igitur, quanuis magno næuo non careant infidelium inter ſe coniugia, quoniam videlicet non fiunt in veri Dei timore ac reuerentia, tamen quum Dominus humani generis conſeruator hoc in animis hominum diſcrimen turpis & honeſti non aboleuerit, quo vagæ & ſpurcæ libidines à coniugali coniunctione diſcernuntur, vera etiam eſſe inter infideles ſponſalia, de quibus agimus, id eſt, inita verbis in præſens tempus conceptis. Si vera ſunt autem, conſequitur bona conſcientia dirimi multò minùs poſſe ob alterius infidelitatem, ac proinde rata ac firma eſſe oportere. Hoc autem manifeſtè etiam patet ex Dei verbo. Nam ſi ſcortatio vel ſtuprum hoc eſſet, vt ὑπερβολικῶς ſcribit
1.Cor.7.13. & 14. Tertullianus, nunquam ſuaſiſſet Paulus vt fidelis vel tantillum cum infideli permaneret. At enim, inquiunt, loquitur ibi Paulus de iam contractis matrimoniis quæ expedit non dirimi. Id ego verò concedo: ſed quis oſtendet Apoſtolum agere de iis duntaxat coniugiis quæ inter vtranque initiò infidelem perſonam fuerant contracta, ac non etiam de iis quæ iam fidelis quiſpiam cum infideli iniuiſſet? Quòd ſi iſta quoque cenſent adeò firma eſſe vt à fideli diſſolui non poſſint, efficitur certè valida quoque habenda ſponſalia, à quibus vinculum illud cœpit.

Neque

Neque tamen nego quædam iam consummata valere quorum alioqui irrita erant initia. Sed hoc dico obtinere tum demũ, quum quod vero plenóque consensui deerat, per subsequentem copulam purgatur, veluti si quispiam impubes vel coactus vel per errorem sponsalia contraxit, pubes autem factus, vel vltrò cognito errore postea desponsam cognoscat: id quod certè in hac quam tractamus specie locum non habet. Quòd si quis excipiat eundem Paulum prohibere ne quis iugum ducat cum infidelibus, id quoque concedo, & quæ aduersus eiusmodi coniugia Patres passim detonant, vehementer probo, modò quidem emolliantur eorum hyperbolæ. Nego enim hinc effici vana esse sponsalia, quanuis inconsultò nec satis recta conscientia fuerint contracta: siquidem multa optimo iure dissuadentur, quæ tamen semel facta, dissolui non possunt. Hæc igitur in genere nostra sententia est verbo Dei planè, vt arbitror, consentiens. Addidi autem exceptionem, NISI INFIDELIS DISCESSERIT, quoniam sine consummato quidem matrimonio manet obligatio siue seruitus fratris aut sororis, vt loquitur Apostolus, liquet multò magis id constituendum esse, quum sponsalia sola interuenerunt. Sed tamen arbitror hîc esse multiplici distinctioni locum. Primum enim magnum est discrimen ponendum inter eum qui hæreticus sit duntaxat, id est, qui ex

2.Cor.6.14

Vide 28.q.1

Christi quidem Ecclesia se esse profiteatur, sed à vera Ecclesia in aliquibus dogmatibus dissideat, & eum qui Christianam religionem ex professo oppugnet, quales sunt hodie Iudæi & Mahumetani. Deinde quum non omnes sectæ sint eiusdem momenti, inter ipsos quoque nō tantùm aberrantes (quis enim est extra omne erroris periculum? verùm etiam errorem suum pertinaciùs tuentes,& alios in suam sectam pertrahentes, aut aliis eiusdem sectæ sese adiungentes (cuiusmodi sunt hæretici vocati) seruandum est hoc discrimen, vt non omnes eodem loco habeamus, quum non omnes hæreses eiusdem sint momenti. Præterea & illud tenendum est,pari periculo sese non exponere qui nurus,quàm qui sibi generos quærunt, quoniam vxores demum in familiam ac potestatem maritorum transeunt, ac proinde isti quàm illi meritò videntur longiùs aberrare. Postremò illud quoque obseruandum arbitror,non habendam eam personam pro infideli quæ sese ad veram religionem transituram ita spondeat, vt ei meritò fides habenda videatur. His positis, concludo sequendam esse nobis Apostoli doctrinam, ac proinde tamen Ecclesiastica pœna dignos videri (pro ratione tamen circunstantiarum moderādā) qui cum aliis quærant coniugia, quàm cum iis de quorum vera in primis religione satis constet:prudenter autem ac etiam Christianè prorsus facere Magistratus qui eiusmodi

sponsalia

ſponſalia facienda inhibeant. Addo etiam meritò puniendos capitali pœna videri tanquam manifeſtos apoſtatas, qui iam plus ſatis patefacta Euangelij veritate, cũ apertis eius hoſtibus, veluti cum Mahumetanis ac Iudæis connubia contrahant: qui Magiſtratus ſi officium fecerint, ſuperuacanea videri poſſit de iſtiuſmodi ſponſalium vel matrimoniorum vinculo quæſtio. Quominus autem ſimpliciter audeam pronuntiare ſponſalia eiuſmodi diſſoluenda, facit Apoſtolus, apertè præcipiens fideli ne ab infideli, quandiu in matrimonij officium (quod cohabitationem vocat) conſenſerit, diſcedat. 1. Cor. 7. 13. & 14. Obiect. 1. Auguſt. de adult. coniug. lib. 1. & de ſermone Domini in monte, lib. 1.

Nunc autem agè contrarias rationes expendamus. Sunt enim qui nullo modo tolerandam huiuſmodi cõiunctionem arbitrentur: iíque potiſſimùm nituntur lege illa toties inculcata, qua Iſraelitis interdicitur connubium cum extraneis populis, tam ſeuerè quoque vindicata, vt Eſdras iampridem etiã conſummata eiuſmodi matrimonia penitus diſſoluerit. Hîc igitur duo ſunt in primis nobis conſideranda: Vnum, an interdictum illud ad omnes exteras gentes pertinuerit: alterum, an idem ſit hodie nobis ſine exceptione obſeruandum. Ac mihi quidem, quod ad priorem quæſtionem attinet, dicendum videtur, certos tantùm populos fuiſſe illa lege comprehenſos, eos videlicet in primis quos Dominus exitio deuouerat, ac præterea Ammonitas & Moabitas peculiaribus de Exod. 24. 11. & 16. Deut. 7. 1. & 3. & 4. & 27. 3. 4. & 5. Eſdr. 9. Refutat. 1.

causis. Nec obstat quòd videtur generalis causa interdicti, nempe ne viri à mulieribus aut mulieres à viris ad idololatriam abducerentur. Nam præter illam causam vniuersalem sunt particulares à Domino expressæ, & remedium aliquod aduersus illud malum afferri aliter etiam potuit, nempe si priusquam matrimonium contraheretur, persona infidelis certum, quoad eius fieri potest, testimonium edidisset se veram religionem amplecti velle. Habuit certè lex illa exce-
Deut.21.1. ptionem de muliere captiua quam ducere licuit. Causa verò cur captiuam potiùs quàm liberam accipere licuerit, hæc videtur fuisse, quod captiua iam quodam modo peregrina esse desiisset, quũ inter victoris Israelitæ bona numeraretur. Præterea cautum erat, vt vngues resecaret, comam raderet, patrem & matrem per integrum mensem quasi mortuos lugeret: quæ omnia dum fiebant, licuit & ipsi hero & ancillæ captiuæ deliberare de futuris nuptiis, ne quid eiusmodi temerè fieret. Deinde illa omnia huc spectabant, vt mulier eiusmodi non nisi certissimo cum testimonio, quòd & patriam & parentes velut prorsus oblita esset, admitteretur. Deinde sunt qui negent legem illam fuisse præcisè obseruandam. Proferuntur enim exempla Salmonis principis Iuda, qui Rahab ex Iericho duxit: & Boazi, qui Rutham Moabitidem cognationis iure accepit: itémque Sampsonis, Dauidis, Solomonis, & aliorum. Sed huic senten-

ſententiæ non accedo. Nam quod ad Rahab attinet, non dubium eſt quin accenſa fuerit populo Iſraelitico ex Dei voluntate, propter beneficium collatum in exploratores, & rarã eius fidem. De Boazo verò, etſi potuit prætexere Rutham factam eſſe quodammodo ciuem Iſraeliticam per prius matrimonium, nihilominus tamen reſpondere malo aliquid etiam næui fuiſſe in illo connubio, quum ſatis conſtet, multas etiam alias Domini leges conniuentia Magiſtratuum negligenter admodũ fuiſſe ab illo populo obſeruatas. Sampſonis autem & aliorum quantumuis excellentium hominum facta, abſit vt pro regula ſequamur, nedum vt aliis vulgarium aliquot hominum commemoratis exemplis moneamur. Concedo igitur eiuſmodi ſponſalia, imò etiam matrimonia iam conſummata poſt ſuſceptos quoque liberos, fuiſſe ex Dei ordinatione non quidem repudio propriè dirimenda, (diuortium enim ibi nullum eſt, vbi nullum matrimonium fuit) ſed ipſo iure nulla pronuntianda: meritò denique (vt ſcitè ſcribit Auguſtin.) quæ Domino prohibente ductæ eſſent, Domino iubente fuiſſe dimiſſas. Sed, vt hoc demus, adhuc tamen ambigitur, an idem hodie nobis ſit in coniugiis imparibus conſtituendum, id eſt, quoties fidelis cum infideli ſponſalia contraxit aut alter euaſit infidelis. Cur autem idem ſtatuendum videatur, ex eo colligitur quod vniuerſalis & perpetua eſſe videtur ipſius legis Refutat. 2.

ratio, nimirum ne infidelis fidelem à vero
2.Cor.6.14. Dei cultu abducat, quod etiam videtur Paulus disertè confirmare, quum inquit, *Nolite iugum ducere cũ infidelibus*, quibus verbis certum est includi etiam matrimoniũ. Respondeo hactenus esse nobis spectandam vniuersalem illam causam huius prohibitionis, vt ex eo concludamus maximis periculis vltrò sese obiicere qui eiusmodi coniugia ineunt, quod vnum Paulus illic respexit: sed præcipuè obseruandas esse peculiares causas quas hodie cessare res ipsa conuincit. Eam autem esse sententiam Apostoli ipsemet declarat, quum si quid eiusmodi factum sit, iubet nos propter sublatum illud discrimen populorum potius bene sperare de lucrifaciendo infideli, quàm de fideli amittendo metuere.

Obiect.2: Secundo loco profertur argumentum magni quidem in speciem momenti, sed reuera ἀργὸς λόγος, quanuis torrentis instar Augustinum extra viam abripuerit, nempe quòd detestabilius sit crimẽ ἀπιστίας quàm adulterij: ac proinde æquũ sit existimare multò etiam æquius esse, vt illa potiùs quàm isto matrimonij nedum sponsalium, vinculum dissolui

Refutatio. possit. Responsio verò facilis est, nempe non comparari inter se hæc crimina, vt vtrum sit grauius coram Deo, despiciatur, sed vt quod magis repugnat matrimonij naturæ, id longè grauissimum habeatur. Idololatra porrò atque adeò impius quispiam esse potest, & tamen maritus, quum matrimonium à scortatione

ratione inter ipsos etiam impios plurimum differat: adulter autem simul & maritus esse nemo potest. Itaque matrimonium adulterio, non autem impietate, dissolui mirum videri non debet: & ratio illa planè vana deprehenditur, quod ad sponsalium, nedum coniugij cõsummati dissolutionem attinet, quum alioqui ad huiusmodi sponsalia & coniugia dissuadenda maximum pondus habeat. Obiect.3.
Huc enim feruntur illi veterum Patrum clamores, *Prostituunt templa idolis. Quæ consensio lucis ad tenebras? Christi cum Belial? Redduntur illorum membra, quorum sunt costæ, Christiani hominis non est ab infidelibus coniugia petere:* & similia huiusmodi, commoda tamen interpretatione mollienda. Neque enim necesse est à Deo vel mente vel corpore disiunctum esse, cui vel casu, vel ἐκπροαιρέσεως, etiã cõtigerit cum infideli copulari: cuius rei plurima passim extant in sacris literis & ante Legem, & sub Lege, exempla. Promulgato autem Euangelio quin eiusmodi penè infinita acciderint dubitari non potest. Certè si simpliciter illas Patrum sententias accipiamus falsum fuerit quod dicit Apostolus, permanendum esse fideli, quandiu consentit cum ipso habitare infidelis. Quis enim Spiritu Dei præditus suaserit cuipiam vt vel tantillum extra Christi consortium maneat? Falsum etiam illud esset, sanctos esse liberos ex impari quoque cõiugio prognatos, nisi alter, licet infideli, quod ad coniugalem copulam

Cypr. de lapsis. Hieron. in Iouinianũ. Ambr. lib. 9. epi. 70. August. de fide & oper. c. 18.

Refutatio. 1

2

3

attinet,cõiunctus,tamen Christi membrum
4 esset. Deinde ne illud quidem rectè diceret Apostolus,sanctificari infidelem fideli,id est, legitimè & ex bona conscientia licere fideli marito vti infideli vxore,& contrà:quoniam videlicet vnusquisque non ex alterius(nisi sit criminis alieni socius)sed ex sua ipsius con-
5 scientia polluitur. Postremò, si membrum Satanæ fieret quisquis infidelem habet siue sponsam siue vxorem, quod discrimen esset scortationis & legitimi matrimonij sponsionem?

Obiect.3. Tertio loco,vrget illa Pauli verba Augustinus, *Reliquis dico ego,non Dominus*, ac si Apostolus ita significaret nihil hac de re mandatum esse, sed liberum esse fideli vel discedere vel non discedere:se tamen suadere, ac veluti consilium, nõ autem præceptum dare, vt fidelis spectet potiùs quid expediat,quàm

Refutatio. quid liceat. Respondeo cum tanti viri pace, nulla prorsus ratione, imò ne iusta quidem coniectura niti istiusmodi collectionẽ. Nam vbi tãdem inueniemus in verbo Dei, licuisse ob aliam quàm adulterij causam matrimonium dissoluere?Spectare verò nos oportere non tantùm quid liceat,verùm etiam in primis quid expediat: imò verò nihil nobis in foro conscientiæ,vt loquuntur,licet,nisi quo Dei gloria amplificari,& proximus ædificari possit:an est medium nescio quod consilium à probo & prudente quopiam profectum, quod vel sequi vel repudiare fas sit, ac non potiùs

potiùs Dei ipsius præceptum? fefellit autem Augustinum fortassis illud quoque inter cætera quòd hæc Apostoli verba, *Si infidelis discedit, discedat*, perinde accepit ac si verbum illud, *discedat*, ad fidelẽ pertineret, vt sit hæc sententia huius loci: Si discedit infidelis, fas esse fideli vt vicissim discedat. Atqui res ipsa, adeóque grammatica σύνταξις postulat, vt ὁ ἄπιστος repetatur ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, & sit hic sẽsus, Si discedere vult infidelis, siue (vt antea dixit Apostolus) si cohabitare recusat, sanè discedat ipse, & sua insania fruatur: eiusmodi autẽ personæ desertrici maritus vel vxor fidelis non amplius adstringitur.

Itaque illud Augustini dilemma, quo videntur Pollentium ad quem de hac re scribit irretire, planè concidit. *Iubet fideli Dominus*, inquit Augustinus, *ne infidelem dimittat, an non iubet? Si dixeris, iubet, reclamat Apostolus. Ego dico, non Dominus. Si dixeris, non iubet, causam requiro.* At ego planè respondeo iubere: & nego reclamare Apostolum. Nam si quid loquatur Apostolus, quod nõ loquatur Dominus, iam non est ei credendum, quia non Apostolus. Minimè igitur voluit Paulus aliquid de suo extra Dei mandata depromere, quod facere ipse nec voluit, nec potuit, nec debuit: sed ea quæ disertè & specialiter à Domino expressa fuerant, (sicut illud, *Vxor à viro non discedito*) ab iis distinguere quæ per ipsum demum Dominus significabat. Quorsum autem hoc? inquies, minimè profectò

Obiect. 4.

Refutatio.

1.Cor 7.10.

quasi hæc minùs essent à Deo quàm illa: sed primùm quidem vt calumniatoribus ansam præcideret, qui obiicere alioqui potuerant ipsum aliquid Christi verbis affingere: deinde verò, vt auctoritatem sui Apostolatus assereret, ac si diceret. De reliquis fateor quidem non extare Domini mandatum, totidem verbis expressum, sed ego, vt ipsius Spiritu præditus Apostolus, hoc dicere non du-
1.Cor.7.12. bito, *Si quis frater uxorē habeat*, &c. *ne dimittat eam.*

Obiect.5. Alias præterea duas causas affert Ambrosius, nempe quòd non commodè nec ritè possit eiusmodi impari coniugio benedici, neque communes preces inter istiusmodi coniuges haberi: quod vtrunque ita esse concedo, ac proptetea pessimè sibi consulere qui
Refutatio. talia coniugia ineant. Nego tamen inde consequi licere ista sponsalia dirimere, nisi fidelis ab infideli deseratur, quod etiam Ambrosius non videtur sensisse. Et hæ quidem præcipuæ sunt eorum Patrum, ac præsertim Augustini, rationes, quibus adducti sunt vt fideli ab infideli discedere liceret. Sed non est, opinor, cur eis hac in re assentiamur.

Synodorū sententia. Laod.can. 10.& 31. Chal 14. Carthag.24

Nunc verò Synodorum etiam hac de re sententiam ad verbi Dei normam exigamus. Veteres igitur Synodos maximè probo, vt quæ separationis non meminerint, sed duntaxat eiusmodi coniunctionem condemnent, vt quæ absque Ecclesiæ iusto offendiculo,

ſendiculo, atque adeò abſque alterius partis inſigni periculo non contrahatur, quod ſanè non modò rationi, verùm etiam ipſi Apoſtolicæ doctrinæ conſentaneum eſt. Imò & illa moderatio quam adiiciunt, æquiſſima eſt: nempe, vt liberos dare quidem nuptum non liceat, ſed accipere potiùs ſi futuros ſeſe Chriſtianos profiteantur.

Recentior autem Synodus ſexta Conſtantinopolitana, circiter annum Domini 680. duo conſtituit. Vnum, vt ſi Orthodoxus hæreticam duxerit, vel hæretica orthodoxo nupſerit, irritæ ſint nuptiæ, & nefarium coniugium diſſoluatur, atque adeò qui tale quippiam commiſerit, ſegregetur: alterum, vt ſi ex duobus infidelibus (legitimè tamen coniunctis) vnus quidem fiat orthodoxus, alter verò in errore permaneat; modò fideli placeat cũ infideli cohabitare, non ſeparentur. Quid ſi verò fideli coniunctio non placeat? nempe fiet ſeparatio ex hoc canone, vt diſertè ſcribit Balſamon, prolato etiam cuiuſdam Baſilij Buccinatoris exemplo, qui ex Patriarchali decreto fuerit poſt Baptiſmum à ſua infideli vxore ſeparatus. At ego non poſſum huic Synodo aſſentiri, cum ſine diſtinctione loquatur Apoſtolus prohibens fideli diſcedere ab infideli, & fidelem fratrem aut ſororem tum demum liberans quum prior diſcedit infidelis. Itaque verbo Dei repugnat hoc decretum in eo etiam Apoſtoli verba manifeſtè deprauans, quòd quum ſcripſerit Paulus,

Sextæ Synodi can. 71.

Obiect. 6.

Refutatio. 1

2

Si infidelis consentiat habitare cum fideli, isti scribunt, *Si fideli placeat cum infideli cohabitare*: ac proinde falsarij hac in re deprehenduntur, quum ista duo sint prorsus diuersa, contrà quàm Balsamon credidit, interpres certè nec acutus, nec in plerisque diligens. At ecce recens illud & adhuc calens conciliabulum Oecumenicum, Tridentinum fortasse controuersiam istam dirimet. Sic enim decernit: *Si quis dixerit propter hæresim dissolui posse matrimonij vinculum, anathema sit*. Fulmen certè terrificum, nisi plus satis notus esset Tarpeius ille Iupiter: placet enim παρέργως nonnihil commemorare, quod non est ab hoc nostro instituto prorsus alienum. Vibratum fuit fuliginosum hoc fulmen Tridentinum anno Domini 1563. illis ipsis Bacchanalibus quæ Martinalia vocant, bonis Patribus, nimirum edicto illo de pace, quo ciuile bellum Gallicum aliquot antè mensibus sopitum erat, non minùs quàm vallis Tellinæ vino inflammatis, ac proinde cum illa sua splendida bile temerè in seipsos anathemata iaculantibus. Seipsos enim profectò feriunt, ebriorum instar, quum sic loquuntur. Sed nequis fallatur, fiunt ista per ludum & iocum. Etenim anno vno & altero præcedente Satanissimus ille ipse Pater, Pius IIII. misso in Galliam legato Ferrariensi Cardinali qui præclara Turnonij cœpta perficeret, hoc vnum agebat in primis destruendo Ecclesiarũ Gallicarum ædificio, vt primum à Gallorum

Tridentini cõcilij sententia expensa.

Tridentin. conc. sess. 14. can. 5.

Rege

Rege ipsiúsque fratribus pueris principem, partim quidem commentitij Sardiniæ regni proposita imagine, ludificaretur, partim verò promisso cum præstantissima heroina ac regina, sed parum illi grata coniuge, diuortio, vnà cum regni alterius omniúmque ipsius bonorum, quasi hæretica esset, in ipsum transferendo dominio, addita etiam alterius statim ducendæ reginæ pactione, ad suas partes traduceret. Hæc enim fuerunt tria illa retia quibus princeps ille, alioqui minimè malus, quorundam fraude ita miserè fuit circumuentus, summo cum bonorum omnium luctu, & maximo Gallici regni detrimento, vt tandem pro tribus regnis imaginariis stipendium illud vnum nimis verè sit nactus quod solet Romana meretrix amasiis suis persoluere, mortem nimirum quæ & ipsa est peccati merces. Itaque vno ferè eodémque tempore Papa quidem ipse, ob hæresim scilicet, reginam illam à suo marito dirimere iniquissimo diuortio tentabat, ipsius autem emissarii anathemata in eos ipsos crepabant qui tale quicquam fieri posse dicerent: fortassis vt par pari referrent sextæ illi eidem Synodo quæ Romanam ecclesiam alio canone non minùs iustè quàm seuerè reprehendit. Sextæ Synodi cã, 13. Sed ad rem redeo. Tridentina hæc anathemata temerè in omnes de re quauis dissentientes vibrata, nō est quòd quenquam magnopere commoueant. Verùm, quod ad rem ipsam attinet, fateor mihi probari illorum

ſententiam, vt cum verbo Dei congruentem nempe propter hæreſim dirimi ſponſalia, nedum coniugia, non debere. Quidni enim inter tot errorum portenta, hoc rectè dictum bonis illis Patribus exciderit, quum & ipſa dæmonia Ieſum eſſe Chriſtum Dei (ita vt erat) verè pronuntiarint? Sed tamen ſic quoque fortaſſe pluſculum ipſis tribuo quàm deceat. Quid ſi enim nouam aliquam hæreſeos definitionem excogitent? quid ſi vinculum matrimonii à iure thori diſtinguant, vt ſe non aliud ſentire quàm ſuos maiores doceant? Agè igitur illos mittamus, donec ſuam ſententiam, ſi videbitur, pleniùs explicent.

Vxor infidelis ab infideli repudiata, an ab eodẽ poſt baptiſmũ repetenda c. 2. 28. q. 1.

Nunc ad Canonicos noſtros Rhapſodos venio. Gratianus hac de re diſputàns citat Eutychiani Papæ decretum, quo conſtituitur, vt *ſi quis gentilis gentilem vxorem dimiſerit ante baptiſmum, poſt baptiſmum ſit in ipſius poteſtate eam habere vel non habere.* Hoc verò decretum gloſſator de certa tantùm ſpecie intelligit, nempe ſi propter adulterium ſit factum diuortium: ídque rectè. Nam alioqui vniuerſaliter de quouis diuortio intellectũ, iniquiſſimum eſſet: ſi quidem hominis eſt ad Chriſtianiſmum accedentis, veram reſipiſcentiam teſtari, ac proinde non rectè facta, ſiquidem adhuc eſt integrum, corrigere. Ergo ſi iure poli (vt loquuntur) non potuit qui tum gentilis erat, ſiue ſponſam ſiue vxorem ſuam reiicere, eóque poſtea Chriſtiano

facto

facto res adhuc est integra: certè non minùs tenetur quantum in se est eam quam iniustè eiecit recipere, quàm aliquid furto ablatum restituere: nec aliter ad Christianismi professiónem admitti debet, quàm vel id fecerit, vel se facturum seriò spoponderit. Res autem tunc est integra quum neque illa alteri nupsit, neque ipse aliam duxit. Tunc enim quod factum est infectum fieri non potest, vt cautum est Dei verbo. Quòd si vxor adhuc gentilis maritum à quo reuocatur, audire noluerit, vel contrà, tunc sanè statuendum erit quod ait Apostolus, nempe desertam personam ei à quo deserta est amplius non adstringi, quod idem Eutychianus rectè sequente canone ex Apostoli sententia decernit. Ierem 3.1.

Describit eodem loco Gratianus (sed non satis bona fide omnia, vt apparet ex eo quod depromit ex libro de fide & operibus) aliquot ex Augustino desumpta testimonia, quorum hæc summa est, licere fideli discedere ab infideli, quanuis qui spe lucrifaciendi infidelis non discedit, rectiùs faciat. Sed hanc sententiam modò mitigat, modò durissimè pronuntiat Augustinus, non satis profectò sibi hac in re constans, vt qui interdum addat conditionem, putà si fidelis cogatur ab infideli ad idololatriam: interdum verò in genere, & quidem adhibita graui comminatione, iubeat maritum discedere ab ea quæ simulachrum facit, & admonita pœnitétiam Obiect. 7. c.4.5.6.8.9 Ibidem. Refutat. 1.

non agit: *Sin minùs*, inquit, *& tu particeps eris peccati illius*: nonnunquam autē lōgiùs etiam excurrat, adeò vt eo Christi verbo ex quo propter fornicationem diuortium conceditur, velit præter adulterium, non modò idololatriam, verùm etiā auaritiam, atque adeò quaslibet concupiscentias intelligi, *quæ animam corpore malè vtentem*, inquit, *à lege Dei*
2 *aberrare faciūt.* Atqui nihil tale dicit Apostolus, nec vsquam cōcedit fideli ab infideli discedere, sed tantùm dicit fidelem desertione infidelis à seruitute siue obligatione ma-
3 trimonii absolui. Imò in genere pronuntians Dominus, non licere marito vxorem extra fornicationis causam dimittere, nullum dubitationi locum relinquit. At enim
4 fornicationis crimen etiam idololatriā comprehendit, auaritia verò vocatur idololatria. Concedo sanè hoc vtrunque, sed quàm latè nomē scortationis & idololatriæ accipiatur nunc non quæritur. Illud potiùs quæritur, an illo Christi dicto spiritualis quoque scortatio, id est, idololatria comprehendatur: quod ne verisimile quidem est, quum ibi non agatur de vero Dei cultu cum adulterino comparando, sed de coniugio carnis vel soluendo vel non dissoluendo, vt planè nullus ibi sit locus metaphorico adulterio, ac multò minùs de auaritia & eiusmodi cupiditatibus disputandi.

Obiect. 8. c. 10. 28. q. 1 Citat idem Gratianus ex Concilio Tole-
Refutatio. tano I I I I. Canonem 62. quo dirimitur Iudæi
cum

cum Christiana muliere connubium nisi & ipse velit Christianus effici: quod etsi conatur excusare glossator, tamen quum ex diametro repugnet Apostoli sententiæ, ne refutatione quidem eget.

Sed quod idem ex Cōcilio nescio quo Vrbanensi profert, nempe vt siue Christiana Iudæo, siue Christiano Iudæa misceatur, à communione Ecclesiæ segregetur, id verò æquissimum censeo. Quòd si præterea ciuilis magistratus in eiusmodi apostatas ita vt æquum est animaduerterit, expeditissimus hic modus fuerit eiusmodi controuersias semel definiendi. c.17.28.q.1

Profert idem Gratianus locū, non ex Gregorio vt habent impressi codices, sed ex Ambrosio, quem suis distinctionibus pessimè, vt & multa alia, deprauat. Tradit enim apertè & simpliciter ac sine distinctione Ambrosius cum Apostolo, fidelem desertum ab infideli non peccare si sese alii coniunxerit, *Quoniam* inquit, *cōtumelia creatoris soluit ius matrimonij circa eum qui relinquitur, infidelis autem discedens, & in Deum peccat & in matrimonium.* Quid autem Gratianus? primùm quidem non vult hoc valere nisi in coniugio inter vtranque adhuc infidelem personam inito. Deinde vtitur istis distinctionibus: Altero ad fidem conuerso, si vult discedere infidelis, tunc fidelis à vinculo matrimonii solutus aliam quoque potest ducere: sin verò infidelis nihilominus permanet in coniugio, Obiect. 9. c.2.28. q.2. Ambrof. in 1.Cor.7. Refutat. 1.

fideli quidem relinquere infidelem etiã permanentem liceat, at ei non licet viuente infideli, aliam superinducere. Postea descendit Gratianus ad aliam speciem. Quid si enim vel inter vtrunque fidelem contracto matrimonio, vel vtroque aut altero post contractum matrimonium ad fidem conuerso, alter postea à fide discedat, & fidei odio fidelem deserat? *Tum verò*, inquit, *derelictus discedentem non sequetur, illa tamen viuente alteram ducere non poterit.* Fundamentũ autem omnium

Refut. 1.

istorum, quæ & falsò & ineptè dicuntur, boni Pontifices Romani iecerunt, quod cuiusmodi sit agè etiam videamus. Etsi enim ista non tam ad repudia quàm ad diuortia spectant, tamen placet in ea iam nunc inquirere, vt alteram tractationem eò paucioribus absoluamus. Constituunt quædam esse matrimonia legitima & non rata: quædam rata & legitima: quædam denique rata, nec tamen legitima. Legitima vocant, quæ ex legum præscripto vel prouinciæ moribus contrahuntur: quorum vinculum solui nullo modo nisi morte potest. Itaque legitima nec tamen rata esse volunt, quæ inter infideles ineuntur, quoniam videlicet inter eos non sunt firma & fixa, vtpote quæ repudio vel diuortio facilè dissoluantur: legitima verò & rata, quæ inter fideles ita vt in Ecclesia decet contrahuntur: rata denique, id est, fixa & immutabilia, nec tamen legitima, quæ solo coniugum affectu contrahuntur, neglecto

c. quanto, Extrà de diuortiis.

Eccle-

Ecclesiæ ordine. Ad hæc verò primùm respondeo, siue rem ipsam, siue istorum vocabulorum vsum legitimum & ratum spectemus, ineptum esse istud tam magnum inter legitimum & ratum discrimen, quoniam iniquissimum est vel id ratum non habere quod sit legitimum, vel ratum id habere quod sit illegitimum. Quòd si excipiant hoc discrimen idcirco poni quòd legibus humanis quædam liceant quæ tamen verbum Dei prohibeat, ac proinde iure poli (vt ipsi loquuntur) rata non sint: respondeo ita quidem esse, sed hoc nihil ad rem pertinere, quoniam de solo iure poli quæri ab iis oportet qui cõscientias regunt: ex quo efficitur vocãda potiùs ab ipsis fuisse illegitima (etsi alia aliis minùs legitima sint) quęcunque contra verbum Dei fierent. Sed ne videamur λογομαχεῖν, agè de re ipsa dicamus. Coniugium inter infideles ex legibus etiam iustissimis contractum, aiunt legitimum quidem esse, ratum verò nõ item. Sed quorsum id, quum vel ipsis confitentibus, iudicium de extraneis non ad nos sed ad ipsum Dominum spectet? Aperiamus ergo μυστήριον. Volũt hucusque hoc extẽdi, vt etiam si alter postea ad veram religionem conuertatur, tamen quod ad infidelem attinet, de matrimonio iudicetur ex eius tẽporis circunstantia quo contractum fuit, quum videlicet vterque erat infidelis, & hanc causam esse arbitrantur cur discedente infideli

possit fidelis aliam etiam ducere, quia videlicet matrimonium inter infideles non sit ratum. Sed si ita est, cur non itidem volunt licere aliam etiam ducere, si, qui fidelis factus est, infidelem volentem cohabitare dimittat, quum ipsi fas hoc esse arbitrentur, illud verò non item? Semper enim inter infideles fuerit contractum non ratum matrimonium, siue infideles manserint, siue alter postea fidelis fiat. Respondebunt nimirum, quanuis quum contraheretur inter vtrunque infidelem matrimonium, neutrius respectu ratum esset, tamen posteaquam alter factus est fidelis, ratum hoc esse incipere, quod ad ipsum fidelem attinet. Sed si hoc verè sentiunt, quî fit vt fidelis cum infideli matrimonium dirimendum pronuntient? Nam si matrimonium infidelis cum infideli ratum esse incipit, ex quo qui infidelis erat, ad fidem cõuersus est, ideóque si prior discedat aliam tamẽ ducere, non potest: multò sanè magis dicendum fuerit, si iam fidelis aliquis infidelem ducat, ratam & indissolubilem esse istam cõiunctionem oportere, quod ad fidelem attinet. At ipsi non modò non ratam, sed prorsus etiam intolerabilem eam coniunctionem esse volunt vt suprà diximus: quam sanè ipsis assentior, vt suo loco dixi, & bona conscientia contrahi nòn posse, & pœnam tum Ecclesiasticam tum ciuilem vel grauissimam mereri, sed dirimendam esse nisi prior discesserit infidelis, multò minus etiam arbitror

quàm

quàm si vterque adhuc infidelis hoc coniugium contraxisset. Non sunt igitur inter se satis consentanea quę isti constituunt, neque fidelis ab infideli desertus idcirco liber est, vt ad aliud coniugium transire possit, quòd suapte natura non esset ratū matrimonium, sed potiùs quoniam infideli datam fidem frangente, iniquum est fidelem luere alieni criminis pœnam, vt pleniùs in tractatione de Diuortiis(Deo fauente) explicabimus, ad ea quoque responsuri quæ in contrariam sententiam hac de re ab Innocentio III. scribuntur. Ex eo verò quòd rata matrimonia vsque adeò rata esse volunt vt eorum vinculū sola morte solui possit (quāuis ne morte quidem solui somniarunt repetitarum nuptiarum sugillatores) hic etiam error natus est, quòd fideli ad infidelitatem desciscente, & alteram fidelem personam deserente, plenè liberatum fidelem non putant, manente videlicet coniugij vinculo, quod impediat quominus fidelis ab apostata desertus aliam possit ducere, quod tamen ipsi liceret si à simpliciter infideli desereretur. Hoc verò quàm sit iniquum nemo non videt, opinor, quum par & in hac & in illa specie sit desertio, & apostatæ desertori minùs etiam quàm cuipiam veram religionem nunquam amplexo sit indulgendum. Certè Paulus, cuius auctoritati standum nobis est, etsi de matrimoniis iam contractis agit, tamen in genere loquitur de fideli quem infidelis deseruerit, nullo facto

c. quanto. §. nec obstat, extrà, de diuortiis.

Fideli ad infidelitatem descīscente, & fidelē deserente an solutus sit fidelis.

Refutat.

1. Cor. 7. 12. & 15.

discrimine cóne tempore quo initum fuit coniugium vterque esset infidelis:an verò alter tantùm: neque etiam eum qui nunquam alius quàm infidelis fuerit ab apostata dis-
4 cernens.Præterea verba illa:*Quoniam videlicet ad pacem vocauit nos Dominus*, quoquo modo explicentur, magis etiam videntur in apostatam dici quàm in quempiam qui veram religionem nunquam sit professus. Sed de his plus satis hoc quidem loco, in quo coacti etiam sumus quædam admiscere quæ ad coniugia consummata potiùs quàm ad sponsalia spectent. Horum autem omnium hæc summa est. Fidelis cum infideli sponsalia prorsus quidem esse dissuadenda & legibus etiam ciuilibus interdicenda ac grauiter vindicanda: sed si fortè contracta fuerint, siue ab initio vterque fuerit infidelis, siue alter tantùm: siue quum vterque esset infidelis, alter postea factus sit fidelis, siue quũ vterque fidelis esset, alter postea factus sit infidelis, putà Iudæus aut Mahumetanus, aut ex eorum hæreticorum genere qui fundamentum pietatis abnegant: eiusmodi, inquam, sponsalia, si nihil aliud obstet, omnino firma & immutabilia permanere, quandiu infidelis consentit in coniugis officium: Quòd si infidelis fidelem deserat, tunc penitus liberum esse fratrem aut sororem à sponsaliũ obligatione. Quãdo verò desertus fidelis dici possit, & an ipso iure, an autẽ iudicio priùs interueniẽte solutum sit vinculũ in altera

Conclusio disputationis de impari coniugio.

tera tractatione de diuortiis explicabitur.

Quid si verò absentia alterius impediat quominus reipsa cōpleri possit coniugium? Respondeo quærēdum esse de absentia, quoniam aut inuitus abest aliquis, aut volens. Si volens abest, quærendum rursus quo animo discesserit, quandiu abfuerit, & si quas non reuertendi causas habeat. Vtimur ergo in hac Ecclesia hoc iure quod mihi quidem æquissimum videtur. Si sponsus cōscia sponsa, & honestam ob causam ante consummatum matrimonium peregrè profectus, annum integrum, quanuis officij admonitus, volens abfuerit, petenti sponsæ trina per sesquimensem præeunte publica denuntiatione tum in Ecclesiastico cœtu tum corā ordinario Magistratu, fas est diremptis sponsalibus alium maritum accipere: nisi fortè comparuerit, tū enim auditur, & nisi iustam repudij causam probarit, ad præstandam fidem auctoritate Magistratus compellitur. Sin verò sponsa, conscio itidem sponso, peregrè profecta fuerit, idem ius seruatur, eo duntaxat excepto, quod vir annum integrum expectare nō cogitur, nisi fortè ex eius voluntate id genus negotij gerendum illa susceperit quod illam diutius abesse cogat. Quòd si sponsus vel sponsa malo animo & fallendi causa discessisse comperiatur, datur in primis opera modis omnibus vt officij admoneatur. Quod vbi ritè factum, aut saltem (quoad eius fieri

De absentia sponsi vel sponsæ interueniente.

potuit)tentatum fuiſſe conſtiterit, nec tamen is in quem agitur, comparuerit, poſt trinam, vt antea, denuntiationem, idem in abſentem vt deſertorem decernitur. Quin etiam illud cautum eſt, vt ſi cuius fraude aliò ablegatum ſponſum aut ſponſam conſtiterit, is grauiter alioqui mulctandus abſentem quærere & ſiſtere teneatur: quod onus etiam tutoribus & curatoribus imponitur: in quorum fuerint poteſtate.

At verò quid ſi alter abfuerit inuitus & nullo ſuo dolo? putà vel quòd ſit captiuus, aut alioqui vi aut morbo detentus, aut exilio ſiue deportatione mulctatus, aut iuſto metu deterritus? Tũ ſanè vel eò, quoad eius fieri poteſt, proficiſci tenetur qui ſponſalium impletionem deſiderat, vel ſaltem eius reditum quantumuis diuturnum tolerare, aut certum de morte nuntium patienter expectare. Nec enim cẽſeri poteſt deſertor qui inuitus abeſt, & ita rectè iam olim decretum eſt, adeò vt ſi quæ arbitrata maritum in captiuitate mortuum, alteri nupſerit, marito poſtea reuerſo ſit reſtituenda. Imò & in ſponſalibus in futurum tempus conceptis (cuiuſmodi ſunt illa de quibus in Iure Ciuili cauetur) id ſeruabatur, vt peregrinitate ſponſo, triennium priùs expectaretur quàm ſponſa nouas nuptias iniret, quanquam Canonici poſtea nullum tempus videntur præfixiſſe: in eo certè multò minùs religioſi quàm Caius Iuriſconſultus, cuius hæc verba ſunt: *Sæpe iuſtæ & neceſ-*

c.1.2.& 4. 34.q.1.

l.2.C.de repud. c.de illis Extrà, de ſponſal.

necessariæ causæ non solùm annum vel bienniũ, sed etiam triennium & quadriennium & vlteriùs trahunt sponsalia, veluti valetudo spõsi spõsæve, vel mortes parentum, aut capitalia crimina, aut longiores peregrinationes quæ ex necessitate fiunt. Sed de captiuitate aliísque absentiæ speciebus aliquid etiam in altero tractatu dicemus.

Cæterùm quædam alia inutilium apud Iurisconsultos nuptiarum, ac proinde sponsalium genera libens prætermitto, veluti sponsalia siue nuptiæ cum peregrinis, cum ancillis inter tutorem, & pupillam, inter curatorem & adultam, inter masculos & fœminas maiores vel minores sexagenariis vel quinquagenariis, inter ingenuum & libertinam, inter patricium & plebeiam, inter quacũque potestate præditos & eorundem iurisdictioni subiectos: quæ partim ipsis Imperatorum legibus postea sublata sunt, partim contrariis moribus ipsóque temporis successu exoleuerunt, partim etiam à Canonicis sunt abrogata: quorum tamen audaciam in eo improbo quòd intra suæ iurisdictionis fines nõ permanserint, quum eorum munus duntaxat fuerit quid in conscientiæ foro fas aut nefas esset pronuntiare. Neque id verò deterrere debet pios & æquos Magistratus, quin ea in vsum reuocent quæ optimis & perpetuis rationibus sunt constituta, veluti interdictum nuptiarum inter tutorem & pupillam, inter curatorem & adultam, denique

Aliæ inutilium apud Iurisconsultos nuptiarum species.

inter nimiùm inæqualis ætatis ciues, & si quæ sunt eiusmodi: contra quæ tamen interdicta si fortè sponsalia contrahantur, & rogitet aliquis an existimem dirimenda, respondeo mihi non videri dirimenda, sed vel alias potiùs pœnas ciuiles imponendas, quibus etiam Ecclesiasticam censuram ob violatā legum ciuilium auctoritatem adiungi par est: vel qui hoc admittant dignos esse qui aliò ablegentur, ne saltem exemplo peccent. Cur autem ita sentiam, pleniùs (fauēte Deo) disseremus in altera tractatione, quum de Magistratuum in ferendis cōnubialibus legibus auctoritate disseremus.

De votiuâ cōtinētia.

Solent autem præter illas causas, etiā alias duas recensere, nempe votum continentiæ, & spiritualem affinitatem, de quibus etiam aliquid nobis dicendum videtur. Ac de voto quidem etsi à nobis abundè dictum est superiore tractatione de Polygamia, iterum tamen respondeo, etiam si concederem nobis nūc quoque, vt olim sub Lege integrum esse quippiam Deo vouere, non tamen consequi licere quiduis vouere, aut necessariam esse cuiusuis voti præstationem, quū (vt Ambrosius scribit) officium sit interdum à iureiurando ipso recedere. Istud autem continentiæ votum sic demonstro nec iure posse concipi, nec si conceperis, necessariò præstari, nempe quoniam & illicitum est, & ἀδύνατον: nemo autē vel ad illicita vel ad ea quæ fieri non possunt obligatur. Illicitorum enim

Votū continentiæ quamobrē & quatenus illicitum.

nim

nim duas ſpecies conſtituo: vnam, eorum quibus res per ſe nefariæ vouentur, cuiuſmodi fuit votum aduerſus Paulum factum, ac etiam quod vouit Iephte: cuiuſmodi quoque ſunt idololatrarum vota, ac ſuperſtitioſorum etiam pleraque: alteram, eorum quæ non ἁπλῶς, ſed κατάτι, id eſt, certam quandã ob cauſam non licent, veluti quòd vouentis vocationi repugnent. Eſt autem vocatio quædam vniuerſalis, ad quam ſtatuere debẽt omnes fideles ſe vocatos eſſe, nempe ad vitam æternam, ad fidẽ & omnes fructus Spiritus: & hanc vocationem oportet ſingulos perpetuis precibus fouere, quæ irritæ eſſe nõ poſſunt, quoniã à certo teſtimonio Dei nos vocantis proficiſcuntur. Sed quædam præterea ſunt vocationes particulares, de quibus temerè nobis conſtituendum non eſt, niſi ſponte decipi volumus. Pro vocationis autem ratione dona diſtribuuntur ad illam obeundam neceſſaria, quoniam alioqui nobis Deus illuderet. Continentiæ verò donum particulare eſſe liquet ex ipſa experientia, & iſtis Chriſti verbis, *Non omnibus datũ eſt: qui poteſt capere, capiat:* & ex hoc Apoſtoli dicto, *Velim vos omnes eſſe vt ego ſum. Vnuſquiſque autem proprium donum habet à Deo.* Sic igitur colligo: Quum donum continentiæ ſit particulare, non poſſumus licitè vouere continentiam, niſi ſciamus eam nobis eſſe datam: imò etiam, ſi data nobis eſſet, aliud propterea etiam requireretur, nempe, vt

Act. 23. 12. Iud. 11. 30.

Mat. 19. 11. 1. Cor. 7. 7.

si votum istud continentiæ perpetuum esse velimus, etiam in perpetuum eam nobis datam esse sciamus. Vocatio autem ista particularis ad continêtiam intelligitur ex interrogatione tentationis (vt loquitur Augustinus) putà si non vrimur, id est, si non ita premimur vt succumbamus, & conscientia nostra turbetur. Item, si ad eum vitæ statum vocauerit nos Dominus, qui coniugium nullo modo ferat: vel si coniugio implicitis ea impedimenta obiiciat, quæ quominus illo vti possimus prorsus impediant. Ex istis, inquã, colligere potest aliquis se ad continentiam vocari, ideóque ex fide Deum precari potest ac debet, vt in continentiæ dono confirmetur; perpetuum tamen fore illud donum, ne tunc quidem constituere potest. Itaque eiusmodi perpetuæ, imò ad certum tempus præstitutæ continentiæ votum quum fieri non possit ex fide, (vbi enim verbum non est, ne fides quidem est) peccatum sit oportet. Nam quod nonnulli excipiunt, eos qui ad Ecclesiasticos ordines vocantur, ad continentiam vocari, falsum est, sicut ex Apostolorum & totius veteris Ecclesiæ ipsiúsque adeò Nicenæ Synodi auctoritate suo loco declarauimus. Sed & alia ratione eiusmodi votum illicitum esse ex eo consequitur, quòd qui vritur habet contrahendi coniugij præceptum: ac proinde vouendo fecit contra Legem: id quod ex ipsa experientia serò intelligit qui antè vstionem temerè vouit: quum non nisi transgredie-

August. de sancta virginitate cap. 4.

transgrediendo Dei Legem possit à coniugio postea, abstinere. Qui verò cœlibatum vouit sese iam incontinentem expertus, magis etiam est reprehendendus, vt qui se ad matrimonium vocari ex vstione nosse debuerit. Postremò si illicitè vouet filia quæ de parentum, vxor quæ de mariti voluntate prius non est certior facta (vt disertè declarat Moses, nec ipsi saniores votorum defensores, Num. 30.
saltem quod ad maritum & vxorem attinet, audent inficiari) quantò magis irritū est eius votum qui priusquam cognouerit an hæc sit Dei voluntas, vt perpetuò viuat ἄγαμος, eiusmodi necessitatem sibi imponit? Ex his autem omnibus non illud effici volo, illicitum esse perpetuò continere, sed illicitum esse perpetuæ continentiæ votum. Iã verò etiam Votũ continẽtiæ esse ἀδύνατον.
ἀδύνατον esse absq; peculiari dono Dei, quod sibi nemo in perpetuum possit polliceri, ex eo probo, quòd communi ordini naturæ penitus repugnet, quem vnus Deus extra ordinem agens, prout libuit, immutat. Nam certè appetitio mutuæ coniunctionis non est voluntaria, sed naturalis. Itaque si naturam ipsam, non dico quatenus corrupta, sed quatenus natura est, spectemus, (sicut hîc nobis omnino faciendum est) non magis est in quoquam positum vt illa appetitione careat, (nisi aliunde ipsa natura impediatur: veluti si impedierit ætas, si valetudo vires naturæ infregerit, aut aliquid eiusmodi inciderit) quàm vt non esuriat vel non sitiat. Quòd si quis ex-

cipiat, etiam si appetitio ista non sit in nostra potestate, tamen illam posse intra modū contineri, rursum (excepta peculiari gratia de qua qui certus non est, meritò præsumitur τὸ ἀδύνατον vouere) tā falsū hoc esse affirmo, quā si quis diceret in nobis situm esse, intra modum esurire vel sitire. Neque tamen nego sobrietate, ieiunio, precibus, & iis quæ cum istis cohærent istā ἀταξίαν aliquatenus coerceri, (ne quis fortè arbitretur istā σωματικὴν γυμνασίαν, quā postea maluerunt ἄσκησιν vocare, à nobis vt inutilem repudiari, quam Apostolus ipse vsurparit, & nemo Christianus pro suo modulo negligit, nedum vt in quædam claustra scilicet relegetur) sed hoc dico quod vel experientia ipsa comprobat, naturam ipsam videlicet vt furca expellatur, tamē recurrere, & quidem multò ardētiùs: & quicunque non habent perpetuæ continentiæ donum (quínam autem habeant, magis post vltimam victoriam quàm inter certandum cognoscitur) cœlibatum perpetuum vouendo planè θεομαχεῖν, & nihil aliud quàm suam ipsorum perniciē vouere. Quòd si quis præterea excipiat, in nostra saltem potestate situm esse, cupiditatem hanc immoderatam (nam de vstione, id est, superante appetitione loquimur) re ipsa non explere: respondeo Pelagiana esse hæc dogmata, non Christiana. Certè, vt hoc concederem, minimè tamen consequeretur præstari ab eiusmodi hominibus continentiæ votum, quia qui animo

nimo incõtinens eſt(cuiuſmodi ſunt quicũque vruntur) etiam ſi re ipſa non exequatur quod concupiſcit, continens tamen coram Deo dici nec poteſt,nec debet. Supereſt ergo vt ad peculiare donum cõfugiatur, & pro eius modo quiſque liberè,non ex voto,continentiæ ſe dedat:quod & ipſe Gelaſius Papa faciendum in viduis etiam profeſſis monuit. Nec ſanè aliter iudicarunt (huc eos adigente ipſa veritate)vel maximi aſſertores iſtius votiui cœlibatus, in eo tamen ab iſtis diſſentientes qui cœlibatum ita mordicus defenderunt vt nihil aliud quàm coniugii vinculum exoſum ſibi fuiſſe plus ſatis oſtenderint, & totum orbem in Sodomam & Gomorrham transformarint. Sic enim Athanaſius ad Dracontium, *Multi ex Epiſcopis matrimonia non inierunt,monachi contrà parentes liberorum facti ſunt: quemadmodũ viciſſim Epiſcopos filiorum patres, & monachos generis poteſtatem non quæſiſſe animaduertas:& clericos bibiſſe,& monachos ieiunaſſe.Sic enim licet,& ad eũ modum non prohibebitur,ſed quiſque vbi volet decertet.* Et Hieronymus ipſe ad Demetriadem, quum de impudicis virginibus egiſſet (agit autem de ſacris, & proculdubio velatis ipſius Demetriadis comitibus, vt candidè fatetur ipſe Eſpenſæus.) *Quibus*, inquit, *apertè dicendum eſt, vt aut nubant, ſi ſe non poſſunt continere, aut contineant ſi nolunt nubere.* Et ad Euſtochium, *Si qua*, inquit, *ſimulat,fugiens ſeruitutem, huic apertè Apoſtolum*

Patrũ ſententiæ de ipſo continentiæ voto reſcindendo in caſu neceſſitatis. Decret Gelaſius c.23. Gelaſius.

Athanaſius.

Hieronymus.

Epiphanius. *lege, Melius est nubere quàm vri.* Et Epiphanius, *Melius*, inquit, *κρεῖμα quàm κατάκρεῖμα subire.* Et mox, *Melius vnũ peccatum habere, nõ plura: melius à cursu lapsum palàm sibi vxorẽ sumere iuxta Legem, à virginitate diu pœnitẽtiã agere, & sic rursus ad Ecclesiã induci, veluti male operatũ, lapsum, fractũ obligatione indigentẽ, & nõ quotidie occultis iaculis sauciari ab improbitate quam infert diabolus.* Et Cyprianus illis antiquior, *Si se*, inquit, *ex fide Christo dicauerunt* (quàm autem in hac re sanctus alioqui martyr hallucinetur paulò antè ostendimus) *pudicæ & castæ sine vlla fabula perseuerẽt: si autẽ perseuerare* NOLVNT VEL NON POSSVNT, *melius est vt nubant quàm in ignem suis deliciis cadant.*

Cyprianus.

Obiect. 1. Habemus igitur quæ horum etiam fuerit de voti vinculo sententia, quam tamen paucis placet explicare quomodo conẽtur nonnulli eludere. Plurima, inquiunt, fas est per publicam authoritatem admittere, quæ priuato iudicio suscipi absq; nefario scelere nequeant.

Refutatio. 1 Sed quorsum hoc, obsecro? Neque enim quomodo, sed an sit hoc agẽdum quæ-

2 ritur. Quod si, vt isti volunt, illicita sunt eiusmodi coniugia, neque duntaxat pro adulteriis, verùm etiam pro sacrilegiis habẽda, quî tandem illa poterit Episcopus concedere? an sicut Moses libellum diuortii concessit? atqui eiusmodi diuortium nunquam in foro conscientiæ licuit. Agunt autem illi certè de conscientia, quorũ verba citauimus.

Obiect. 2. Sed ista, inquiunt,

quiunt,de nõ velatis virginibus intelligenda sunt.Imò verò vnde hoc colligunt,quũ Cyprianum constet de ipso virginũ cœtu loqui quæ se fide data Deo dicauerant:quod est etiã in Hieronymo & Epiphanio apertiùs? Quid plura? Synodus Chalcedonensis, quanuis & ipsa iam fascinata istius voti opinione, excõmunicationis duntaxat meminit,non autem separandi matrimonij, cuius moris interpretatio ex citato Epiphanii loco petenda est. Spõsalia igitur propter præcedens votũ irrita non esse concludimus.Quòd si votum subsequatur,aut etiã matrimonium consummetur, quid tum statuendum sit,suo loco dicemus.

Refutatio 1

2 Concil. Chalced. can.16.

Superest affinitas seu cognatio illi spiritualis,quam vocant, cuius etiam vinculũ alii aliis fortiùs adstrinxerunt. Istum autem morem adhibendi sponsores siue susceptores, apparet ex Tertulliano perantiquum esse, sic nimirum vocatos, quòd fidem & piam educationem eius infantis qui baptizabatur in se reciperent, sicut ex Augustini quoque ad Bonifacium epistola licet colligere. Higinus porrò Pontifex qui sub Antonio pio vixit, non tantùm in Baptismo,sed etiã in Catechismo & Confirmatione adhibitum fuisse testatur patrinum quem vocat. Sed valde mihi suspectum est istud Higini nomen, vel ob eam causam quòd Iustinus illi ipsi σύγχρονος, accuratè Christianorum in Baptismo ritus in Apologetico recẽsens, eius moris non meminit. Morem istum igitur spon-

De spirituali affinitate.

Tertul. de Baptismo.

August. epist.23.

De consecrat.dist.4 In catechismo.

foris cuiuspiam in Baptismo adhibendi, qui & de natalibus baptizandi testetur; & sanctã eiusdem educationem promittat, non modò non improbo, verùm etiã vt laudabilem studiosè retinendum arbitror. Sed quòd inde quæpiam contrahatur affinitatis species, & ea quidem matrimonium veluti incestuosum & in posterum impediens, & iam consummatum dirimens, non modò absurdum, verumetiam superstitiosum est commẽtum, quod vix possit meliùs quàm ex ea ratione intelligi qua potissimùm nituntur.

Vide libr. sent. 4. dis. 41. q. 2. & ibi Durand. Ratio prima eorum qui volunt spirituali cognatione impediri atque adeò dissolui cõiugia. *Sicut*, inquiunt, *homo accipit esse naturæ per generationem carnalẽ, sic accipit esse gratiæ per generationem spiritualem. Vt igitur ex illa contrahitur cognatio carnalis, ita & ex ista nascitur cognatio spiritualis, quæ quum sit multò dignior quàm illa, multò fortiùs etiam impedit contrahendum matrimonium, & contractum dirimit.* Egregia certè ratio, & istis beltiis planè conueniens quæ carnem à spiritu distinguere non possunt. Refutatio. Nec enim tam ineptum argumentum arbitror alia refutatione indigere. Excogitant autem aliam quoque huiusmodi rationem. Ratio 2. *Secundarius finis matrimonij*, inquiunt, *est dilatatio amicitiæ, sed sufficiens est amicitia iis inter quos spiritualis est cognatio: ergo inter eos non debet esse matrimonium.* Refutatio. Atqui, boni viri, si spiritualis cognatio per matrimonium polluitur, aut eò vsque sufficit, vt nuptias reddat superuacaneas, quis nubet in Domino, quum fideles

les omnes sint in Christo fratres & sorores? Quis verò tales belluas vnquàm existimarit ius conscientiis etiam ipsis dixisse? Et tamen bonus Iustinianus siue Tribonianus hac etiam de re legem tulit. Et sexta quoque Synodus alioqui in dogmate Monothelitarum confutando orthodoxa, istis ineptiis, vt & aliis aliquot, suos canonas aspersit. Quæ verò sint postea super compaternitatis & confraternitatis cognatione exortæ controuersiæ, legat apud Gratianum, Scholasticos, & alios Canonicos, qui bonas horas pessimè volet collocare. Adscribam tantùm hac de re Canonem vnum, qui Papæ Deus-dedit (per antiphrasin, opinor, sic appellato) tribuitur, vt vel ex hoc vno omnibus liqueat quæ sit iampridẽ istius perditissimæ meretricis, cui Reges ipsi seruiunt, impudentia. Vixit enim ille circiter annum Domini, vt aiunt, 613. Sic autem rescribit Gordiano cuidam, quem etiam nouè appellat Hispaniarum Ecclesiæ coëpiscopum: *Peruenit ad nos Diaconus vester, vestra sanctitatis epistolam ferens, quod quidam viri etiã & mulieres præterito sabbatho Paschali die,* (num ergo Pascha sabbatho celebratur?) *præ magno populorum incursu* (nam extra Paschæ & Pentecostes festa non temerè licuit quenquam baptizare) *nescientes* (ergo etiam si maximè statuendum esset compaternitatẽ affinitatem contrahi, debuerunt isti saltem

[Margin: l. si quis alumnam. C. de nup. | Synod. 6. can 53. & ibi Bals. | Ratio 3. cũ refutatione. | c. peruenit. 30. q. 1. | c. 10. 11. 12. & deinceps. De cõsecr. dist. 4.]

c.5. & c.35. q.2. excusari, quum teste Augustino, & ipsismet consentientibus Pontificibus, ignorantes & ab adulterio & ab ipso incestu excusentur) *proprios filios suos suscepissent ex sancto lauacro*, (horrendũ scelus scilicet quo matrimonium dirimatur: vel vsque adeò sanctum & spirituale opus, vt ferre non possit nuptiales thori sordes) *Cupis ergo scire, si pro tali accidente ratione debeant viri & mulieres ad suum proprium vsum redire, an non.* (digna mirũ quęstio quæ totum Occidentem & Orientem perturbaret, & miramur, sedentibus istis bestiis, omnia in Ecclesiis pessundata?) *Nos enim ex hoc tristitia mœsti* (quis verò nõ hîc misereatur optimi Pontificis de suo grege tantopere soliciti? Fuit iste scilicet illius successor qui olim exclamauit, *Quis vestrum offenditur, & ego non vror?*) *inquisiuimus priorum Patrum nostrorum dicta.* (hypocrita: cur non ad Legem potiùs & testimonium?) *Inuenimus autem in archiuis huius Apostolicæ* (imò iam tum apostaticæ) *sedis, iam talia contigisse in Ecclesia Isauriæ, & Ephesiorum, simúlque Hierosolymæ & aliarum etiam Ecclesiarum.* (Sic Episcopi consulebant alij alios: neque etiam dubitandum est quin Ecclesia Romana propter vrbis auctoritatem, & eius Ecclesiæ vetustatem sæpissimè adiretur. At boni Pontifices, vt ex Iulij præsertim, qui mox nominatur, epistolis apparet, ita sibi ad Tyrannidem Antichristianam iter aperuerunt. Sed tam ineptos iam tum episcopos fuisse qui de

de iſtis putidiſſimis ineptiis laborarent,ſanè prodigioſum eſt.) *Epiſcopis etiam earum ciuitatum volentibus ſcire ſi viri & mulieres redirēt ad proprium thorum*,(quaſi non dixerit Chriſtus apertè non dimittendam niſi ob adulterium vxorem) *beatæ memoriæ ſanctiſſimi patres Iulius, Innocentius, & Cæleſtinus*,(nihil tamen hac de re in ipſorum decretis legitur quibus alioqui aſperſa ſunt nonnulla non minùs inepta) *cum Epiſcoporum & ſacerdotum conuentu* (tum nimirum nondum exortum erat ſacrum illud Cardinalium conſiſtorium) *in Eccleſia beati Apoſtolorum principis* (iuxta illud Chriſti dictum videlicet, *Reges gentium dominantur eis, vos autem non ſic:* & illud ipſius Petri, πρεσβυτέρους παρακαλῶ ὁ συμπρεσβύτερος) *prohibentes talia, perſcripſerūt, & confirmauerunt vt nullo modo iam in coniugio ſe reciperent mulieres aut viri, qui quacunque ratione ſuos ſuſceperint natos.*(atqui ſub lege parentes ipſi primogenitos ſuos Domino offerebant vt conſtare poteſt ex Ioſephi & Mariæ exemplo) *ſed ſeparent ſe, ne ſuadente Diabolo, tale vitium peccati inoleſcat per mundū & vniuerſorum error accreſcat.* (Quid eſt verò cœlum ipſum conſpuere? verbum Chriſti, ore ſuo diuortia extra crimen adulterij diſertè prohibentis, apertè refigere, Diabolum denique in Filij Dei tribunali collocare, ſi hoc non eſt? & tamen hoc idem ſcelus non tantùm concedunt, verùm etiam præci-

piunt alij filij perditionis, vestigia nimirum istius sequentes, vt & iste aliorum. Quid plura? Puduit tandem ipsum Satanam tanti flagitij, adeò vt & Nicolaus alius Papa nescio quotus, & duæ Synodi, Cabylonensis videlicet & Maguntina, (si Gratiano potius quàm Coloniæ excusis Conciliorum tomis credendum est) ac multò etiam apertiùs Alexander tertius, istud decretum, citato etiam Dei verbo, refixerint. En igitur quomodo Papa & Synodi errare non possint. Sit autem benedictus Dominus qui Filij sui iuratos hostes, vt olim Madianitas, inter se committit. Sed agè, audiamus egregium istius Apollinis, seu potiùs ἀπολλύοντος oraculum.) *Scitis quia quomodo sunt septē dona Spiritus sancti* (vetus error absurdissimi) *ita sunt septem dona Baptismi à primo pabulo sacrati salis*, (opposito nimirum dulcissimæ illi prægustationi lactis & mellis: cuius superstitionis meminit Tertullianus) *& ingressus sanctæ Ecclesiæ, vsque ad confirmationē Spiritus sancti per chrisma*. (quis verò vos istam arithmeticen docuit, hypocritæ? nempe & auaritiæ & erroris spiritus, quum nihil ne istorum quidem nisi accepta pecunia largiamini, & septem istis donis nihil magis ridiculum fingi possit. Cedo enim quænam illa sunt?) *Primum est*, vobis ipsis testibus, *collatio sacrati salis: secundum, aurium & narium linitio cum sputo:*

c.4.5.6.7.8. Extrà, de cognatio. spirit. c.2. 30. q. 2. c.3.4.5.6. 30. q. 1. Cabilon. Synodi sub Carolo Magno cā. 31. c.2. Extrà, de cognat. spirituali Maguntr. Syn. cā. 51 prorsus repugnās Cabilonem. si, quāuis iisdem tēporibus habita.

Apoc 9. 11. gloss. in c. 2. 30. q. 1. & in c. 5. Extrà, de cogn. spir.

ſputo: tertium, in fronte & in pectore crucis ſignatio: quartum, olei ſacri perunctio: quintum, ablutio Baptiſmi: ſextum, in vertice chriſmatis perunctio à ſacerdote, ſeptimum, confirmatio chriſmatis in fronte per Epiſcopum. (In his verò excepto Baptiſmi lauacro, cuius auctor eſt Chriſtus, quid tandem agnoſcas præter impuriſſimas ſordes? In Baptiſmo abluuntur peccata: egregium ſcilicet ſymbolum eſt eius rei fœdum impuriſſimi ſacrificuli ſputum. Adiungitur ſemel & iterum & tertiò crucis ſignaculum in fronte, pectore, vertice. Mallem ſcapulis imponi, vt quod etiam eſt verbo Dei, in quo de cruce in humeros tollenda præcipitur, magis conſentaneum: ſed facilis eſt ſanè iſtiuſmodi crucis geſtatio iis quibus imponitur, nec minus lucroſa iis à quibus imponitur. Adiicitur vetus oleum iis exorciſmis incantatum, quorum ſanè mirum eſt ni ipſos etiam dæmonas pudeat. Hæc denique omnia infatuato ſale condiuntur. Et iſta ſunt ſcilicet vſque adeò μυςηριώδη, (quorũ tamen quæ ſit vtilitas ne nũc quidẽ inter bonos Canonicos poſt tot ſecula potuit cõuenire) vt cohærere cũ his nõ poſſit thorus legitimus & inculpatus: imò etiam nõ minùs ſæuo anathemate feriantur qui poſtea redire ad cõiugiũ auſi fuerint, quàm ſi Deo ipſi æterno maledixiſſent, Nã hec poſtea ſubiiciũtur.) *Ab hoc primo Spiritus ſancti dono vſq. ad ſeptimũ, nullus Chriſtia*

nus commatrem in coniugio recipere debet: & qui præsumpserit, anathematis vinculo religetur in perpetuum, (Quid amplius superest quo vel atrocissimum omnium scelerum vindicari possit, hypocritæ ? Sed bene est quòd iam ipsi etiam Satanæ fœtent vestra anathemata.) *nisi pœnitentiam egerit dignè.* (hanc etiam appendicem retinuerunt qui alioqui hunc canoné, vt verbo Dei repugnantem, refixerunt. Sed priùs ostendere oportuit peccatum, quàm pœnam præscribere.) *Mulieres verò, quum separatæ fuerint pro hac illicita re* (ex quo iure illi cita?) *à propriis viris totam præcipimus percipere dotem, quam in die nuptiali recepit.* (nempe vt maritis ereptæ non sine dote ad vos transeant. Quis enim non animaduertit quid hîc captetur? Sed vt cætera omittam, quo iure, Domine Apostatice, ausus es de iure dotium leges ferre? Quis enim hac in re constituit iudicem?) *& post expletum annum recipiant alium virum, similiter & vir uxorem.* Hanc particulam, vt & illam proximè præcedentem, omisit Gratianus, nimirum vt tantum dedecus occultaret. Illud enim, obsecro, quomodo tandem excusabunt, quòd incestuosis quidem omni coniugio interdicant. in adulterio verò nullo modo pati possint matrimonij vinculum solui: in hac autem cognatione spirituali, quæ merum est figmentum, nouas post annum elapsum nuptias & viro & vxori concedant? nempe ne diutius cogan-

cogantur ipsi retinere,quas à suis maritis hoc prætextu abduxerint.

Et de sponsalibus quidem hactenus. Nam de legali siue per adoptionem contracta cognatione,non est,opinor,cur dicamus quum magna iam ex parte exoleuerit. Eorum autẽ quæ diximus hæc summa est: vera iustáque sponsalia nõ magis quàm consummata coniugia dissolui posse, vt hic quoque valeat illud Domini dictum, *Quod Deus coniunxit homo non separet*, nedum vt vel mutuo vtriusque consensu,vel alterius voluntate rumpantur,sicut olim apud Romanos: quod etiam Moses in Iudæis propter eorum duritiem tolerauit. Quædam autem sunt nomine tenus sponsalia, quæ quum obligationem non pariant, mutilia ipsóque iure nulla sunt: quorum duæ sunt species. Nam alia valere nunquam possunt, vt incestuosa siue propter cognationis siue propter affinitatis vinculum quod nuptias prohibet: itémque cum alterius sponso vel sponsa, vel cum eunucho, vel eo morbi insanabilis genere laborante inita, qui omnem coniugij re ipsa consummandi spem tollat. Alia verò etsi initio non valent, tamen postea confirmari possunt, veluti vel inter impuberes,vel absque parentum,aut eorum qui parentum loco sunt auctoritate, vel errore personæ, vel in futurum tempus duntaxat, vel adiecta conditione vel per vim aut metum cõtracta.Quædam

Conclusio superioris tractationis.

Epitome totius tractationis.

denique quum initiò valerent, postea non tam ab hominibus quàm à Deo ipso dissoluuntur, vt si adulterium sponsus vel sponsa commiserit, si fidelem deseruerit infidelis, si virgo non erat quæ pro virgine fuit desponsata, si furor aut alius morbus perpetuus & insanabilis, omnémque re ipsa implendi matrimonij spem adimens, morbus denique contagiosus, itémque & insanabilis, sponsalibus superuenerit: quæ sunt à nobis sigillatim explicata. Iã ergo ad Diuortia veniamus.

DE DIVORTIIS.

Matrimonii iã cõsummatã diremptionẽ Romani εὐφημίας ἕνεκα mollissimo nomine diuortium à diuertendo vocarunt, quòd alter ab altero deflectat: qua de re non tantùm verbo Dei, sed etiam legibus tum Ciuilibus tum Ecclesiasticis cautum est, quas hîc quoque cũ Dei verbo comparabimus, quatenus quidem ad rem nobis propositam faciunt. Hoc enim vnum quærere nunc constituimus, quænam diuortia possint bona conscientia inter Christianos vsurpari, & quæ sit illorum vis, vt nihil nisi ex bona fide, in re præsertim tanti momẽti, à quoquam agatur. Hinc autem potissimũ exordiemur.

Quod de sponsalibus dictum est, quædam vide-

videlicet non propriè repudio dissolui, quoniam ipso iure nulla sint, id quoque de coniugiis existimandum est, nempe tum demũ esse locũ diuortio, quum vera & rata cõiugia dirimuntur. Itaque impropriè dicitur diuortium inter eos fieri inter quos nunquam verum cõiugium fuit. Nos igitur itidem priore loco dicemus de coniugiis quæ specie tenus coniugia sunt, siue ipso iure nulla: quoniam videlicet ea coniunctione alter in alterius corpus nullum sibi ius acquisiuit. Videtur autem res tota vno verbo posse transigi, nempe si dicamus, quoties vel inutilia fuerunt sponsalia, vel legitimo repudio dirempta, inutilia quoque esse coniugia, ex inutili principio videlicet perfecta: sed illud perpetuum non est, quoniam (vt in extremo superiore tractatu diximus) quædam sponsalia ita sunt ipso iure nulla, vt tamen subsequentibus nonnullis validari possint.

Sic ergo potiùs hanc regulam constituamus. Quoties sponsalia vel vsque adeò sunt ipso iure nulla, vt confirmari nulla ratione possint, vel legitimo repudio dissoluta sunt, inutilia quoque sunt coniugia, etiamsi benedictio Ecclesiæ, atque adeò copulatio corporum sit consequuta, veluti si incestuosa sit coniunctio siue propter cognationem, siue propter affinitatem: item si cum vero eunucho, aut eo qui alio eiusmodi perpetuo & insanabili morbo laborabat, aut cum alterius sponsa vel vxore, siue dolo siue er-

rore,contractum cõiugium fuisse deprehendatur.Et hæc quidem plana sunt.

Verùm quid iuris constituendum est, iis sponsalibus præcedentibus quæ quum initio inutilia essent, postea tamen confirmari potuerunt?nempe si quid incidit quo sublatum sit vitium sponsalium, ratum erit coniugium,veluti,

Si sponsalia in futurum tempus, vel sub conditione tantùm,contracta, concubitus sequatur:

Si desponsi ex parentum consensu impuberes,ætatis defectum supplente malitia,coierint:

Si sponsalibus quãuis per vim aut metum, aut absque parentum consensu initis, postea de voluntario consensu apparuerit:

Si errore personæ vel qualitatis cognito, de vlla consensionis specie constiterit:

Si cum furente sponso vel sponsa coitum sit.

Quorum omnium hæc ratio est,quòd subsequente copula vel consensu, pars alioqui læsa iuri suo manifestè, sciens prudens, renuntiarit. Et ita quidem transactum videri posset de coniugiis ipso iure nullis, nisi quædam oborirentur, difficultates sigillatim nobis explicandæ.

An parentes matrimonio iam consũmato possint intercedere.

Primùm enim,si fortè sponsalibus absque parentum consensu factis, benedictio per fraudem aut malis artibus impetrata,ac multò magis si copula subsequuta sit, quæritur

an

an parentibus, aut qui parentum loco ſunt, iſtiuſmodi coniugium ipſo iure nullum eſſe contendentibus, ſecundùm eos ſit iudicandum. Reſpondeo, ſi parentes neque vltrò (quod videtur in Eſau matrimonio factum) neque rogati, ſubſequente cõſenſu rem alioqui non ritè factam confirmarint; & iuſtam ſuæ recuſationis cauſam habuerint, nullum contractum matrimonium videri, cui videlicet deſit quòd præcipuum eſt, nempe Dei auctoritas, (quoniam videri nõ poteſt Deus coniunxiſſe quos, neglecto ipſius æquiſſimo mandato, intemperans & effrænis cupiditas conciliauit) ac etiam legitimus conſenſus, quum ij qui ſui iuris non ſunt, conſenſiſſe videri non poſſint.

Diluendæ ſunt tamen contrariæ rationes, quarum vna hæc eſt. Dixit Dominus, *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Cõcedo ita id eſſe: ſed nego auctorem eſſe Deum eius coniunctionis quæ non niſi violatis ipſius legibus coiit: quanquam ſi poſtea ſubſequatur parentum tacitus vel expreſſus conſenſus, videtur & ipſe Dominus peccatum præcedens pro ſua miſericordia condonaſſe. Obiectio. 1. Refutatio.

Altera ratio hæc eſt. Scriptum eſt, *Homo relinquet patrẽ & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.* Ergo non videtur eò vſque protendi patria poteſtas, vt re ipſa perfectum coniugium dirimat. Reſpondeo, id non eſſe dictum niſi de veris & legitimis matrimoniis, quorum videlicet tam arctum eſt vinculum, vt ſi fortè Obiectio 2. Refutatio.

vel parentes ſint relinquendi, vel vxor deſerenda, potiùs ſit adhærendum vxori. In coniunctione verò nefaria quî poſſet videri Dominus à patriæ poteſtatis iure, cuius ipſe aſſertor eſt & vindex, liberos manifeſtè rebelles & contumaces abſoluiſſe?

Obiect. 3. Tertio loco opponitur Eccleſiaſticæ benedictionis auctoritas. Reſpondeo, inhibitam eſſe iam olim iuſtiſſimis de cauſis iſtiuſmodi clandeſtinorum matrimoniorum benedictionem: quæ ſi fraude, vel aliis malis artibus extorta fuerit, non modò non imminuitur, verùm etiam aſſeritur Eccleſiæ auctoritas, quum irritũ cenſetur quod vel fraude & dolo malo eſt ab ea impetratum, vel cũ ipſius detrimento à corruptis eiuſdem miniſtris conceſſum.

Conc. Lateran. ſub Innoc. 3. can. 51. & alibi paſſim in canonibus & decretis

Obiect. 4. Sed & illud obiicitur à quibuſdam, conſenſum facere nuptias: ſed hoc prorſus ineptè profertur hoc loco, quum certum ſit, (vt paulò antè dixi) conſenſum ei non tribui qui

Refut. 1.

2 ſui iuris non ſit. Eſto tamen ſanè conſenſus aliquis, quoniam nihil ab inuitis factum eſt: conſtat tamen de ſolo legitimo conſenſu dictum illud eſſe intelligendum. Conſenſiſſe verò in clandeſtinum eiuſmodi matrimonium, quid aliud eſt quàm in Legem Dei, ipſámque naturæ honeſtatem, & æquitatem conſpiraſſe?

Obiect. 5. Præterea & illud opponitur, ſic fieri iniuriam perſonæ quæ ſeparatur. Reſpondeo, etiam ſi ita eſſet, iniquum tamen eſſe vt irriſi

Refut. 1.

parentes

parentes peiore loco ſint ea perſona quam alius habuerit ludibrio. Neque enim hic inter ſe comparandæ ſunt iniuriæ, vt potior ſit eius conditio cui maior facta eſt iniuria: ſed illud potiùs diſpiciendum eſt, vt vterque ius ſuum aduerſus nocentem obtineat. At enim, 2
inquies; quomodo tandem in integrum reſtituetur cui reddi pudicitia ſemel amiſſa non poteſt? Reſpondeo; niſi quid melius poſſit à parentibus obtineri, habendam eſſe potiſſimùm eorum rationem quorum culpa nulla eſt: & quum meritò eſſe in culpa cenſeatur qui ius gentium omni æquitati & honeſtati repugnando, in re præſertim tanti momenti, tranſgreſſus eſt: meritò ſecundum parentes potiùs quàm ſecundum eam perſonam, quæ ſi decepta eſt, rectè præſumitur volens decepta, iudicandum videri. Quoniam 3
tamen multæ hîc inſidiæ incautis & imprudentibus fieri ſolent, neque iſta facilè ſine publico offendiculo reſcindi poſſunt, Chriſtiani Magiſtratus officium eſt, poſitis æquis legibus ne quid eiuſmodi eueniat, occurrere, & ſi fortè euenerint, ſic omnia temperare, vt neque nocentibus proſit dolus malus, neque priuatæ iniuriæ maior ratio quàm Eccleſiæ totius habeatur. Quid igitur de iſto Tridentini conciliabuli canone cenſebimus? *Tametſi*, inquiunt, *dubitandum non eſt clandeſtina matrimonia libero contrahentium conſenſu facta rata & vera matrimonia eſſe, quandiu Eccleſia ea irrita non fecit, & proinde iure damnandi*

Obiect. 6. Tridentini conci. ſeſſ. 24. decret. c. 1.

sunt illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera & rata esse negant: quiq; falso affirmant matrimonia à filiisfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parētes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sācta Dei Ecclesia, ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit. Rectè quidē in eo

Refutat. 6. Synodus quòd eiusmodi coniugia detestatur & prohibet (quanquam quorsum hæc tendant nemo ignorat, quum vel minimo accepto pretio ista omnia interdicta redimantur) sed quòd nihilominus si contracta fuerint, rata illa & vera esse, adiecto etiam anathemate, pronuntiat, quis eam meritò non execretur, quæ leges omnes diuinas & humanas execratur, quæ ius ipsum gētium palàm violat, quæ denique consensum, & quidem liberum, tribuit personis in aliena potestate

2 positis? Quòd ex Patrum sententia malunt

Euarist. epist.1. Euaristus. rem decidi, agè quid censet Euaristus & ipse Romanus Episcopus? *Aliter*, inquit, *præsumpta coniugia* (dixerat autem petendam vxorem ab iis in quorum est potestate, & à quibus custoditur) *nō coniugia, sed adulteria, vel stupra aut fornicationes potiùs quàm legitima coniugia esse non dubitatur.* At iste porcorum grex, teste ipsorum Pasquillo, Tridenti nuper congregatus, non dubitat vera & rata esse coniugia. Vtris credemus? Certè nō dissidet à seipso Spiritus sanctus, quem isti ferunt suæ illi cathedræ sic deuinctum, vt qui in ea sedet, errare non possit. Negant etiam

errare

errare posse Concilia. Mentitum tamen esse vel Euaristum vel Tridentinos Patres necesse est. Ego neque illi neque istis addictam fidem nostram arbitror. Quia tamen probandi sunt spiritus, quis Euaristum in ea re ex Dei verbo loquutum non videt, Tridentinos autem Patres à patre mendacij afflatos? Quid verò Basilius? si modò ipsius est ad Amphilochium epistola: *Eorũ qui sunt in alterius potestate, pacta conuenta firmi nihil habent.* Et rursum, *Quæ sine iis qui habent potestatem fiũt matrimonia, sunt fornicationes. Nec ergo viuẽte patre, nec domino, ij qui conueniunt*, id est, qui eiusmodi coniugii obtentu vnà viuunt, *sunt ab accusatione liberi, donec domini*, (id est, in quorum potestate sunt) *coniugio annuerint. Tunc enim accepit firmitatem coniugium.* Quomodo igitur, boni Patres, rata sunt coniugia absque parentum consensu contracta si Basilio credimus cõsentanea verbo Dei, hac quidem in re, scribenti? Nempe aliter vobis libet, qui à nemine scilicet iudicandi estis. Ita igitur miser Euariste, ita iam infœlix Basili, vt cæteros taceam, expuncti estis ex beatorum albo, imò ad inferos vsque Neptuni Romani tridente deturbati. Quis autem hic furor est, Reges & Principes, in istius tam præfractæ lupæ gratiam, vt ista egregia decreta omnibus obtrudatis, cœlum & terram vltrò commouere? At ego Pauli nõ illa commentitia, sed vera ac rata auctoritate fretus, non dubitem contrarium, ipsis è cœlo sanctis

Basil. epi. I. ad Amphi. can. 40. & 42. Basil.

Angelis consentientibus, his verbis concipere: *Qui cum porcorum grege à legione Dæmoniorum obsesso, & Tridenti ad opprimendam veritatem coacto, dixerit contra Dei verbum & ius gentium, ac veterum Patrum sententiam, seu sponsalia seu coniugia à personis quæ sui iuris nō sunt contracta, absque eorum consensu in quorū sunt potestate, vera & rata esse, execrabilis esto. Amen.*

De morbo insanabili, & vsum matrimonii impediēte

Sed & illud non temerè quæritur, sítne statuendum inutile matrimonium, & ipso iure nullum, si post nuptiarum benedictionem & thorum communem morbus perpetuus & insanabilis, qui mutuum corporum vsum penitus tollat, veluti manifestissima frigiditas, genitalium priuatio, muliebrium coarctatio quæ nullum remedium patiatur, aut vitium denique aliquod eius generis apparuerit. Respondeo in hac specie, magna & exacta circunspectione opus esse, quoniam si quid re ipsa, vel ex nuda præsumptione attentatum est, contracta saltem videtur affinitas, & tutius est pro eiusmodi matrimonio quàm contra matrimonium iudicare, quum præsertim ad communem vsque thorum peruentum est. Si tamen eiusmodi vitium esse constiterit vt nullam fuisse commixtionem necessariò consequatur, æquum esse videtur, vt, quemadmodum de sponsalibus diximus, nullum fuisse coniugium statuatur: & grauiter pro facti circunstantia in eum animaduertatur qui sciens deprehensus fuerit

fuerit Ecclesiam & proximũ, ipsámque adeò matrimonij puritatẽ ludibrio habuisse. Quid sit verò statuendum si quid eiusmodi superuenerit matrimonio iam reipsa consummato, suo loco dicemus.

Vim autem vel metum post copulam non posse prætexi, vt nullum fuisse coniugium iudicetur, nisi fortasse raptam potiùs puellam fuisse quàm in amplexus viri venisse prorsus constiterit, iam antea diximus. Cæterùm, quum inter Ecclesiasticam benedictionem & thori communicationem aliquid interdũ spatij intersit, præsertim quum vel inter absentes cõtrahitur coniugium, vel quamuis altera persona adhuc sit immatura, tamen ad benedictionem vsque coniugij & imaginariam thori communicationem properatur, si nihil vlteriùs sit consecutum, adhuc liberum esse censeo, vim aut iustum metum probare, & modò circunspectè & considerate omnia expendantur, quicquid actum fuit irritum pronuntiare: sicuti in coniugio Iohannæ reginæ Nauarrenæ, palàm alioqui & solenni ritu, solo tamen imaginario concubitu cum duce Cliuensi coniunctæ, ante aliquot annos factum omnes norunt. De vi & metu. c.15. & 21. & 28. Extrà, de sponsal. & c.4. extrà, Qui matrim. accus. pos.

Illud quæritur denique, Si cum errore personæ, non modò facta sint sponsalia, verùm etiam concubitus sit consequutus, an nullum sit iudicandum coniugium. Respondeo id esse positum in personæ deceptæ arbitrio, vt vel iure suo vtens eam in quã nunquã De errore personæ.

consensit habeat pro extranea: vel vltrò subsequente consensu, quod per se alioqui irritum est, confirmet, sicut à Iacobo factum videmus quum Leam apud se retineret. Et de coniugiis quidem inutilibus hactenus. Quid enim mihi de iis videatur quæ solo iure Ciuili nituntur, partim antea diximus, partim etiam infrà (Deo fauente) dicemus.

De ratis cõiugiis, an vlla ratione, ac præsertim morte dirimantur.

Nunc verò nobis de veris & ratis coniugiis dicendum est, num ea videlicet dirimi fas sit: & si fas est, quibus iustis rationibus id fieri liceat. Mirus enim hac in re fuit artifex Satan, humani generis hostis: modò quidem (quod difficile non fuit à plerisque impetrare, qui, quò sunt ad libidinem sponte naturæ propensiores, eò magis optant coniugiorum vinculum relaxari) persuadens quod mutuo quorundam consensu deuincitur ab iisdem quoque, vt cæteros contractus, mutua saltem dissensione, ac proinde publica ex certis causis auctoritate, dissolui posse: modo verò apud homines religiosiores vsque adeò arctè matrimoniorum nodum adstringens vt seruandæ fidei obtentu conscientias miserè torferit timore, vbi nullus erat iustus timor, donec tandem vtraque via grassatus omnia fœdis libidinibus contaminauit. Cogit ergo nos ipsa necessitas duo quærere, & in primis quidem, illud quod alioquin optimo iure posset superuacaneum videri, num videlicet vlla ratione quod semel ratum fuit matrimonium dissolui possit: deinde quibus de

causis

causis iustè dissoluatur.

Saltem igitur morte dissolui matrimoniū quis non miretur iam olim fuisse dubitatum, & adhuc à quibusdam ambigi? Nam de quibusdam causis meritò dubitari potuisse fateor: morte verò, termino humanæ vitæ, necessariò finiri quoque nuptias prodigiosum est negari à quoquam potuisse. Est autem de hoc dubitatum partim inter eos qui portentosis & impiis illis fictitiorum omnis sexus Deorum coniugiis, ac etiam incestis & adulteriis, omne vitæ præsentis & futuræ discrimen sustulerunt: partim ab illis etiam qui στοργαῖς φυσικαῖς nimium indulgentes, (quòd meliorem in his ducem non haberent quàm naturam, tum quoque à recta via plurimùm aberrantem: quum rectum iter sibi videtur insistere) opiniones quasdam sub pietatis specie blādientes tāquam κυρίας δόξας sunt amplexi. Confirmarunt hæc deliria postea nonnulli, qui horum & illorum errores animaduerterunt quidem, sed ita vt non multò magis saperent. Et illis igitur & istis qui sibi persuaserant instituta in præsente vita coniugia morte interrumpi potiùs quàm finiri, fuit quædam religio coniugia repetere, iis mortuis quos viuos tantopere dilexerant: quod tamen fœminis potius quàm viris vsuuenit, vnde illa apud Poetam,

Ille meos primus qui me sibi iunxit, amores
Abstulit, ille habeat secum, seruétque sepulchro.

Cui contrà sic respondet soror minùs superstitiosa.

Id cinerem aut manes credis curare sepultos?

Huius autem non minùs ambitiosæ quàm stultæ superstitionis exempla mirum est repetere voluisse maximos viros Tertullianum & Hieronymum, quibus etiam addat quispiã, si volet, nonnullos recentiores rhapsodos, vt his veluti fulcimentis corruens alioqui suæ monogamiæ dogma sustentarent. Qui verò istis postea successerunt, perinde mihi videntur fecisse, vt si quis cum alio in eodem mari nauigans ita esset in socium periclitantem intentus, vt incautus interea in nihilo minùs periculosos scopulos nauem impingeret. Damnant igitur isti Sadducæos, vt qui errarent & Scripturas nescirent: dãnant quoque Montanistas & Catharos. Interea tamen benedici nolunt secundis nuptiis, idque quasi prior nõ sit obliterata benedictio: & digamos vocant, qui tamen, modò sint vnius siue secundæ, siue tertiæ, siue quotæcunque vxoris legitimi mariti, verè sunt monogami: eóque prætextu à sacris tractandis quasi quadam adulterij specie pollutos illos arcent. Hæc verò quibuscunque tandem coloribus à nonnullis illiniantur, manifestæ sunt veterum illorum deliriorum reliquiæ, quas sani omnes homines meritò detestantur. An igitur, dicet fortasse quispiam, eos damnas qui matrimonium non repetunt? minimè verò, si modò continentiæ donum habuerint

c.3. extrà, de secundis nuptiis

rint, quòd quàm rarum ſemper fuerit, vel illa Pauli ad Timotheum de nonnullis viduis querela declarat. Itaque malim cum Apoſtolo iunioribus ſuadere nuptias, quàm cum Hieronymo ad cœlibatum ſuperſtitioſiſſimę neſcio cuius ſanctimoniæ prætextu, allicere. Sed hîc à nobis non alia ratione de ſecundis nuptiis quæritur, quàm vt matrimonij vinculum liqueat aliquo modo verę diſſolui, quod alij quidem apertè vt dixi, negant: alij ſic fatentur, vt tamen alio circuitu ad eundem ſcopulum impingant. Nos verò ex verbo Dei potiùs ſapiamus: & quum Polygamiam ſciamus diuinis legibus aduerſari (quą de re ſuperiore tractatione diximus) & tamen ſecundas nuptias expreſſis verbis ab Apoſtolo non concedi tantùm, verùm etiam ſuaderi, quibus expedit præcipi; ſtatuamus quod inde manifeſtè conſequitur, morte videlicet matrimonia verè diſſolui: quoniam alioqui cuius maritus mortuus eſt, in Domino nubere non poſſet: neque rectè ſcripſiſſet Apoſtolus, mortuo viro vxorem liberam eſſe, vt ſi alteri nupſerit, adultera non habeatur. Hoc verò ſi non reipſa, verbo tamen nobis ipſi quoque legis cœlibatus defenſores, ſat ſcio, concedent: ſed hoc adiicient, alia nulla ratione quàm morte matrimonia ſemel rata diſſolui, quoniam videlicet quod Deus coniunxit, homo diſiungere non poſſit. Atqui ſæpe homines hominibus mortem infligunt. Nempe, excipient illi, quoniam hoc

1. Cor. 7. 39.
1. Tim. 5. 14.
Rom. 7. 2.
c. 18. 33. q. 2.

ordinat,vel,vt ipſi loquũtur, permittit Deus qui proinde videtur, quoties id euenit, matrimonij nodum ipſemet non tam dirimere quàm ſecare. Ergo, boni viri, illud inter nos iam conueniat,tot modis, ſiue is vnus ſit ac ſingularis, ſiue multiplex, coniugia quantumuis rata diſſolui,quot ſunt à Deo ſiue ordinati, ſiue (vt vos mauultis) conceſſi: & an aliis etiam modis coniugia etiam maximè rata dirimantur,agè diſceptemus.

Duo ſunt autem quæ hîc affirmo: vnum: duobus præterea modis cõiugia ex Dei verbo,ac proinde auctore Deo, dirempta cenſeri, nempe adulterii & deſertione, quanuis non eadem ſit adulterij quàm deſertionis ratio,alterum, nullam hîc eſſe hominum, imò ne Angelorum quidem auctoritatem ad nouas leges plenis ac veris diuortiis ferendas,ſed hac in re penitus acquieſcendum eſſe in vno Dei verbo. De vtroque ſigillatim dicemus,ac de illo quidem priore loco.

Adulterio penitus diſſolui matrimonij vinculũ. Mat.5.31. & 19.9.

Adulterio igitur coniugium rectè & bona conſcientia dirimi poſſe affirmo expreſſis hac de re Chriſti verbis. Quum enim videret Chriſtus legem de lapidandis adulteris latam (vt & alias pleraſque) contemni, cauere tamen conſcientiis voluit: ideóque interrogatus an,vt facere plurimi ſolebant, quauis ex cauſa diuortij libellum tradere liceret,ſic reſpondit vt non tantùm negaret id fas eſſe quauis ex cauſa, verùm etiam exprimeret nulla id ex cauſa niſi ob adulterium licere: quibus

quibus verbis nihil planius aut magis perspicuum dici potest. Itaque nullus adhuc est, quod sciam, inter Christianos seu veteres seu recentiores inuentus qui non concesserit, probato adulterio, fas esse innocenti nocentem dimittere: sed plerique excogitata distinctione inter separationem à thoro & dissolutionem ipsius coniugalis vinculi, quod rectè priùs constituerant mox euertunt, quum noui coniugij potestatem separatis non concedunt: cuius sententiæ quum etiam Augustinus ipse fuerit, necesse est in primis ostendere quàm firmis rationibus omnia contraria argumenta doctissimi Theologi nostra memoria diluerint.

Primùm opponunt illi istud Christi di- 1
ctum: *Qui repudiatam duxerit mœchatur.* Nã Obiect.1.
certè si penitus solutum esset vinculum mœ- Mat.5.32 & 19.9.
chari vir eiusmodi non diceretur. Respon- Refut.1.
deo, exceptionem priori membro additam, in posteriori quoque esse repetendam. Nam si qui dimittit vxorem extra causam fornicationis facit vt ea mœchetur, consequitur eum qui vxore propter adulteriũ repudiata aliam duxerit, non facere vt ea mœchetur. Ex quo rursum colligitur, id quod subiicitur apud Matthæum de repudiata, nonnisi repetita ex priore membro exceptione intelligendum, quoniam Dominus alioqui sibi ipsi contradixisset. At enim obiicient illam exceptionem adulterij apud Marcum & Lucam non
adscribi. Respondeo, nouum hoc non esse vt 2

apud vnum Euangelistam illud exprimatur quod alij reticuerunt, & tunc locos magis concisos esse ex plenioribus explicādos. Præ-
3 tereà illud quoque obseruandum est, etiam si apud Matthæum illa exceptio addita non esset, ne hoc quidem contra nos facturum. Nam de diuortiis propter adulterium neque Pharisæi quæsiuerunt, neque propriè respondendum fuit Christo: applicanda enim est responsio ad interrogationem. Rogatus autem fuit Christus nō an aliquam ob causam, veluti ob adulterium, licuerit diuortium, sed an ob quamuis causam diuortium in foro conscientiæ concedatur. Itaque neque apud Marcum, neque apud Lucam longiùs trahendum est Christi responsum, nisi exceptionem ex Matthæo suppleas.

Obiect. 2. Mat. 19. Refut. Secundum illorum argumentum nititur hoc Christi dicto, *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Deus autem virum & mulierem coniunxit: ergo homini nullo modo licet illud vinculum separare. Concedo totum illud argumentum, ideóque non assentior iis qui putant Magistratibus licere nouas diuortio-
c. 18. 33. q. 2. rum leges condere, sed nego diuortij propter adulterium auctores esse homines, quum Dominus iam olim adeò expressè voluerit adulterio matrimonia dissolui, vt etiam adulteros morte punierit: & postea rursum Christus consulens conscientiis, propter Magistratuum negligentiam adulterium exceperit, quum de diuortio non licito dissereret.

Tertium

Tertium eorundem argumentum petitum est ex his Pauli verbis: *Mulier ὕπανδρος viuenti viro deuincta est per Legem.* Itē, *Mulier, viuēte viro, vocabitur adultera, si fuerit alterius viri.* Manet ergo vinculum etiam post diuortium. Atqui Apostolus ibi non agit de causis diuortij, sed arripit ex coniugio similitudinem, quatenus id argumento proposito conueniebat. Præterea nego huius argumenti consequutionem. Nec enim intelligitur antecedens de matrimonio per adulterium soluto, sed de matrimonio constante. Nego quoque vxorem adulterij damnatam esse ὕπανδρον. Etsi enim adhuc is est superstes qui vir ipsius fuit, non est tamen amplius vir ipsius, nec ipsa potest esse simul mariti & adulteri caro. Idem autem vicissim de marito adultero constituendum est.

Obiect. 3. Rom. 7. 2. & 3. Refut. 1. 2 3

Quartum argumentum torquent ex illa eiusdem Apostoli sententia, *Vxor est obstricta legē, quandiu vir eius viuit.* Respondeo, Apostolum ibi non agere de diuortij causis, sed tantùm docere viduas, soluto per mortem matrimonio, posse bona conscientia ad secundas nuptias conuolare: & respexisse quod ordinarium est, & ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον accidit, quasi præsupponentem inter fideles quibus scribebat, vix alia ratione quàm morte matrimonia dissoluenda.

Obiect. 4. 1. Cor. 7. 39. Refutatio.

Quinto loco obiiciūt & illud, *Vxor à viro ne discedito: quòd si discesserit, maneat innupta, aut viro reconciliator: & vir vxorē ne dimittito.*

Obiect. 5.

Refutatio. Reſpondeo, Paulum hîc non agere de diuortio, ſed de diſſidiis quæ propter ſimultates inter coniuges interdum oriuntur: adeò vt interdum vna pars ab altera ſecedat. Quod ſi euenerit, non vult Apoſtolus eiuſmodi diſceſſione ſolui matrimonium. Hoc autem ita eſſe manifeſtè indicant Apoſtoli verba qui inquit in genere: *Vir vxorem ne dimittito, & vxor à viro ne diſcedito.* Quid ſi enim adulterio peccarit altera pars, an non innocenti licebit ſaltem à nocente diſcedere? Relinquitur ergo verum eſſe quod diximus, nempe Apoſtolum de ſimultatibus & rixis non de vero diuortio loqui: quod mirum eſt Auguſtino in mentem non veniſſe.

Obiect. 6. c. 2. 32. q. 1. Sextum argumẽtum eſt eiuſmodi, Si concedantur poſt diuortium ſecundæ nuptiæ periculum eſt ne qui nouum matrimonium affectat, facilè falſam criminis accuſationem intendat.

Refutatio. Reſpondeo, nullum inter homines negotium eſſe in quo vitiari poſſint omnia pericula, ſed prudentis eſſe iudicis de accuſatione rectè ſtatuere: quòd ſi præterea Magiſtratus ſuo officio fungatur, id eſt, adulteria ſicuti par eſt, vindicet, minimè timendum erit ne coniugis tædio quiſpiam adulter fiat.

Obiect. 7. Septimum argumentum, Si poſt diuortium conceſſæ eſſent alteræ nuptiæ, hoc fieri oporteret in fauorem perſonæ innocentis? quòd ſi nocenti perſonæ concedantur, grauabitur innocens, nocens verò ſui ſceleris

Refut. 1. præmium feret. Vtinam verò magiſtratus officio

officio suo fungeretur: tum enim nullus esset istiusmodi quæstionibus locus. Verùm vtcunque sit, quum secundas nuptias post diuortium ita concedamus, vt tamen eas nocenti personæ non nisi maximis de causis permittamus, sic facilè huic incommodo occurretur. Deinde sic istud argumentum retorqueo, Nisi nocenti personæ liceat post diuortium secundò nubere, lueret pœnas alieni sceleris: quod indignum esset. 2

Pręterea sic etiam colligunt, Vni viro plures vxores habere non licet. Respondeo in hoc argumento esse petitionem principij. Præsupponit enim idipsum de quo quæritur, manere nempe vinculum matrimonij etiam post diuortium. Concedo igitur vni viro non licere plures vxores habere: sed addo, vxorem esse desiisse quæ propter adulterium à viro se separauit. Obiect. 8. Refut.

Nonum eorum argumentum est huiusmodi, Matrimonium est sacramentum cuius manet character: itaque diuortio non penitus deletur. Respondeo primùm, ineptissimè matrimonium inter sacramenta numerari, id est, inter inuisibilis gratię signa, sicut etiam à veteribus nunquam fuit inter sacramenta numeratum, nisi nomine sacramenti latissima significatione accepto: qua de re nunc disceptare nostri non est instituti. Deinde, etiam si daremus matrimonium ex ipsorum sententia sacramentum esse, cur obsecro, perpetuum esse statuitur? Nam hoc quoque alia Obiect. 9. Refut. 1. 2

ratione probandum supereſſet.

Obiect. 10. Denique hoc etiam obiiciunt: Eccleſia vetus impoſuit aliquam pœnitentiam eiuſmodi ſecundis nuptiis, vt apparet ex Canone ſeptimo Synodi Neocæſarienſis: id quod etiam confirmatur verbis Hieronymi in Epitaphio

Refut. 1. Fabiolæ. Reſpondeo, multos etiam in veteribus Canonibus nævos eſſe, quibus omnibus ſemel opponendum eſt illud dictum Apoſtoli, *Qui non poteſt continere, nubat.* Nam certè ſi quod in ea re peccatum eſſet, nunquam id ſuaſiſſet Apoſtolus: vbi autem peccatum non eſt, nullus eſt pœnitentiæ locus.

2 Deinde apparet hanc ſeueritatem non omnibus placuiſſe. Nam Origenes excuſat eiuſmodi nuptias. Ambroſius manifeſtè concedit marito, quod teſtimoniũ facetus eſt Gratianus ſic eludens, vt dicat à falſatoribus inſertum eſſe Ambroſij operibus. Hieronymus quoque, quamuis alibi ὑπερβολικῶς iſtiuſmodi coniugium vituperet, & mentionem faciat pœnitentiæ, quæ hoc nomine fuerat Fabiolæ iniuncta, tamen hucuſque non progreditur, vt dirimendum dicat coniugium, quod ipſemet excuſat ac tuetur. Imò Auguſtinus ipſe, quo nullus alioqui acriùs contrariam ſententiam defendit, tamen alicubi ſic ſcribit: *In ipſis diuinis ſententiis*, inquit, *ita obſcurum eſt vtrum & iſte, cui quidem ſine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamẽ habeatur ſi alteram duxerit, vt quantum exiſtimo, venialiter ibi quiſque fallatur.* Epiphanius verò aduer-

Orig. homil. 7. in Matt. Ambroſ. in 1. Cor. 7. Hieron. ad Amãdum, & in Epitaph. Fabiolæ.

Auguſt. de fide & operib. c. 19.

Epiphanius.

aduersus Catharos hæc scribit: Ἐνεκέν τινος προφάσεως, πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ κακῆς αἰτίας χωρισμοῦ γενομένου, συναφθέντα δευτέρᾳ γυναικὶ, ἢ γυναῖκα δευτέρῳ ἀνδρὶ, οὐκ αἰτιᾶται ὁ θεῖος λόγος, οὔτε ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ζωῆς ἀποκηρύττει, ἀλλὰ διαβαστάζει τὸ ἀσθενὲς, οὐχ ἵνα δύο γυναῖκας ἐπὶ τὸ αὐτὸ σχῇ ἔτι περιούσης τῆς μιᾶς, ἀλλ᾽ ἀπὸ μιᾶς ἀποσχεθεὶς δευτέρᾳ εἰ τύχοι ἐννόμῳ συναφθεὶς, ἐλεεῖ τοῦτον ὁ ἅγιος λόγος, καὶ ἡ ἁγία θεοῦ ἐκκλησία, μάλιστα εἰ τυγχάνει ὁ τοιοῦτος τ᾽ ἄλλα εὐλαβὴς, καὶ κατὰ θεοῦ νόμον πολιτευόμενος. Sic enim locus ille emendandus est; qui in codicibus excusis deprauatè legitur. Id est, *Separatione facta alicuius occasionis gratia, putà scortationis, siue adulterij, aut malæ alicuius causæ, diuinus sermo nõ accusat, neq. ab Ecclesia & vita excludit eum qui alteri vxori fuerit coniunctus, aut vxorem alteri viro nuptam, sed eius imbecillitatem tolerat: non ita tamen vt duas vxores, altera adhuc superstite, retineat: sed si ab vna seiunctus cum alia legitima fuerit coniunctus, miseratur eum sanctus sermo, & sancta Dei Ecclesia, præsertim si eiusmodi quispiam alioqui fuerit Dei timens & ex lege diuina in Ecclesia versatus.* Sed & Arelatensis prima Synodus, quę & ipsa ad Nicenæ Synodi tempora refertur, cohortationis tantùm siue consilij meminit: tantum abest vt separari sic coniunctos iubeat. Vtitur enim his verbis: *De iis qui coniuges suas in adulterio deprehendunt, & sunt adolescentes fideles, & prohibentur nubere, placuit vt in quantum potest consilium eis detur, ne viuentibus vxoribus suis licet adulteris, alias*

Cõcil. Arelat. 1. can. 10.

c. 19.20.21 22.23.24.32. q.7. *accipiant.* Sed & Canonici, quantumuis hac in re rigidi, tamen si incestuosum fuerit adulterium, alteras nuptias innocenti concedunt, vt hanc saltem speciem excipi oportuerit: quamuis peculiaris istius discriminis ratio ab ipsis afferatur, quoniam videlicet à consanguineo pollutæ, ne si velit quidem fas esse videtur ad priorem maritum reuerti, cuius tamen mariti conscientiæ quum sit consulendum, idcirco alteræ nuptiæ ipsi necessitate quadam conceduntur, si continere non potest. c.18. §. Sed & illud. Ibidem, c. 16.32.q.2. Hanc enim rationem Gratianus, ipsis fortasse Canonum istorum auctoribus ingeniosior videri volens, expressit: & tamen illi ne hac quidem in re sibi constant, quum ipsi incestuoso alicubi faciant noui coniugij potestatē. At ego in primis dico nefas fuisse, quod Christus generaliter edixit, ad incestuosa adulteria restringere. Deinde hoc etiam addo, quum Ecclesiæ pastores non in hac tantùm specie, verùm etiam quibuscunque de causis in periculum vstionis inciderint ouiculæ, oporteat ex Apostoli exemplo ac etiam norma prouidere, ne in Satanæ laqueos siue illius Leonis rabidas fauces incidant: nec satis prudentes, nec vt oportuit solicitos hac de re fuisse, qui hoc vno excepto incommodo, cætera neglexerunt, quum innocentem vel ad nocentem personam iterum non tam voluntate quàm necessitate recipiendam, vel ad ea quæ maiora viribus essent experienda suis illis iniquissimis canonibus cogerent.

Sed

Sed excipiet fortaſſe quiſpiam, non ex iſtis quibus nihil minus curæ eſt quàm vt coniugia ſanctè & pudicè colantur, ſed ex eorum numero quiſpiam quibus propter inueteratum morem ita ſunt inſolentes iſtæ poſt diuortium nuptiæ, quandiu ſuperſtes eſt quæ fuit repudiata, vt ex præiudicio potiùs quàm legitimo iudicio damnent noſtrarum Eccleſiarum morem: excipiet, inquam, fortaſſis iſtorum quiſpiam, vetitis alteris nuptiis, ſic optimè ad reconciliationem, quam ipſa charitas imperet, non tantùm allici, verùm etiam trahi, quos Reipublicæ Chriſtianæ maximè intereſt reconciliari, potiùs quàm vt, nouo inito coniugio, omnis ſpes reconciliationis tollatur. Ego verò (vt nunc omittam quod à quibuſdam in contrariam partem diſceptatur, quaſi videlicet dimittere potiùs innocés perſona nocentem quàm illi reconciliari teneatur, quibus certè nõ aſſentior) probo quidem eorum voluntatem qui reconciliandis potiùs quàm, ſublata omni ſpe inſtaurationis, ſeparandis coniugibus ſtudent: tamen veluti altero oculo captos eſſe dico qui in hoc vnum ſunt ita intenti vt nocentem innocenti recõcilient, vt interim perexiguam habeant innocentis rationem. Nam certè paſtor ille quem pro exẽplo proponit Chriſtus, ita ſolicitus eſt de vnica oue quæ aberrauit recipienda, vt tamen alias nonaginta nouem non lupis expoſitas, ſed in tuto potiùs collocatas veluti ad tempus relinquat. Adhi-

Obiect. ii.

Refut. i.

beantur ergo tempeſtiuæ exhortationes: inculcentur quæ charitati mutuæ conueniunt: ne innocenti quidem liceat, inconſulta Eccleſia nouum coniugium inire, nedum vt hoc nocenti concedatur: quæ omnia, per Dei gratiam, teſtari poſſum ſedulò in hac Geneuenſi Eccleſia fuiſſe adhuc obſeruata, quoties aliquot eiuſmodi offendiculum incidit priuſquàm iuſtiſſima illa lex de capitali adulterorum pœna, communi ciuium ſuffragio ferretur. Iſta, inquam, accuratè obſeruentur: ſed interea quibuſuis non contentioſis æſtimandum relinquo quàm iniquum ſit, innocentem vel ad recipiendam adulteram perſonam cogi, vel in eam neceſſitatem detrudi quæ ipſum quoque periclitari cogat.
2 Certè Gregorius ille Papa qui contra ius &
c.18.32.q.7. æquum, ipſúmque Dei verbum (vt ſuo loco dicemus) nouas ei nuptias concedi poſſe cenſuit qui vxorem haberet ea infirmitate correptam, propter quam non valeret viro debitum reddere, multò magis fortaſſis id conceſſiſſet marito cuius vxor in adulterij cri-
3 mine deprehenſa, ipſo vxoris honeſtiſſimo
c.ex parte, Extra, de Conſuet. nomine ſeſe indignam oſtenderit. Et Honorius tertius, rectè iudicans adulteram priuandam eſſe omnibus viri bonis, (quod tamen decernere Pontificiæ iuriſdictionis non fuit) nimirum vt maritus pro arbitrio illis tãquam ſuis vti poſſit, an non, obſecro, multò magis iudicaſſet eandem ſic priuari ſuo viro vt ſui ſit iuris factus? Magis enim in ipſum virũ

quàm

quàm in eius bona peccatum fuiſſe conſtat. Itaque nemo ſanæ mentis aſſentietur Alexandro tertio, qui (ſi modò rectè explicatum eſt eius reſcriptum) dirempto propter adulterium coniugio, innocentem, ſi alteram duxerit, non modò à poſteriore vxore ſeparandum cenſet, verùm etiam ad prioré vxorem redire compellendum. Sic igitur ad illorum argumenta reſponſum eſto. Nunc ad probandam noſtram ſententiam accedamus. c. 5. Extrà, de Diuortiis.

Illud certè vix poteſt in dubium reuocari, interrogatum fuiſſe Chriſtum à Phariſæis de eo diuortio quod inter Iudæos vſurpabatur, quo videlicet ipſum thori vinculum abrumpebatur, ac proinde non eſſe de alio diuortij genere intelligendam Chriſti reſponſionem. Probationes diſſolui penitus cõiugium adulterio. 1. Argum.

Huc accedit quod iniquiſſimum fuerit innocentem luere nocentis culpam: quod ſanè fiet ſi cogatur innocens vel adulteram recipere, (quod ſæpe fuerit honeſto viro ipſa morte acerbius) vel ſcortationis periculum incurrere. Innocentius tamen de deſertione loquens, hanc rationem diluit hac exceptione, quòd in multis caſibus cõtingat aliquem iure ſuo ſine ſua culpa priuari, vt ſi alter coniugum incidatur. Sed facilis eſt reſponſio, longè aliud eſſe vitium corporis ex Dei voluntate ſuperueniens coniugio, quàm crimen adulterij quo ſeſe quiſpiam ſponte & mala voluntate contaminauit. Itaque etiam ſi eiuſmodi fuerit illud vitium vt alter alteri 2. Arg. Obiectio. c. quanto, Extrà, de Diuort. Reſpõſio.

debitum ampliùs reddere non possit, tamen (vt suo loco dicemus) non propterea fit diuortium, tum quia potiùs oporteat coniuges in eiusmodi calamitate mutuo sibi auxilio esse: tum etiam quia qui propter eiusmodi calamitatem non potest ampliùs reddere debitum, tamen cum alio non factus est vna caro: ex quo consequitur adhuc manere matrimonij vinculum. At in adulterio, digna est supplicio nocens persona, non commiseratione: & præterea coniugij vinculum abrupit quisquis factus est scortatricis mēbrum.

3 Præterea quum iidem Canonici quibusdam, & quidem meritò, præcipiant adulteram vxorem dimittere, ac proinde illam repetere prohibeant, quid illis fiet, obsecro, si non habuerint continentiæ donum? Petant illud, inquies. Verùm qua promissione freti particulare donum illud petent? Absurdum enim est statuere quempiam sese per vxoris adul-

4 terium ad cōtinentiam, vocari. Deinde etiam si concederemus prorsus teneri innocentem nocenti resipiscenti veniam dare eò vsque vt etiam illam sibi rursum adiungat (quam Augustini opinionem suo loco expendemus) quid fiet obsecro, si qua perfrictæ frontis mulier vel scelus addat sceleri, vel simulatè resipiscat? quid si etiam adulterij repetiti conuicta sępius repudietur? quid fuerit iniquius, obsecro, quàm innocentis qui vratur ne tum

5 quidem rationem habere? Imò quis non videat ista noui ineundi coniugij prohibitione

tum

tum committendis eò audaciùs adulteriis, tũ etiamsi commissa fuerint, tolerandis & dissimulandis, aditum pate fieri?

Concludo igitur adulterio abrumpi coniugii non tantùm vsum, sed vinculum, quod nisi voluntate innocentis rursum coalescat, integrum esse eidem innocenti, si continere non potest, nouas nuptias inire: quod tamen laudabile est, absque Ecclesiæ, ac etiam pii Magistratus venia non facere, vt infirmorum offendiculis occurratur. Verùm quid de nocente statuendum erit? Vtinam verò Christiani saltem Magistratus, ita vt diuinæ & humanæ leges sanciunt, adulterii crimen vindicarent, ne quis istis quæstionibus locus relinquatur. Interea respõdeo, primũ omnium iniquum esse vt nocenti personæ fiat nouarum nuptiarum potestas tantisper dum innocente in cœlibatu permanente pendet reconciliatio. Deinde oportere vt de sincera ipsius resipiscentia constet. Tertiò, nec statim nec temerè hoc illi concedendum, sed multùm diúque admonendam vt, si fieri potest, lugere & cœlebs manere malit quàm coniugium repetere in quo tam turpiter se gesserit. Quòd si res ipsa ostenderit periclitari ipsius conscientiam nisi ei prospiciatur, nubat sanè cui vult, modò id fiat in Domino. Canonas enim illos quibus omnis spes coniugii, etiam innocente defuncto, nocenti quantumuis resipiscenti adimitur, aut etiam votum illud Satanicum perpetuæ continen-

Conclusio.

tiæ præcipitur, vt Apostolicæ doctrinæ repugnantes, atque adeò à Satana, sese in angelum lucis transformante, suggestos, planè repudio. Quoniam autem variæ præterea incidunt in hac controuersia quæstiones, agè illas quoque seorsim explicemus.

Mulieri ius esse in maritum agere. Quæritur ergo, Sítne in petendo diuortio idem ius vxori aduersus maritum, atque marito aduersus vxorem. Non esse verò ex his

Obiectio. argumentis colligitur. Primùm, quòd in lege dandi libelli diuortii, maritus duntaxat nominatur: ídque fuisse in Israel ita obseruatum

Malac. 2. 15. constare potest ex Malachia, apud quem monentur mariti, vt potiùs quàm iustas suas vxores superinductis aliis adeò crudeliter affligant, dent illis diuortii libellum: ex quo consequitur ipsas sponte diuortium facere non potuisse, alioqui nimirum id vltrò facturas.

Refutat. Sed huic rationi facilè occurri potest. Nec enim ibi agitur de adulterio quod erat ex lege capitale: sed de voluntario diuortio, quod quum ob duritiem huius populi toleraretur, solis tamen viris concessum fuit, quos videlicet meritò existimauit legislator tardiores hac in re & circunspectiores futuros. Nihil autem hoc ad id de quo nunc agimus, in quo nihil fit ex partium arbitrio, sed iudicio ex allegatis & probatis decernitur.

Obiect. 2. Deinde obiicitur illud quoque, quòd vir sit mulieris caput, ac proinde mariti potior

Refut. esse conditio videatur. Respondeo, caput quidem esse maritum, ac proinde in mutuo con-

coniugij consortio eminere procul dubio ipsius auctoritatem, cuius imperio videlicet res familiaris administretur. Verùm si ius ipsum spectes quod alter habet in alterius corpus, (agitur autem propriè de hoc iure in causa adulterij) dico æqualem esse vtrinque obligationem, quod expressis verbis declarat Apostolus, *Vxor*, inquit, *suum corpus non habet in potestate, sed vir, similiter autem & vir suum corpus non habet in potestate sed vxor*: ex quibus verbis omnino efficitur, vtrinque in pari obligatione idem ius alteri in alterum (ea tamen modestia seruata quæ mulierem præcipuè in virum agentem decet) concedi oportere: quod rectè defendit Augustinus, alioqui in concedendis nouis nuptiis durior. Idem etiam censet Hieronymus, ipsíque adeò Papæ, Nicolaus & Innocentius, referente Gratiano, quanuis lege Iulia aliter sit cautum. 1.Cor 7. 4. 3 August. de adult. con. lib. 2. c.8. Hieron. in epitaph. Fab. c.19.20. 22.& 23. 32.q.5.lib. Sent.4. dist. 35. l.1. C.ad l. Iul.de adult.

Quæritur & illud à nonnullis, An teneatur innocens persona nocentem deferre. Sunt enim nonnulli vsque adeò in nescio quam charitatem propensi, vt quiduis dissimulare summæ laudi tribuant. Sunt contrà quidam vsque adeò rigidi vt nisi omnia palàm fiant, atque adeò ad Magistratum referantur, nimiùm indulgeri vitiis arbitrentur. Ego neutris assentior, qua de re nobis non placet hoc loco θετικῶς disputare. Tantùm dico in adulterij crimine, quod ita graue est vt publicum meritò censeatur, Magistratui celari bona conscientia vix posse adulteriū

rectè mihi facere videri, qui si modò probè constet, minimè ad illud conniuent, sed Magistratui in primis iudicant. Hoc autem facere maritum vel vxorem præcipuè decet, ne dum præpostera charitate alienum peccatum fouent, iustam lenocinij suspicionem incurrant.

Obiect.1. Refut. Ergo, inquies, non licebit priuatam iniuriam condonare? Respondeo, non modò id licere, verùm etiam faciendum præcipi. Sed præterquàm quod in eiusmodi criminibus maior est Reipub. quàm nostri ipsius habenda ratio, errat meo quidem iudicio vehementer, nec procul abest ab Anabaptismo, quisquis cum Sebastiano Castallione putat non posse nos absque odio vel malo iniuriæ vindicandæ affectu Magistratui sontes indicare, aut ius etiam nostrum apud iudicē persequi. Itaque nihil ad rem spectant quæ de Christiana in condonandis iniuriis facilitate hoc loco à nonnullis inculcantur. Nam certè Christiana charitas malis non fauet.

Obiect.2. Mat.1.19. Obiicitur tamen Iosephi exemplum, qui clàm voluerit Mariam sponsam, quam grauidam deprehenderat, dimittere, eóque nomine vt δίκαιος, id est, vir probus, neque sui iuris tenax, commendetur. Refut. Respondeo Iosephum fecisse quod probum virum decebat, quum in re dubia quàm moderatissimum consilium est sequutus. Ea enim erat procul dubio Mariæ sanctimonia vt adulteram esse Iosephus sibi persuadere nō posset. Eminens tamen

tamen vterus prægnantem esse demonstrabat, vt omnino ab aliquo grauidatam esse existimaret, eius videlicet rei quæ extraordinem contigerat ignarus. Quid igitur faceret? nempe quum grauidam esse constaret, constituit sibi nulla ratione retinendam, nec tamen temerè accusandam esse vt adulteram quæ extra tanti sceleris suspicionem esset: ideóque, re tota Domino commissa, dimittere quidem illam, sed clàm voluit, ne ius suum rigidè persequendo in eam peccaret. Itaque tum in eo iustus fuit quòd sponsam, quam ab alio stupratam vterus ostendebat, ducere noluit, tum in eo fuit ἐπιεικὴς, quòd in re incerta, num videlicet ἀπὸ μοιχείας, (quod crimen publicum fuisset & capitale) at potiùs ἀπὸ πορνείας, ante sponsalia nimirum, ab alio stuprata fuisset, (quod si ita esset, priuata erat iniuria, & illa ex parentum consensu nubere stupratori, non tamen sine aliquo suo dedecore, tenebatur) id demum consilij cepit quod & suæ conscientiæ tutissimum, & eiusmodi sponsæ quã meritò reuerebatur, quàm minimè ignominiosum erat. Nos autem de certo demum & comperto adulterio loquimur, quod taciturum fuisse Iosephum ego quidem vix arbitror. Ergo, vt ad rem redeam, rectè & prudenter mihi facere videntur qui compertum adulterium ad Magistratum referunt.

Nec ignoro alios esse in ea sententia, vt in hoc etiam crimine primùm velint priuatam Obiect. 4.

admonitionem saltem inter amicos præcedere: deinde tum quoque quum palàm facta res est, aut etiam fœtus est conceptus, vel adeundam potiùs Ecclesiam quàm Magistratum, vel certis personis factum indicandum vt suppositititium puerum liceat abdicare. Sed

Refut. 1. ego quidem videre non possum quî non hoc sit ad tantum crimen plus æquo conniuere, quod etiam si facias quid inde consequetur? Certè si adulteram personam nihilominus retineas; non video quî possis lenocinij suspicionem euadere (quod etiam rectè Chrysostomus monet) quancunque charitatem prætexas: sin verò dimittas non conuictam, Canones ipsi pœnam tibi imponunt, & officium est Magistratus si quid eiusmodi eueniat, causas istiusmodi discessionum ex quibus maximi tumultus oriuntur, inquirere. Itaque eôdem tandem, quanuis alio circuitu,

c. 1. & 4. 32. q. 1. c. 1. & 33. q. 2. Vide l. 12. C. ad legẽ Iuliã de adult.

2 relabi oportet. Præterea, etsi aliud spectat Ecclesiæ quàm ciuile iudicium, qua tandem conscientia Seniores Magistratum celabunt quod ex legibus puniri Reipublicæ maximè interest? & qui hoc fecerit verbi Minister qua fronte Magistratus in officio cessantes reprehenderit? Dixi quid hîc mihi videatur. Suum cuique iudicium liberum esto, modò ex verbo Dei vnusquisque sapiat.

An innocens persona dimittere, an verò recipere nocentẽ teneatur.

Huic quæstioni altera affinis est, An in conscientiæ foro (de hoc enim vno disserimus) nocentem personam conuictam teneatur innocens ablegare, an verò pœnitentem

tentem rursum recipere: qua de re neque inter veteres, neque inter recentiores multos grauissimos alioqui Theologos, conuenit. Liceat verò mihi, quandoquidem hoc mihi munus incumbit, non vt leges cuiquam præscribam, sed ne vos incertos dimittam, sententiam quoque meam indicare. Dico igitur ingenuè, illos quidem mihi nimium aduersus nocentem rigidos, istos verò nimiùm faciles videri: ac proinde me neutris assentiri. Expendamus tamen vtriusque partis argumēta. Qui nolunt retineri, has rationes afferunt:

Primùm obiicit Hieronymus, virum quoque sic fieri sub maledictione, putà si adulteram retineat. Respondeo, non fieri peccati vxoris participem maritum, quo inscio neque occasionem præbente, fuerit adultera: & modò post peccatum compertum officium fecerit in illa coarguenda, & ad pœnitentiam adducenda, etiam si illam postea in gratiam recipiat.

1. Argum. eorum qui adulteram non posse retineri censent. Hieron. in Mat. 19 Responsio.

Obiicit etiam illud Solomonis. *Qui tenet adulteram, stultus est & impius.* (Nam in Græcis codicibus legitur *ἀσεβὴς*, quum Latini codices habeant *insipiens.*) Atqui præterquàm quòd hoc dictum non est in codicibus Hebræis, necessariò accipiendum est de eo qui ad vxoris adulteria conniueat, quam socordiam leges quoque Ciuiles vt lenocinij speciem damnant: nos autē de eo loquimur qui fecerit quod honestum virum decet, & de adultera muliere resipiscentiam testante.

2. Argum. Prou. 18. Responsio. Vide c. 10. 32. q. 1. & c. 3. Extrà, de adult.

2. Argum. Bucer. de regno Christi, lib. 2. c.31. & 33. Deut. 24. 1.

D. Bucerus autem (piæ memoriæ vir, sed à quo in hoc quidem argumento cogor in multis dissentire) duobus aliis multò in speciem vehementioribus argumentis nititur. Citat enim in primis locum illum Mosis, in quo prohibetur maritus eam quam dimiserit rursum ducere alij postea nuptam, à quo vel morte vel alia ratione fuerit liberata: & additur ratio, *Quoniam ipsa polluta est.* Sic autem ex hoc loco argumentatur D. Bucerus: Si polluta dicitur quæ post diuortium alteri nupsit, (quod tamen ei concedebatur) ideóque à priore marito duci non potest, multo magis censenda est polluta quæ adulterium commisit, ac proinde à marito retineri vel repeti non potest.

Responsio. Respondeo, hæc verba Mosis, אשר הטמאה, non rectè conuerti, *quia poluta est*, quum potius oportuerit interpretari verbum è verbo, *quia facta est polluere se*, id est: quia in causa est iste prior maritus cur illa sese polluerit. Est enim illud verbum ex duplici coniugatione compositum, nempe Hophal & Hithpael. Rectè autem dicitur istiusmodi mulier sese polluisse, quoniam eiusmodi diuortia etsi lege ciuili tolerabantur, tamen in foro conscientiæ nunquam licuerunt, sed culpa penes desertorem siue penes eum residebat qui diuortij libellum dabat. Est igitur huius legis ratio peculiaris, quoniam videlicet qui vxores dimittebant, eas quodammodo aliis prostituebant, facta ipsis ad alium virum transeundi potestate,

poteſtate, ideóque planè quædam videri potuiſſet vxorum commodatio, (quod turpe ac nefarium ſcelus fuiſſet) ſi ſoluto altero matrimonio prius illud licuiſſet redintegrare. Catonis enim illud factum ſuam Martiam Hortenſio commodantis, nullus vnquam ſatis honeſtus vir, opinor, ex animo probauit.

Altera D. Buceri ratio hæc eſt: Qùum voluerit Dominus adulteros lapidari, cõſequitur noluiſſe à maritis retineri. Reſpondeo, rectè omnino facere Magiſtratus qui capitali pœna adulteros puniant: ſed hinc minimè conſequi nefas eſſe maritis (ſi ceſſent Magiſtratus) vxores reſipiſcẽtes ex charitatis Chriſtianæ norma recipere. Lex enim illa quid facere Magiſtratus, non quid facere priuatos oporteat, præſcribit. Itaque ne his quidem argumentis moueor. 4. Argum. Reſpõſio.

Qui verò alterum extremum amplectuntur, (quorum præcipuus eſt Auguſtinus) & omnino teneri maritum exiſtimant reſipiſcentem vxorem recipere, his rationibus ducuntur. Aiunt velle Apoſtolum vt vxor viro reconcilietur: ergo idem quoque à viro flagitare. Atqui iam antea reſpondi, Paulum ibi nõ de vero diuortio quod fit ob adulterium, cauſa cognita, ſed de ſimultatibus ac rixis agere, quæ faciunt interdum vt alter ab altero ſecedat. 1 Argumenta eorum qui reſipiſcentẽ perſonam nocẽtem neceſſariò in thorũ rurſus recipiẽdam putãt. Reſpõſio. 1. Cor. 7. 11.

Volunt præterea nos imitari Chriſti factum, qui adulteræ ignouit. Neq; verò damnandum cenſeo qui vxorem reſipiſcentem 2. Argum. Ioh. 8. 11. Reſpõſio.

recipiat,sed hoc quæro, an vir omnino id facere teneatur: quod non arbitror,quũ multæ aliæ iustæ causæ esse possint cur adulteram quantunuis resipiscentem in thorum rursus non admittat, qui tamen alioqui illatam sibi iniuriam ex animo condonauit. Illud certè ex hoc loco elici non potest,quum nihil tale declarent Christi verba.

3. Argum. Non est maioris momenti alterum illud quod obiiciunt, oportere nos videlicet Dei imitatores esse,qui sępe scortatam Ecclesiam recepit, imò etiam fugientem blãdissimè reuocauit,sicut nominatim per os Ieremiæ testatur. (Ierem. 3. 1. Respõsio.) Nam præter illud quod modò dicebam, si hæc reconciliatio vsque ad thori repetitionem esset necessaria, consequeretur illos peccasse qui legem illam Mosis seruarunt cuius ibi facit mẽtionem Ieremias: quod absurdum est dicere, quum etiam è contrario seruari oportuerit.

4. Argum. (1. Sam. 25. 44. 2. Sam. 3. 14. Respons. 1.) Proferunt quoque Dauidis exemplum qui Michol quanuis alteri nupsisset, repetiit. nempe quoniam neque ipse eam dimiserat, neque illa ex sua voluntate, sed patris metu adacta, nouas nuptias inierat. Nam alioqui Dauid illam repetens contra legem fecisset, vt quæ alteri nupsisset. Quorsum hoc autem ad coniugium vero ratóque diuortio dirempt-
2 ptum? Deinde, vt modò dixi, non nego posse iterum admitti adulteram resipiscentem, sed hoc quæro, an ad hoc quispiam in foro conscientiæ simpliciter teneatur: quod

non

non puto:sed post modestam Ecclesiæ adhortationem adhibitam, vnumquenque suę conscientię relinquẽdum, quo iure in hac Ecclesia Geneuensi vtimur.

Itaque cõtrarios canonas vel de eo intelligendos dico, qui aut compertum scelus prorsus dissimulet, aut ante resipiscentiæ testimonium, quod fieri non potest quin sceleri faueatur, nocentem vltro admittat: vel prorsus reiiciendos. 5. Argum. c.1. & 2. & 4.32.q.1. Respons.1.

Illud verò probo quod alicubi ex Arelatensi quodam concilio decernitur, nempe vt *vir non debeat*(id est, non teneatur: est enim Gallicismus quem glossator non intellexit)*sæpe recipere peccatricem.* Nam ita illa seueritas, cuius paulò antè meminimus, temperatur. 2 Syno. Neocæsar.cā.15.

Cæterùm & illud expendendum nobis est quod de eo cauent cuius vel ante vel post ordinationem vxor adulterij conuicta fuerit, nempe *vt, si ante ordinationem id contigerit eiusmodi quispiam ad Ministerium non accedat: sin verò post ordinationem debeat* (id est, teneatur) *eam dimittere: quòd si cohabitet, non possit Ministerium suum exequi.* 6.Argum.

Hoc, inquam, est peculiariter nobis considerandum. Videtur enim tum eo fundamento niti quòd disertè iubet Apostolus inquiri in familiam quoque Episcopi vel Diaconi eligendi, an videlicet ei bene præfuerit, quod is meritò præsumitur non fecisse cuius domus est adulterio contaminata: tum etiam eò pertinere quòd idem Apostolus velit ministrum Ecclesiæ deligi ἀνέγκλητον. Respõsio.

Videtur enim in ipſum virum quodammodo iſtius flagitij dedecus redundare. Itaque cenſuerim ego non temerè diligendos eſſe quibus tale quippiam quantumuis innocentibus exprobrari poſſit. Sed quum optimis etiam viris non rarò nulla ſua culpa tale quippiam obtigerit, quum virtute & induſtria optimè poſſet alioqui Eccleſia gubernari, niſi ſummum hoc ius aliqua ἐπιεικείᾳ temperetur, vereor vt in ſummam iniuriam euadat. Deinde quum ita occaſio vel maxima nunquam recipiendæ quantumuis reſipiſcentis adulteræ iis manifeſtè præbeatur, quos tamen charitatis & mãſuetudinis Chriſtianæ exemplo præire cæteris oportuit, miror quid Auguſtinus, tantopere iſtã coniugij redintegrationem vrgens, adhæc fuerit reſponſurus.

7. Argum. Epiſt. ad Amphil. 1. ca. 9. & 21.

Poſtremò libet quoque hîc inquirere in quendam iniquiſſimum canonem Baſilio attributum, in quo diſertè dicitur retinendos eſſe à mulieribus maritos etiam adulteros, & cum ſcortis ſeſe volutantes: adeò vt ea quidem quæ marito ob eam cauſam dimiſſo ad alium virum tranſierit, adultera ſit, quæ verò cum viro quopiam ſic ab vxore dimiſſo cohabitet, non itidem adultera cenſeatur. Huius verò tam iniqui canonis quis tandem approbatorem fuiſſe tantum virum vel ſuſpicari poſſit? Sed agè, quicunque tandem ſit illius auctor, rationes quibus vtitur expendamus. Primùm manifeſtè fatetur ex Domini verbo licere ex æquo tum viris tum

Reſponſ. 1.

vxo-

vxoribus ob adulterium à coniugio recedere: ſed dicit contrariam, quod ad mulieres attinet, conſuetudinem inoleuiſſe. Quaſi verò audienda ſit, ac nō potiùs millies deteſtanda conſuetudo verbo Dei repugnans. Quum igitur iſte, quiſquis eſt, (Baſilium enim eſſe vix quiſquam vnquam mihi perſuaſerit) paulò pòſt ex conſuetudine contra verbum Dei iudicat, quis tandem ſani iudicij vir illi aſſentiatur? Sed hoc etiam intolerabilius eſt, quòd 2
iſtum morem non contentus Eccleſiaſticam conſtitutionem vocare, quaſi Eccleſia ſit habenda quæ contraria verbo Dei decernit, audet etiam aliis Scripturę teſtimoniis eam confirmare, ac ſi videlicet Spiritus ſanctus à ſeipſo diſſentiat. Quænam autem illa ſunt? *Qui adhæret meretrici, fit cum ea vnum corpus. Ergo vir ab vxore adultera tenetur diſcedere.* Cur verò non itidem quoque in alteram partem conſtituas, Quæ cū adultero coit, in vnam etiam carnē cum eo coaleſcere? Sed Ieremias ait, *mulierem quæ cū alio viro fuerit, non reuerſuram ad virum, quoniam pollutione ſit polluta.* Concedo: ſed vt ea omittam quæ de hac lege paulò antè diximus, ſi ita libet pro viro aduerſus mulierem argumentari, cedo cur non eadem ratio in vxore aduerſus maritum obtineat? Sed ſcribit Solomon, *eum qui retineat adulteram ſtultum eſſe & impium.* Eſto. At cur non itidem ſtulta & impia dicatur quę virum adulterum ferat? *Sed qui ſcis mulier, an virum ſis ſeruatura?* Atqui conſtat hæc Apoſto-

li verba ſcribi; de coniugio fidelis cum infideli, ſiue Chriſtianæ cum prophano, ac proinde manifeſtè torqueri quum aliò trahuntur.
3 Demus tamen appoſitè citari. Cur non rurſus idem in alteram partem ex eodem A-
4 poſtoli loco ſtatuamus? Sed & contrà quàm hîc canon dicat, non inuſitatum fuiſſe in Eccleſia vt ſanctæ fœminæ à maritis adulteris ſeparentur, tum ex Hieronymo, tum ex Euſebio liquet, quanuis, vt Innocentius ſcribit, non ita facilè mulieres viros ſuos accuſarẽt: & meritò quidem, tum propter ſexus pudorem, tum propter reuerentiam quæ marito ab vxore debetur donec conuictus adulterij maritus eſſe deſierit. Itaque vt paucis dicam, iſto Canone, quantum quidem ad hoc attinet, nihil certè ineptius, & vix quicquam aduerſus Dei verbum contumelioſius in hoc argumento dici potuiſſe credo: vt vel ex hoc vno ſatis conſtet qua fide iam olim ita ſcripta ſint, & quàm malè conſulant Eccleſiæ qui non ex Dei verbo, ſed ex iſtiuſmodi neſcio quibus Canonibus dirimendas Eccleſiæ controuerſias ſomniant. Meritò igitur iſtam peſſimam conſuetudinem, admonet interpres Zonarcus, emendauit Iuſtinianus ſtatuens licere vxori diuortium facere ab eo marito qui in eadem domo vel vrbe cum altera conſueſcat, quanuis ne hæc quidem eiuſdem domus aut vrbis circunſtantia ſatis rectè videatur à Iuſtiniano adiecta.

Hier. in epitap. Fab. Euſeb. Eccleſ. hiſto. lib. 4. c. 17. ex Apologia Iuſtini prioris initio, c. 23. 32. q. 5.

Quæritur hoc quoque, An quum vtrin-

que incidit adulterium, audiendus sit qui diuortium petit. Respondeo, me iis assentiri qui accusatoris impudentiam coercendam putant, nedum vt audiatur, vel auditus obtineat quod petit. Neque id duntaxat nititur æquitate, verùm etiam argumento quod ex verbo Dei expresso peti potest. Nam si cogitur vxorem suam perpetuò retinere (dandi videlicet libelli diuortii facultate priuatus, quæ alioqui Israelitis ob cordis duritiem erat concessa) qui vxorem suam violatæ pudicitiæ immeritò accusauit: sanè peius facere videtur qui hoc ipsum adulterii crimen ei audeat exprobrare, quod ipsemet in eam commisisse coarguatur. Verùm quum & Reipublicæ maximè intersit adulteria puniri, & Ecclesia ferre ista dedecora minimè debeat, etiam si reciproco adulterii crimine probato, diuortiũ non concedatur, sed ad mutuam reconciliationem coniuges quodammodo sint adigendi, tenentur tamen & Magistratus & πρεσβυτέριον officio suo defungi.

Adulterũ aduersus adulteram audiẽdum nõ esse 32. q. 6. Deu. 22. 19

Dubitatur etiam an perpetua sit adulterii accusatio, siue an innocenti semper sit integrum nocentem accusare. Hîc verò dictat ipsa ratio, eum videri iuri suo renuntiasse, siue injuriam sibi factam condonasse qui comperto adulterio vel manifestè semen in gratiam cũ nocente redierit, vel dissimulata iniuria ab eius vsu coniugali non abstinuerit. Verùm ne tum quidẽ esse vel Magistratui vel Presbyterio conniuendũ res ipsa demõstrat.

Perpetuã adulterii accusationem non esse.

De canonicis pœnis adulteris. Postremò dicendũ aliquid videtur de Canonicis, quas vocant, siue Ecclesiasticis adulterij pœnis. Basilio inscriptus canon quindecim annos adulterij pœnitentiæ statuit. (Basi. epist. ad Amphi. canon. 58.) Septennium ad pœnitentiam olim fuit adulteriis laicis indictum: postea quinquennium. (Conc. Ancyr. c. 20.) Ei qui peracta pœnitentia relapsus esset, ne in fine quidem dari vult communionem concilium Eliberinum. (Eliber. concil. c. 69. & 7.) Quid porrò mihi de illis definitis pœnitentiæ spatiis videatur iã antea dixi, & constat moderatis hominibus nunquam istam determinationem præcisè placuisse, quod non tantùm liquet ex illa insigni Cypriani ad Antonianum epistola, verùm etiam ex iis quæ ex Hieronymo & Augustino citat Gratianus. (Suprà pagina 80. Cypr. lib. epist. 2. c. 84. & 86. de pœn. di. 1.) Sed in genere quod quibusdam ne in fine quidem pacem dari volũt, arbitror prorsus intolerabile, nisi de iis accipias qui peccatum nunquam agnoscunt: & assentior potiùs Chrysostomo qui perpetui in personas anathematis vsum ex Ecclesia tollendum rectè, meo iudicio, existimauit. (Neocæs. Syno. c. 3.) Quòd autem in Ecclesiastico munere constitutos, & postea adulterij conuictos semel à Ministerio excludunt, rectè omnino constitutum videtur: ac proinde grauiter omnino peccare qui eiusmodi homines postea summo cum Ecclesiastici Ministerij dedecore rursum admittunt. (c. Apostol. 61. Neoc. c. 1. & 8. & 10. c. 11. & 13. & 14. & 15. dist. 81.) Sed aliud est ab Ecclesiastica functione, quàm ab Ecclesiæ sinu in perpetuum arcere. Illud omnino faciendum arbitror, istud vt charitati Chri-

stianæ

ſtianæ planè repugnans deteſtor. Quòd autem eum non admittunt ad Miniſterium cuius vxor fuit adultera, itémque à Miniſterio excludunt eum qui adulteram non reiecerit, quatenus temperandum arbitrer paulò antè dixi. Quòd verò Clericis conceſſum eſt Tolet.concil.1.vxores adulterij conuictas domi vinctas tenere, & ieiuniis, non tamen mortiferis, macerare, non tantùm vt iniquum, verùm etiam vt cum manifeſta iuriſdictionis Ciuilis violatione cõſtitutum repudio. Quid enim iniquius eſt quàm eius arbitrio qui iniuriam accepit, nocentem permitti? & quorſum hanc Clericis in delinquentium corpori poteſtatem? Sed iam tum nimirum incauti Principes ab ambitioſis Epiſcopis decipi ſe patiebantur, ornandæ ſcilicet & amplificandæ Eccleſiæ obtentu. Sed & illud cuiuſmodi tandem eſt, quòd poſtquam publicæ ſeptenni pœnitentiæ adulteros adſtrinxerunt, ídque ridicula prorſus allata ratione, id etiam amplius decernunt, vt poſt ſolennem iſtam pœnitentiam matrimonium contrahere non liceat: adeò quidem vt Syritium Papam non pudeat eos qui ſecus faciãt, vocare canes & ſues ad vomitus priſtinos & volutabra redeuntes, ipſe potiùs canis & porcus impuriſſimus appellandus: *Quia*, inquiunt belli canonum interpretes, *ſolenniter pœnitentes intelliguntur vouiſſe*. Itaque Leo Papa meritò poſtea decretum iſtud iniquiſſimum abrogauit; quum neque pœnitentia ſolui con-

c. placuit. 33.q.2.

c.11.33.q.2.

c.12. Ibidē & ibi gloſ.

c. 13. & 14. Ibidem, & ibi gloſſ.

tractum coniugium, neque postea contrahendum impediri disertè scriberet, in eo tamen Papissans, quòd id nonnisi ex veniali indulgentia concedi adolescentibus putat, quod Apostolus expressis verbis præcepit omnibus qui continere non possunt: ex quorum sanè numero vel ij maximè fuerint qui in scortationem vel adulterium incidisse ipsius pœnitentiæ publicæ testimonio plus satis probantur. Itaque quod ibi garriunt interpretes de publicæ & priuatæ pœnitentiæ, itémque contracti vel contrahendi coniugii discrimine, futile & inane est commentum, quum plana sint Leonis verba blasphemiis Syritii ex diametro repugnantia. Ridiculum autem est vel maximè quod V I I. Toletano concilio tribuitur, nempe vt si adolescens adulterii conuictus post publicam pœnitentiam timuerit incontinentiæ lapsum, liceat quidem ei ad pristinum coniugium redire, *sed quousque*, inquit, *poßit adipisci temporis maturitate continentiæ statum: quod nos vt de viris, ita & de fœminis æquo modo censemus.* Imò verò, boni Patres, iniquissimo vtrinque modo. Vnde enim, obsecro, ista temporaria coniunctio, & quod tandem eius exemplum inter honestas personas inuenietis? Quid si verò innocens hanc conditionem recuset? quis etiam istud maturitatis tempus definiet? sacerdos scilicet suo arbitrio faciet continentes quos & quandiu libuerit. En quò recidere oporteat à verbo Dei discedentes. Omitto

a 19. Ibid.

to quod & Iustinianus, & Leo Imperator, in gratiam videlicet Episcoporum quibus iam tum summæ curæ fuit adulteria excusare, detrudi iubent adulteram mulierem in monasterium, sic nimirum ipsi erepta omni coniugij spe, nisi à viro intra biennium repetatur. Hoc, inquam, omitto, quoniam hoc loco non est nobis propositum de ciuilibus adulterij pœnis disputare. Tantùm dico, longè præstitisse semel necare adulteram, sicut iure diuino & ciuili verè legitimo cauetur, quàm præposteræ clementiæ prætextu vitam illi ad corporis simul & animæ æternum exitiũ prorogare. Quid enim aliud est ad perpetuã continẽtiam aliquẽ vel inuitum cogere, vel imprudentem allicere, quàm certissimo mortis æternæ periculo ipsum exponere? Itaque nihilo rectiùs fecerunt qui de Clerico adulterio idem statuerunt. Verùm quorsum hoc interdictum, nisi vt eius obtentu boni Pontifices pecuniam à suis clericis emungant? Sic enim non puduit scribere Alexandrum tertium vt ipsi volunt, perpetua sanè cacolycæ illius sedis ignominia, *Episcopi*, inquit, *possunt cum presbyteris suis dispensare de adulteriis* (etiam igitur pluribus) *& aliis* LEVIORIBVS CRIMINIBVS. En quo spiritu iampridem sedes illa regatur, de diuortiis quidem propter adulterium hactenus.

Nunc de desertione nobis dicendum est, qua videlicet dissolui quoque rata [&] iam

Iustinian. Nou. 34. & Leo Nou. 32.

c. 10. & 11. dist. 81.

c. 10. clerici, De iudic.

Desertione solui matrimonium.

1.Cor.7.15. consumata matrimonia ex Dei verbo cousque affirmauimus, vt qui desertus est seruituti non sit obnoxius. In primis autem dicendum videtur quis sit desertor vocandus. Desertorem igitur eum appello, cui, vt loquitur Ibid.12. Apostolus, non placet cohabitatio, id est, qui indiuiduam illam vitæ consuetudinem penitus abrupit. Nec enim cohabitationis siue ὀφειλομένης εὐνοίας, id est, debitæ beneuolentiæ nomine intelligitur duntaxat corporū copulatio, quàm barbarè vulgo vocant *debiti redditionem*, sed mutuus ille conuictus, atque adeò summa in omni sancto vsu vitæ coniunc.7. Extrà, de diuor. §. Si enim. ctio. Addo autem illud *sancto*, vt sciamus eum quoque desertorem esse habendum qui cohabitationem quidem nō deneget, verùm impias conditiones pertinaciter requirat. Præterea quum variæ simultates & rixæ ob religionis diuersitatem incidant, eò vsque interdum efferuescentes vt secessio consequatur, adiiciendum est & illud, non priùs videri desertorem quempiam, quàm de eius qui religionis odio consuetudinem vitæ abrupit, penitus obfirmata voluntate constiterit. Quoties ergo tale quippiam inciderit in coniugio impari, id est quoties infidelis quispiam odio veræ religionis, penitus abruperit sanctum illum indiuiduæ vitæ coniugalis vsum matrimonium quantumuis antea ratum dissoluitur: nullo prorsus facto discrimine, an quum matrimonium contraheretur, vtraque persona esset infidelis, an altera duntaxat:

xat: an verò vtraque fidelis, quarum altera postea ad hæresim aut impietatem defecerit. Apostolus enim in genere pronuntiat. *Si discedit infidelis, discedat: non est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi*, id est, quum quippiam huiusmodi incidit. Seruitutis enim nomine nihil aliud quàm coniugij obligationem commodè possis intelligere. 1.Cor.7.15.

1 Quædam tamen superioribus opponuntur, ac primùm quidem illud: Si matrimonium sic dissolutum dicamus, videri irritum fieri verbum Christi quo statuitur cõiugium vnico adulterio dirimi. Respondent nonnulli, Apostolo spiritu Dei prædito licuisse aliquid adiicere illi Christi sententiæ, id quod non tam Apostolus quàm ipsemet Christus per os Pauli loquens facere videatur. Argumentum in cõtrariã partem. Respon. 1.

2 Ego verò etsi verissimum esse agnosco quod de Apostolica auctoritate in hoc responso dicitur, tamen respondere malo nihil prorsus à Paulo adiectum fuisse Christi sentẽtiæ. Quid igitur respondit Christus? Solo adulterio dissolui coniugium. Quid Paulus fideles alloquens? *Vxor à viro ne discedito: Vir vxorem ne dimittito.* Loquitur autem (vt suo loco diximus) de diuortiis quæ ob quasuis causas Iudæorum peruicaciæ concedebantur: nec adulterij meminit, veluti bene ominãs Christianorum coniugiis. Quid verò idem Paulus de impari matrimonio? *Fidelis infidelem consentientem cohabitare ne deserito.* Ergo ne hîc quidem Paulus aliud quàm Christus. Sed 1.Cor.7.10. & 11. 1.Cor.7.12. & 13.

quid si discedat infidelis? Hîc verò non dicit Paulus rectè illum facere: (ita enim videri posset euertere Christi dictum, & plus iuris infideli quàm fideli tribuere:) sed, *discedat*, inquit, id est, quandoquidem non vult in officio permanere, maneat sanè in suo peccato, & hoc illi imputetur. Non dicit etiam Apostolus licere vicissim fideli discedere. Fuisset enim hoc absurdum, quia satis intelligitur desertam personam quam recipere nolit infidelis, cogi extra consortium eius permanere à quo est deserta. Itaque ne in his quidem Paulus quicquam adiecerit Christi sententiæ. Superest vnum illud, quòd quum dicat Christus eum qui extra causam adulterij vxorem dimittit, facere vt ipsa mœchetur, & vicissim eum qui alia de causa dimissam ducat, mœchari, satis ostendit eiusmodi diuortia nunquam in foro conscientiæ licuisse, ac proinde sic dimissam mulierem non potuisse absque peccato alteri nubere: at Paulus negat fidelem fratrem aut sororem obnoxios esse personæ infideli desertrici. Hoc verò si ita accipiendum esset, non tam deprehenderetur Apostolus aliquid adiecisse Christi dicto, quàm contrarium prorsus decernere: id quod vel suspicari de Paulo nefas est. Quid ergo? nempe rogatus Christus de coniugiis Iudæorum, id est, inter fidelem vtranque personam contractis, (omnes enim circuncisi censentur fideles ex professione externa) de iisdem respondit, ne-

que

que ipsius responso Apostolus quicquam addidit: de impari verò coniugio neque interrogatus est, neque quicquam profectò respondit. Ideo Paulus de hac quoque quęstione à Corinthiis interrogatus, primùm vtitur præfatione, *Reliquis dico ego, non Dominus*: deinde ex Spiritu Dei respondet. Qui verò possit meritò videri Apostolus quicquam adiecisse Christi responso, quum de vna specie interrogatus fuerit Christus, nempe de pari coniugio de altera verò, id est, de impari coniugio Paulus responderit? Cur 3
autem in hoc genere diuortij, cuius meminit Paulus, quum videlicet infidelis fidelem odio religionis deserit, aliud statuatur quàm in eo differit Christus, quum nimirum ob fastidium alterius, aut aliam eiusmodi occasionem diuortij libellus datus fuerat, causæ facilè coniici possunt. Nam certè qui veræ religionis odio membrum Christi à se abiicit, dignissimus est qui eo priuetur. De- 4
inde in aliis illis diuortiis præsumptum meritò fuit aliquid esse vitij in ea persona quæ dimittitur, quoniam vix fieri potest vt temerè prorsus quispiam vxorem repudiet: in ea verò quæ ob vnum veræ religionis odium dimittitur, quid tandem culpæ esse possit? Itaque dimissam personam planè iniquum esset luere impij desertoris culpam, quod fieret tamen si impij desertoris arbitrio maneret obstricta.

Obiicitur & illud, quòd nomine seruitu- 2. Argum.

tis intelligi possint varia vel vxoris vel mariti officia, quæ præstare persona fidelis deserta non teneatur, imò ne maritum quidem desertum teneri, desertricem infidelem sequi, quod alioqui facere vxor eius teneatur: inde verò non effici dissolutum esse ipsum coniugium.

Respon. 1. Respondeo, merum hoc esse commentum, quum generali nomine seruitutis vsus sit Apostolus, id velle excipi quòd penè vnũ meretur seruitutis nomen, nempe quòd qui est in coniugio, non sit corporis sui dominus.

2 Deinde quum hoc ita explicatur ac si diceretur fidelem non teneri sequi discedentem infidelem, ineptè hoc tribuitur marito fideli, quoniam maritum non teneri ad sequendam vxorem certum est, quum potiùs illam fugientem repetere ac reuocare possit. Itaque omnibus non contentiosis constare puto, quum dicatur à Paulo frater vel soror seruituti non subiici, intelligi abruptum esse omne coniugalis obligationis vinculum.

Licere soluto desertione matrimonio, aliud inire

Ex his autem arbitror liquere quid statuendum sit de cohærente alia quæstione, An videlicet soluto desertione matrimonio, fas sit desertæ personæ, superstite adhuc desertrice, aliud matrimonium inire.

1. Cor. 7. 39. Nam si (teste Apostolo) desertus non est seruituti obnoxius, consequitur à lege alterius (vt idem Paulus ibidem loquitur,) id est ab omni eo iure

1. Cor. 7. 39. quo persona desertrix eum obstrictum tenebat liberatum esse. Quòd si liber est, ergo solutum

lutum est vinculum. Cur igitur si continere non potest, matrimonij remedio, contra doctrinam Apostoli, priuabitur, modò nubat in Domino? Itaque ne Canonici quidem nostri matrimonium denegant desertæ personæ, in eo tantùm peccantes quòd doctrinam Apostolicam, quæ vniuersalis est, ad certam speciem falsis distinctionibus restringunt, vt in superiore tractatu diximus. Agè tamen contrarias rationes expendamus.

c. quanto Extrà, de diuortiis. Suprà pag. 135.

1 Primùm obiiciũtur pleraque ex iis quę suprà diluimus aduersus eos qui matrimonij vinculum adulterio dissolui negant. Superuacanea autem esset eorundem repetitio.

Contraria argumẽta, 2. Argum. Refut.

Secundo loco sic colligunt, infidelis deserens putare potest se non peccare, quod in adulterio locum non habet. Quid si igitur postea resipiscat, & velit ad fidelẽ reuerti, quare hoc illi integrum non erit? Videtur autem illi pręcludi omnis spes reditus, quum nouum matrimonium desertæ personæ conceditur. Respondeo, euenire quidem posse vt superstitione quadam deserat infidelis fidelem: sed excipio inexcusabilem esse eiusmodi superstitionem, quoniam constat ex communi gentium iure rata & firma esse oportere matrimonia etiam cum infidelibus contracta, sicut suo loco declarauimus. Quòd si eò vsque tolerandi essent eiusmodi superstitiosi, vt quoties aliquis ab eis iniuriam accepit, teneretur ipsius resipiscentiam tam diu expectare, vt interea iure suo vti nun-

quam posset, infinita certè incommoda consequerentur. Ergo toleretur quidem superstitiosus desertor quantum & quandiu fieri potest, atque adeò tentétur omnia vt in viam redeat: fidelem tamen iniquum est ab eo semel excludi, à quo pendet ipsius conscientiæ tranquillitas.

3. Argum. Respõsio. At enim (inquiunt illi) sic malè audiet Euangelium. A quibus, obsecro? Nam infideles infidelem conuersum ad fidem damnabunt omni modo propter conuersionem, ac proinde vitari illud offendiculum non potest, nec curari etiam magnopere debet. Infidelem autem permanentem in infidelitate, vel confirmabunt in proposito desertionis, ac proinde non offendentur quòd redeat: vel ad tempestiuè redeundum hortabuntur, ac proinde non redeuntem accusabunt: nulli autem fideles nouo eiusmodi matrimonio meritò offendentur, si priùs illa quæ dixi obseruentur.

4. Argum. Quartò, si toleretur desertrix persona quãdiu fieri potest, excipiunt nonnulli præscribi hoc pacto tempus & terminũ misericordiæ Dei: quod nefas esse videtur, & disertè reprehendit Iudith in ciuibus Bethuliensibus. Respondeo aliud esse misericordiam Dei excludere, & terminum aliquem certũ Dei misericordiæ præfigere, quàm certam rationẽ constituere ex qua possis iure tuo vti. Alioqui quid tandem firmi cõstitui possit in negotiis humanis, si expectãdæ gratiæ Dei prætextu, nun-

Iudith. 8. 10. & 11.
Responsi. 1.

nunquam nobis liceret ius noſtrũ perſequi? Illud ergo *Quandiu*, nõ definio certo aliquo temporis ſpatio, ſed vnumquẽque dico bona conſcientia & æquitate vti hîc debere, vt ſuperſtite deſerente matrimonium non repetat, niſi ita vtatur vt neceſſarium eſſe ſibi matrimonij remediũ meritò ſtatuatur, omnibus videlicet priùs tentatis quæ bona fide fieri & tentari poſſunt. Et quod ad Iudith exemplum attinet, dico iſta planè inter ſe eſſe diſſimilia. 2
Cur enim fideles expreſſam Dei promiſſionem habentes: ſicut olim habebant Iudæi de poſſeſſione terræ Chanaan, & auxilio aduerſus omnes hoſtes, ſeſe infidelibus dederent, niſi iubente Domino? Ita enim ſub Ieremia contigit, cui credere Sedechiam oportuerat. In hac verò ſpecie de qua diſſerimus, quum iubeatur Dei verbo vxorem ducere qui liber eſt & vritur, & agatur de eo qui omnia expertus eſt vti deſerentem reuocaret in viam, quis non videt hîc nihil abſque Dei verbo tentari? Præterea conſtat in Dei Eccleſia dogmata doctrinæ, ſiue quæ oportet eſſe conſcientiæ noſtræ regulas, non eſſe ex Apocriphis libris ſtatuenda.

Quintò, quoniam Apoſtolus præfatur non Dominum, ſed ſeipſum hoc dicere audent nonnulli ſcribere Paulum proferre hanc ſententiam humanitus, non diuinitus, ac proinde nos non obligari ad illam Pauli ſententiam ſequendam: neque aliam fuiſſe Apoſtoli mentem quum illa præfatione vteretur. 5. Argum.

Respon. 1. Respondeo hanc obiectionem non carere blasphemia. Nisi enim hoc mordicus teneamus, quicquid Ecclesiis tradiderunt Apostoli, traditū esse à Spiritu sancto, necesse fuerit totam Apostolicam doctrinam labascere. Dico autem quicquid tradiderunt. Nam alioqui Apostolos constituere prorsus ἀναμαρτήτους nemo potest, quin ab ipsismet redarguatur. Dico igitur Apostolum eo ipso spiritu præditum fuisse quū hæc diceret quæ ad desertionem spectant, quo fuit præditus Iesus Christus (à quo missus fuit) quum ea diceret quæ paulò antè eo loco commemorauit Apostolus: ac proinde vtranque sententiam cælestem & planè diuinam esse. Cur er-
2 go, inquies, scripsit Apostolus, *Dico ego, non Dominus?* nempe quoniam hac de re neque rogatus vnquā fuit, neque respondit vnquam ipsemet ore suo Christus, vt paulò antè ostendimus. Itaque vnus & idem sententiæ vtriusque auctor est, videlicet Spiritus Christi, sed illius quidem αὐτοπροσώπως, istius verò per os Apostoli.

6. Argum. Sextò illud opponunt, Dicit Apostolus, *Puto me spiritum Dei habere*, quod videtur esse ambigentis & dubitantis potiùs quàm as-
Respōsio. seuerantis. Respondeo, ita cordatum fuisse Paulum & fidum seruum Domini vt neque de vocatione neque de doctrina, quam Ecclesiis tradebat, vnquam vel tantillum dubitarit. Est ergo in hoc genere loquendi non aliquod hæsitantis animi signum, sed grauis

&

& acris σαρκασμὸς quo reprehendit omnes de ipsius vocatione & doctrina dubitantes.

Septimò sic argumentantur, Apostolus dicit, *discedat*, non autem, *nouum matrimonium contrahat*. Respondeo, non esse citanda testimonia mutila & manca. Neque nos verò quum docemus in casu desertionis repeti posse matrimonium, vno illo verbo *discedat*, innitimur, sed iis ipsis quæ sequuntur, nempe in eiusmodi facto non esse obnoxium seruituti fratrem aut sororem. Quid autem aliud illic vocarit seruitutem Apostolus quàm matrimonij obligationem? Nam (vt paulò ante diximus, cogimur autem nonnulla inculcare) si dicamus ita significare Apostolum non teneri desertam personam cum desertrice habitare, quid fingi potest magis ridiculum? Quomodo enim habitaret, etiam si vellet, deserta pars cum desertrice? Nam si rursus conueniant, cessat desertio. Præterea notandum est hoc verbo, *Discedat*, nihil præcipi ab Apostolo, neque etiam approbari desertionem: sed perinde hoc esse accipiendum ac si diceret Apostolus, Si discedit infidelis, illi imputetur: quem modum loquendi Grammatici vocant permissiuum, vt in alia Pauli sententia, *Qui sordescit, sordescat adhuc.*

7. Argum.

Respons. 1.

Octauo loco negant addendum esse quicquam ad verbum Domini: Dominum verò disertis verbis diuortia extra fornicationis causam damnasse. Ego verò concedo nihil

8. Argum.

Resp. 3.

verbo Domini adiiciendum esse, sed præterquàm quòd Pauli verba sunt Domini verba, quum Paulus hæc scribens spiritum Dei habuerit, nec sanè nostra defensione egeat: ad ea quæ iam antea pluribus respōdi hoc quo-
2 que adiicio, quod magnopere videtur in hoc argumento considerandum, nempe Apostolum nullam nouam diuortij causam verbis illis significare, ex qua liceat matrimonium dirimere, ac proinde Christi verbis nihil adiicere. Quærentibus enim Corinthiis, an propter infidelitatem liceat diuortium facere, respondet non licere. Itaque in eo quod subiicitur de desertione, non est quæstio de diuortio faciendo, sed illud quæritur, an post diuortium illegitimè factum ab infideli, liceat consulere fidelis conscientiæ. Tantum abest igitur vt in hac specie agatur de repudianda vxore, vel dimittendo marito, sicut in causa adulterij: vt contrà deserta persona se deseri conqueratur, & desertricem repetat quantum in se est. Itaque si coram Magistratu Christiano eiusmodi causa ageretur, nullus esset diuortio locus, quoniam secundum desertam personam iudicaretur, & iusta vi adigeretur desertrix persona debitum reddere. Quòd si desertrix persona nulla ratione possit ad mutuam coniunctionem repetendam adduci, negat Apostolus oportere innocentem luere nocentis culpam. Dicam apertiùs. Ob solam adulterij causam (sicut expressè testatus est Filius

Dei)

Dei) licet diuortium petere & facere. Quid si igitur infidelis fidelem deserat? imputetur infideli (inquit Apostolus) qui sanè adulter est si cum alia persona consuescat, nedum vt legitimè diuertat. Interea verò æquum est vt fideli innocenti consulatur, quò possit vitam tranquilla conscientia transigere. Ex his efficitur Apostolum non facere ius dirimendi propter infidelitatem matrimonij, sed hoc tantùm dicere, desertionis culpam totam residere penes deserentem, & esse interea innocenti desertæ personæ consulendum.

Nostra verò sententia tam multos offendi posse demiror, quum nec ipsi Canonici, vt modò diximus, præcisè in omni desertione nouas nuptias prohibeant: Ambrosius verò apertè concedat, & in nonnullis multo minore vel potiùs nulla occasione, iidem Canonici non tam difficiles se præstent. Si proferam Leonis constitutionem qua vxoris furiosæ marito nouas nuptias post triennium concedit, obiiciet nimirum, & rectè quidem, opinor, aliud esse Cæsaris quàm Christi leges. Verùm quid responderint ad illud sanctissimi scilicet Papæ rescriptum, cuius antea memini, solenni totius Romanæ curiæ iudicio in Hispanias vsque transmissi, in quo, superueniente, etiã per ignorantiam, spiritualis (quã vocãt) affinitatis vinculo, nõ modò dissoluitur quãtumlibet ratũ prius coniugium, (contrà quàm ipsi alibi docent) verùm etiam & viro & vxori post annum cõtrahendi noui

Ambr. in 1.Cor.7.

Leo Nouell.11.

c. peruen. 30.q.1.

matrimonij poteſtas conceditur? Quæ quum ita ſe habeant, modò priùs legitimis omnibus modis & officiis tentarit deſerta perſona deſertricem Deo & ſibi reconciliare: modò ipſa in culpa nõ ſit: modò patienter quantum in ſe eſt reſipiſcentiam infidelis expectarit: modò cauſæ cognitio legitima, de qua ſuo loco dicemus, præierit: modò denique in Domino nouas nuptias meditetur, cur dubitem quin ex Dei per Apoſtolum loquentis verbo, liceat deſertæ perſonæ matrimonium inire?

An fidelis poſſit infidelem deſerere.

Sed quæritur an viciſſim poſſit fidelis infidelem deſerere. Reſpondi in ſuperiore tractatione, refutatis etiam contrariis argumentis, nullo modo id licere: in qua ſententia permaneo, quoniam apertè dicit Apoſtolus, infidelem eſſe ſanctificatum fideli, id eſt, fidelis conſcientiam non pollui alterius infidelitate in vſu coniugij mutuo: quo vel vnico Apoſtoli dicto concidunt præcipua contrariæ ſententiæ argumenta. Sed repeto quod paulò antè dixi, nempe deſertorem videri non eum duntaxat qui præciſè mutuum conuictum denegat, verum etiam qui fideli conditiones intolerabiles exigit, vt ſi fidelem ad audienda abominanda Miſſæ ſacra, denique ad facienda vel cõtra omne pietatis officium patienda quædam prorſus cogat infidelis. Hinc ergo alia incidit quæſtio, quid ſit fideli faciendum quum non denegatur quidem cohabitatio, ſed aut vitæ periculum adeundum

c.4.28.q.1.

dum

dum est,aut contra veram religionem faciendum vel perpetiendum est aliquid. Respondeo,duas hic obseruandas distinctiones. Primùm enim aut ipse infidelis siue sciens siue conniuens fidelem persequitur: aut aliunde oritur persecutio. Si quãdo illud inciderit,idoneam sane excusationem habet fidelis,domesticum hosté nõ alia ratione vitans quàm vt suæ vitę & conscientię consulat,nec aliud in hac specie statuerem quàm si infidelis ipse aliò migraret. Paria enim sunt,discedere ab aliquo, & minis aut vi alium à se abigere. Sin verò aliunde ingruat eiusmodi persecutio, longè quidem moderatiùs agendum erit fideli quàm si domi & in suo sinu hostem foueret: nec dubium etiam est quin si infidelis fidelem vere coniugali amore prosequatur, eius vitæ modis omnibus caueat: in qua specie quidnis potiùs fideli perpetiendum videtur quàm vt infidelem officio fungentem deserat. Sin verò infidelis versantem in periculo fidelem non curet vt decet,nemo non videt (opinor) non tantùm vt desertorem, verùm etiam vt proditorem vitari bona conscientia posse. Deinde quanuis vxor marito & maritus vxori vicissim eadem lege coniugij obstringatur, tamen postulat mariti supra vxorem auctoritas, vt in hac de qua nunc agimus specie aliquid merito ampliùs quàm vxori concedatur. Tenetur enim vxor maritum sequi, maritus vxorem non item. Itaque etsi ne maritus quidem fidelis teme-

temerè debet vxorem quãuis infidelem, persecutionis, vel veræ sectandæ religionis caussa, aliò abducere, ac multò minùs deserere: tamen quum sit familiæ suæ caput, arbitrium eius rei penes ipsum est: quòd si ipsum vxor non sequatur, iam ipse non desertor, sed desertus est habendus. Vxori verò non modò non est temerè discedendum à marito, sed etiam, quoad eius fieri salua conscientia potest, vel per auia sequendus est maritus: experienda grauissima quæque, priusquam ab eo demigret: omnia denique quàm consideratissimè expendenda priusquàm deserta fuisse iudicetur, ac multò magis priusquam nouæ ipsi nuptiæ concedantur: quomodo emolliendum censeo Ambrosium, marito quidem ab apostata vxore deserto nouum matrimoniũ concedentem, vxori verò ab apostata desertæ non item.

Ambr. in 1.Cor.7.

An quæuis desertio matrimonium dirimat.

Postremò vel maximi est momenti hæc quæstio, An quod de desertione ex Apostoli doctrina constituimus, locum habeat quacunque ratione alter alterum deseruerit. Certum enim est Apostolum, si quis propiùs intueatur ipsius scopum, de ea demum desertione agere quæ religionis odio fiat, ac proinde in matrimonio impari. In causa verò diuortij quod meritò per se odiosum est, minimè iis assentiendum arbitror qui causas in verbo Dei proditas, quantum possunt, amplificant, sed potiùs quàm arctissimè fieri potest, arbitror intelligenda quæ de hac re in

in Dei verbo traduntur. Respondeo igitur primùm de impari, ac deinceps de pari coniugio. In impari coniugio, si prior discesserit infidelis, nõ ita difficile fuerit, quicquid prætexat, intelligere num religionis odio, an verò aliam ob causam discesserit. Nam præterquàm quòd sciri facilè potest, an liberũ veræ religionis cultum fideli tolerabiliter saltem concesserit, quum fidelis sit in Ecclesiæ potestate, facilè inquiri in eius mores, & ipse officij admoneri potest: cui consilio si paruerit, vel composita fuerint omnia, sublata videlicet dissidij occasione: vel, infideli non acquiescente in alterius resipiscentia, aut iudicio sese non sistente, aut nihil probante patebit ipsius hypocrisis, qui reuera non tam fidelis mores quàm religionem oderit: sin verò qui se fidelem profitetur, Ecclesię tamen non paruerit, digna fuerit cõtumax persona quãtumuis fidelem se prædicans, quæ ex Ecclesiæ cœtu eiiciatur. De extraneis verò iudicabit Dominus: & omnino iniquum fuerit, cuiquam suam culpam atque adeò contumaciam prodesse. Quid si verò infidelis nõ amplius ferens contumacis & ex Ecclesiæ communione eiectæ personæ mores, nouũ etiam matrimonium inierit? Tum verò non desertione, sed adulterio dissolutis prioribus nuptiis, alteri coniugio locus erit: quod tamen ne tum quidem temerè fiet, in eius personæ gratiam quæ sua contumacia præbuerit tot offendiculorum occasionem.

Si fidelis ab infideli ob malam tractationem discesserit, quid constituendum.

Sed quid si fidelis vel morositate, vel ob malam tractationem, (non tamen interueniente religionis odio) prior discesserit? Tū sanè fidelis aut reconcilietur oportet, aut extra coniugium manens suam crucem ferat. Quod enim dixit Apostolus de pari coniugio, *Ne vir vxorem, aut vxor virum relinquito*, in impari quoque coniugio locum habet, si tollas religionis causam, quum idem Paulus disertè prohibeat fideli ne infidelem deserat quandiu cohabitare non recusarit. Est autem etiam Magistratus officium, & publicæ tranquillitati & singulorum ciuium saluti consulere, vt si fortè fidelis in culpa deprehendatur, nec Ecclesiæ pareat, cogatur aut minis aut pœnis ad coniugem reuerti. Sed quid si non impatientia vel malo affectu discessit, verùm quòd absque certo vitæ periculo apud infidelem versari non posset? Tum sanè adimatur quidem infideli, tantisper dum ad frugem redeat, vsus illius personæ qua seipsum priuat: interea verò coniugii vinculum minimè dissoluatur. At enim, inquies, quid si vel infidelis nocens, vel innocens fidelis, non habeat continentiæ donum? Infidelis quidem hoc sibi ipsi imputet, nisi mores mutare & reconciliari malit: fidelis autem petat donum quod non habet, & impetrabit. Est enim ei crux illa à Domino imposita, qui vetat homines disiungere quod ipse coniunxit, nec tamen sinit suos supra vires tentari, si modò vigilent & precentur.

In

In pari autem matrimonio quum legitima non possit esse desertio, (dicente Apostolo, *Neque vir vxorem, neque vxor virum relinquito*) & vtraque persona sit in Ecclesiæ potestate, diuortium desertione fieri non posse videtur: sed cogendum esse qui in culpa deprehendetur, tum Ecclesiasticis, tum etiam, si necessitas postularit, Ciuilibus pœnis, ad faciendum coniugis officium, vt Christianum hominem & honestum ciuem decet. Quædam tamen hoc etiam loco difficultates oboriuntur. Nam quid si flecti contumax deserentis animus non possit? Respondeo, tantisper dum Magistratus contumacem domare possit, innocenti in precibus perseuerandum, quæ si ex fide fiant (quum Dominus suos in tentationibus non deserat) irritæ esse non possunt. Sed quid si inuitus alter iusto metu coactus secesserit, an cogetur cum certo vitæ periculo redire? minimè verò, sed priuetur quidem ille qui in culpa est, alterius consuetudine tantisper dū sapere & officium facere didicerit: innocens verò statuat interea sese ad cœlibatum vocari, & in fide petat victoriā ab eo qui supra vires tentari suos non finit: matrimonium verò ob eā causam dirimendum, quum vtraqūe persona est in Ecclesiæ potestate, in verbo Dei non inuenio. Verùm quid si non simpliciter alter à mutuo conuictu secesserit, verùm etiam extra territorium aufugerit? Tum verò vtimur hoc iure in hac Geneuensi Ecclesia,

De discessione fidelis à fideli.

quod mihi videtur verbo Dei cõsentaneum. Præeunte legitima cognitione, nocẽte quoque, si fieri potuit, literis saltem & nuntiis euocato, nec tamen sese iudicio Ecclesiæ sistente, tandem trinundina præeũte tũ in Ecclesiæ cœtu tum apud Magistratus denuntiatione, desertione solutũ matrimonium pronuntiatur. Quamuis enim iste sese religionis odio non discessisse fortasse profiteatur, tamen qui Ecclesię cognitionem subterfugiẽs, contra conscientiam matrimonium dirimit, manifestè infideli, simul & religionis & coniugis desertori, meritò æquiparatur.

Quid statuendum sit si quo loco sit desertor ignoretur.

Sed rursum hîc nouæ difficultates occurrunt. Quid si enim quo loco sit istiusmodi desertor aut desertrix, resciri non potuerit? Hîc verò diligenter primùm omnium inquiretur in istius discessionis causas, vt si fortè comperiatur persona quæ se desertam conqueritur & diuortium petit, occasionem huic malo præbuisse, non audiatur: quoniam iniquum esset eam audire de malo quod vltrò sibi accersiuit, aduersus alium conquerẽtem. Quod si cõtinentiæ donum se habere neget, hoc sibi ipsi imputet, peccatum defleat, eum (si volet) requirat quo sese sua improbitate priuauit. Deinde constet necesse est, præbito quoque apud Magistratum iureiurando, bona fide datam esse omnem operam vt profuga illa persona inueniretur, & de ista in eum instituta expostulatione certior fieret. Postremo ne sic quidem noui matrimonij po-

teftas

testas fieri debet, vxori præsertim quæ maritum alioqui sequi tenetur, priusquàm conueniente temporis spatio, anno putà vel etiam, si sit opus, longiore, absentis reditum expectarit.

Sed quid si postea ille superuenerit, & coniugem repetat? Nempe si res adhuc est integra, reconciliabuntur: sin minùs, non modò non erit audienda desertrix persona serò expostulans quasi facta sibi sit iniuria, verùm etiam digna fuerit grauissima ciuili pœna. Primùm enim si quid hîc peccatum est, tota penes desertricem hanc personam culpa residet: deinde quis meritò istiusmodi homini, qui contra conscientiam tam diu tam horribiliter peccarit vt vel ab ipsis Turcis meritò reprehendi possit, fidendum arbitretur? Præterea, si nouum hoc coniugium illius vnius culpa contractum non satis legitimum est, an non dignus est iste qui non modò vt adulter, verùm etiam qui vt suæ ipsius vxoris prostitutor puniatur? De redeunte desertore.

Quid si verò desertionis acccusatus vxorē repetat? Nempe virum sequi cogetur, nisi iustam causam afferat, & simul probet: veluti quod ille certa quapiā sede nō maneat, quòd crudeliter aut turpiter ipsa vti constituerit, quòd denique licentiam qua ipsi nocere possit, non autem verum consortium quærat. De desertore vxorem repetere.

Sed an quæuis diuturnior præsertim absentia pro desertione habenda est? Minimè verò: sed quo animo is qui abest, vel An omnis diuturnior absentia habenda pro desertione.

discesserit initiò, vel postea reditum differat aut ex testibus idoneis, aut ex circunstantiis, prudenter in Domino diiudicetur oportet, ne quicquam nisi prorsus consideratè de tanti momenti negotio statuatur.

Argumenta contraria.

Sed istis quæ de fideli fidelem deserente diximus, quædam obstant non parui momenti, veteres videlicet canones, verbi etiam diuini nonnulla auctoritate innitentes. Illos igitur placet etiam expendere: vetustissimos dico, & ex quibus alij postea tanquam riuuli deducti sunt: sed ita nonnunquam impuri vt conspurcari necesse sit qui vel leuissimè illos attingant. Repurgatis autem fontibus, causa non est cur magnopere de impuris riuulis laboremus. Sic autē statuunt Canones quos Apostolicos vocant:

2. Argum. Canon. Apostol. 48. Can. Basil. 76. & 48.

Εἴτις λαϊκὸς τὸν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβαλὼν ἑτέραν λάβοι, ἢ παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀφοριζέσθω. *Si quis laicus sua vxore eiecta aliā accipiat, aut ab alio dimissam, separator.* In huius Canonis

Responsio.

prioris parte extra cōtrouersiā est nihil poni cui non prorsus assentiamur. Nā si verbū Dei prohibet viro vxorē, & vicissim vxori virum relinquere, multò magis vetat expellere: quoniam si iusta est petendi diuortij causa, non vi sed iure agendum est. In altera parte fortasse videri posset matrimonium desertæ quoque personæ semel prohibitum. Sed ambigi meritò non potest quin hoc intelligendum sit de voluntariis diuortiis quæ inter Iudæos dato libello, inter prophanos autem

populos

populos miſſo etiam nuntio, fiebāt: & à Chriſtianis diu retenta ſunt, conniuentibus Imperatoribus, & bonis Epiſcopis fruſtrà reclamantibus. Itaque hunc morem meritò hic Canon corrigit Chriſti veſtigiis inſiſtens. Nihil hoc autem ad deſertionem cuius meminit Paulus, neque ad eam etiam quam diximus illi Paulinæ meritò æquiparari, vt mox oſtendemus.

Synodus ſexta in Trullo Conſtantinopoli habita ſtatuit vt, ſiue mulier maritum, ſiue maritus vxorem deſerat, adulterij damnetur: quod æquiſſimum eſt, & verbo Dei prorſus conſentaneum. De deſerta autem perſona ne hîc quidem quicquam ſtatuitur.

2. Argum. Sext. Syn. in Trullo. can. 87. & 88.
Reſpõſio.

Eadem Synodus alio canone ſic habet, Ἡ, ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀφανοῦς ὄντος, πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἑτέρῳ συνοικοῦσα, μοιχᾶται. Id eſt, *Vxor viri qui ſeceſsit & nuſquam apparet, priuſquam de ipſius morte certior facta ſit, alteri cohabitans, adulterium committit.* Extat autem hic Canon totidem verbis ſcriptus, inter eos qui Baſilio tribuūtur. Illos verò canonas nonnullis aduerſari quæ paulò antè diximus, minimè inficior: ſed quo fundamento nitantur præcipuè inquirendum, eſt, vt hîc etiam illud Apoſtoli valeat, *Probate ſpiritus, & quod bonū eſt tenete.* Multa enim in iis ipſis canonibus iniquè prorſus ſtatuta ſunt, vt illud inter cætera, quòd prorſus retinendum cenſent maritū etiam adulterum, de quo antea diximus: & illud quoq; quòd etiam

Eiuſdem Syn. can. 94.
Reſponſ. 1. Baſil. can. 31.

Basil. 9. & 21. Idem can. 26. scortatores non volũt separari, qua de re suo loco dicemus: quod idcirco dictum volo ne quis Basilij Magni nomen, quem mihi non persuadeo de istis canonibus vnquam cogitasse, pro auctoritate αὐτοπίςῳ nobis obtrudat. Quid igitur illi proferunt ex Dei verbo? Illud videlicet quod Christus apertè dicit in pari matrimonio, eum nimirum qui dimissam ducat, (nẽpe extra adulterij causam) mœchari. Nam (inquiunt) si hoc valet in eo qui libellũ diuortij dedit, cur non multò magis in eo valeat qui tantummodo secessit? Respõdeo ita quidem posse videri: sed si quis propiùs rem inspiciat, insigne discrimen inter hęc duo, nempe inter diuortium voluntarium dato libello repudij factum & secessionem malo animo factam, inuenturum. Nam in illis voluntariis diuortiis non præibat causæ cognitio, & vtraque persona erat in Ecclesiæ & Magistratus potestate. Itaque quum ad reconciliationem & exhortationibus adduci, & pœnis tum Ecclesiasticis tum ciuilibus cogi posset qui in culpa erat, mirum non est huiusmodi diuortia non valuisse. Nam ne nos quidem aliter iudicauimus de simplici secessione, quum videlicet vel vtraque persona est præsens, vel qui secessit, euocatus iudicio se sistit, aut quanuis absens tamen Ecclesia iudicium subit. Verùm quum ita profugit quispiam malo animo vt quantumlibet quæsitus inueniri nusquam possit, vel euocatus iudicium legitimũ penitus refugiat,

fugiat, cur is, obſecro (poſt legitimam cognitionem) eo loco non habeatur quo infidelis deſertor, quum eo ſit etiam aliquanto deterior? Poteſt enim infidelis vel ſuperſtitione, vel aliqua officij ſui ignorantia peccare: iſte verò qui fidelem ſe ore profitetur, factis negat, quid tandem poteſt meritò prætexere? Et quum ille malo animo profugus, nuſquam inuentus, aut iudicium omne refugiens, tentatis fruſtrà omnibus, nullum reconciliationis locum relinquat, (quod in illis voluntariis diuortiis non euenit) cur innocens deſertus lueret nocentis culpam? id autem ſanè fieret ſi perſona deſerta nihilominus deſertrici obſtricta perpetuò maneret. Et tamen tum quoque laudabiliùs eum facere non inficiamur qui ſic maneat euentum rei expectans, quàm qui iure ſuo præciſè vtatur.

Idem Baſilius alio canone ſic ſtatuit: *In marito qui ab vxore relictus eſt conſiderare oportet cauſam derelictionis, & ſi præter rationem eam ſeceſſiſſe apparuerit, eſt maritus quidem dignus venia, illa verò pœna.* Hunc verò canonẽ vt æquiſſimum vſque adeò recipimus, vt etiam quum perſona deſerta ad alterius abſentiam conniuet, ſoleamus in rem totam vltro inquirere, ne quid ex compoſito inter coniuges ſeſe mutuo faſtidientes geratur. 3. Argum. Baſil. can. 35. Reſpõſio.

Canonicos verò noſtros qui ne adulterio quidem dirimi vinculum coniugij patiuntur mirum non eſt in deſertionis cauſa multò minùs id concedere. Nos autem Apoſtoli 4. Argum. Reſpon. 4.

2 sententiæ potiùs acquiescamus. Sed illud rectè ab iisdem constitutum est, sequendum esse maritum vxori, sed ita tamen vt exceptiones non rectè prætermiserint.

Cæterùm quoniam diuturna omnis absentia speciem habet desertionis, de hac quoque hoc loco mihi dicendum arbitror. Maneo igitur in sententia quam superiore tractatu pleniùs exposui, nempe diligenter inquirendum esse tum de discessionis tum de longioris moræ causis: ac omnino oportere vt vel de voluntaria & affectata absentia (in qua specie de absente vt desertore statuetur) vel de absentis obitu idoneis testibus aut necessariis coniecturis constet. Nam captiuitate dissolui matrimoniũ quod est ex iure gentium, prorsùs est iniquum: & qui ex alia iusta necessitate abest, quam inuitus absit, desertor haberi non debet. Quoniam autem ob infinita illa incommoda quibus mortalis hæc vita est obnoxia, nõ semper liquidò probari potest absentium interitus, ideo, si testes aut aliæ idoneæ coniecturæ defuerint, & nisi malo animo discessisse absentem constiterit, expectare non modò quinquennium, verùm etiam totum decennium in hac Ecclesia Geneuensi iubetur persona de absentis mora conquerens: quo elapso si ita postulatum fuerit, & ne leuissima quidem coniectura fuerit absentem esse superstitem, & captiuitate aut alia causa retineri, tum demum flagitanti fit nouarum nuptiarum potestas,

quo-

c. 3.13. q. 2. & c. 4. 34. q. 2. Vbi glossa, & in c. 1. Extrà, de coniug. leprosorum. De absentia propter captiuitatẽ, militiam, aut aliam eiusmodi causam. Suprà pag. 140. & deinceps. Nouell. vt lic. mat. & au. §. quod autem. c. 1. & 2. & 4. 34. q. 1. c. in præsẽtia, Extrà, de spons. c. dominus, Extrà, de secund. nup. Nou. de nupt. §. per occasionem.

quoniam videlicet is de quo quærebatur, his omnibus accuratè seruatis, mortuus probabiliter censetur. Sin minùs, statuat oportet sese ad cœlibatum vocari persona quæ hac tam graui tentatione exercetur, & ad eum clamet qui suos vigilantes non sinit supra vires periclitari. Sed quid si casu redeat qui mortuus probabiliter putabatur? nẽpe posterius coniugium iusta ignorantia contractum dissoluetur, & neutri imputabitur quod neutrius culpa contigisse deprehendetur. c.1.& 2. 34, q.1.

Nulli homini licuisse nouas de diuortiis leges condere.

Hactenus igitur à nobis dictum sit de veris ac legitimis diuortij causis, purà adulterio & desertione. Nã morte potiùs finitur quàm dirimitur coniugium. Quoniam autem aliæ quoque diuortiorum causæ in iure ciuili, atque adeò à Canonicis ipsis afferuntur, primùm omnium alteram illam quæstionem à nobis propositam pertractabimus, an videlicet cuiquam ad causas diuortij in verbo Dei expressas alias etiam adiicere licuerit: quod fortiter nego. Qui licuisse contendunt, his rationibus præcipuis nituntur.

Contraria argumẽta.

Obiiciunt Euangelium non abolere πολιτείας, ac proinde non tollere leges de contractibus positas. Respondeo, intelligi hoc dictũ de contractibus merè ciuilibus, ídque nõ sine exceptione. Abolet enim impias leges illud Apostolorum responsum, tot martyrum morte sancitum, *Oportet Deo parere potiùs quàm hominibus:* neque nos oportet legum manifestè iniquarum esse ministros, quũ obstetrici- Resp.1. Act.5.29.

Exod. 1.17. & 20. bus Ægyptiis edicto tyrannico minimè ob-
2 sequutis Dominus benedixerit. Cęterùm cō-
l. 1. D. de In. & iure. §. ius naturale. tractum matrimonij ita humanum esse (est e-
nim certè, quod ad rem ipsam attinet, non
iuris vllius ciuilis, sed iuris gētium) vt tamen
eius obligatio præcipuè nitatur Dei auctori-
tate hoc vinculum nectentis, non illud tan-
tùm declarat quòd ipse Deus sese illius au-
ctorem ipso mūdi principio prodidit, verùm
etiam manifestum illud & apertissimū Chri-
Matt. 19. 6. sti Filij Dei interdictū, QVOD DEVS CON-
IVNXIT, HOMO NE SEPARATO. Quod e-
nim nonnulli excipiunt, Deo auctore fieri
quæ facit Magistratus, ac proinde dictum il-
lud intelligi duntaxat de solis diuortiis, pri-
uata auctoritate factis, constare potest non
dici satis appositè tum ex eo quod nomē HO-
MINIS non potest, nisi planè violenta inter-
pretatione, cum Magistratuum exceptione
intelligi: tum vel maximè ex eo quòd adul-
terij causa manifestè à Christo excipitur, in
qua tamen in primis interuenire publicā au-
ctoritatem oportuit, quum capitale crimē es-
3 set. Denique rogatus Christus, non an præ-
eunte demum iudicis cognitione, liceret vxo
rem dimittere, sed an quauis ex causa dimit-
tere liceret, certè non respōdit, liceretne suo
arbitrio (quod tamen Iudæi factitabant) di-
uortium facere, an verò Magistratus esset a-
deundus: sed de hoc vno quibus de causis di-
uortium facere liceret. Dico igitur coniugij
vinculum à nudo contrahentium consensu
non

non pẽdere, sed à Dei vtrunque veluti manu suà copulantis auctoritate: ac proinde nõ esse ex merè ciuilium contractuum numero, quæ sicut mutuo contrahentium consensu fiunt, ita etiã eodem soluuntur, quod in matrimonio nefas esse patet ex Christi verbis: ideóque religiosi Imperatores licere noluerũt, vt suo loco dicemus. Quum ergo leges cõscientiis dicere nullius sit hominis, ac ne Angeli quidẽ, nisi sint iubentis Domini ministri: efficitur nullius esse põderis istud argumentũ, quod attinet ad leges de diuortiis ponendas, vt quæ ex vno Dei verbo petendæ sint. Nam alioqui in matrimonium multa incidere non inficior de quibus caueri legibus cum ciuilibus tum Ecclesiasticis oporteat; nec illud etiam nego, coactos iampridem esse Magistratus ad suorum populorum duritiem, exemplo Mosis, conniuere. Sed de vnico conscientiæ foro hîc à me quæritur, quam nullis humanis legibus excusari dico, si vel tantillum extrà Dei verbum aberrent. An enim æquum est vllos Magistratus aliquo supra Mosen iure esse præditos? At Christus, vigente adhuc Mosis lege, apertè pronuntiauit adulteros esse qui mulierẽ extra adulterij crimen separatam ducerent: & multis antea seculis Ieremias pollutam esse scripsit quæ sic à viro dimissa alteri nuberet.

1.Cor.7.13. Gal.1.8. 4 Matt.19.9. Ierem.3.1.

Secundo loco sic colligunt: Si concessit Moses diuortia Iudæis ob cordis duritiem, cur non idem concedat non minùs duris & 2.Argum.

contumacibus populis, certas saltem ob causas, Christianus Magistratus? Respondeo, nunquam licuisse illa diuortia in foro conscientiæ, de quo vno nunc agimus, nisi ob adulterium. Nam alioqui non esset testatus Dominus eũ qui alia ratione dimissam ducat, mœchari.

Respons. 1.

2 Deinde quum longè copiosiore spiritu nos donet Euãgelium à Christo sancitum, quàm Patres olim illud procul in spe conspicientes, minùs sanè tolerabilis fuerit Christianorum contumacia, quàm olim fuit Iudæorum: ideóque nos Christus ad primam illam coniugij institutionem reuocat, vt qui idcirco venerit vt omnia instauraret.

3 Quòd si nihilominus Christianus aliquis Magistratus quippiam cõtumacibus subiectis condonare volet, quod Imperatores aliqui Christiani fecerunt: aut si quid eiusmodi postulare publica vtilitas videbitur, agè quorum contumacia domari non potest, quíve vnà viuere non possunt quin maius periculum priuatim publicéve immineat, secedere quidem sinantur, aut etiam iubeantur: sed maneat tamen coniugij vinculum ex illa inuariabili Christi sententia, *Quod Deus coniunxit, homo ne separato*: alioqui conscientiam apud Deum nulla Magistratuum auctoritas excusabit, ex suo verbo nimirum, non autem ex humanis legibus, de factis nostris iudicaturum.

8. Argum. Obiiciunt tertio loco, quòd veteres Episcopi sese Imperatoriis illis legibus non oppo-

oppoſuerint. Atqui ſingula Epiſcoporum dicta aut facta non ſunt in tabulas relata: neque ad hanc normam exigenda ſunt de quibus agimus. Quid enim actum ſit non quæritur, ſed quid agi oportuerit. Quia tamen probabile eſt non fuiſſe diſſimulaturos Epiſcopos in Chriſtianis Imperatoribus tam manifeſtum in re tanti momenti abuſum, & ſi quid tale factum eſſet, non fuiſſe penitus id tacituros Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptores, fortaſſe reſponſum illud non omnibus ſatisfecerit. Moneo igitur eos qui de hac re ambigunt vt veteres de matrimoniis canonas Cæſareis legibus conferant. Nulla enim habemus certiora communis Eccleſiarũ gubernationis teſtimonia quàm Synodorũ iis temporibus coactarum canonas, id eſt, iudiciorum Eccleſiaſticorum regulas. His autem adiungenda ſunt etiam doctiorum Epiſcoporum ſcripta, quæ ſemper fuerũt veluti pro tabulis publicis habita. Ex his ergo publicis teſtimoniis, non ex aliqua priuata huius vel illius Epiſcopi interceſſione, nunquam Eccleſiis placuiſſe Cæſareas leges quæ alia ratione quàm propter fornicationis crimen vinculum matrimonii ſoluerent, vel ex eo intelligi poteſt quòd ne ob adulterium quidem penitus diſſolui coniugia multi voluerunt. Itaque hæc obiectio planè infirma eſt; id quod etiam ex iis quæ dicturi ſumus planiùs apparebit.

Reſponſ. 1

2

Quartò & illud obiiciunt, Paulum videli-

licet causam adulterij alteram quoque, nempe infidelis desertionem, adiunxisse: ex quo efficitur, quod Christus de adulterio dixit nó esse ita præcisè accipiendum ac si vnica esset iusti diuortii causa, sed potiùs esse colligendum ex illo Christi dicto, si ob adulteriũ est iustum diuortium, iustum etiam esse ob ea crimina quæ sint adulterio paria, ac multò magis ob ea crimina quæ sint adulterio grauiora.
Resp. 1. Ego verò primùm omniũ nego Paulum adiecisse quicquam ad illud Christi dictum, vt isti volunt, qua de re pluribus est à nobis antea disceptatum.
Suprà pag. 216. & 224. & 225.
Deinde vt hoc Pau-
2 lus Apostolus fecerit, spiritu Dei tam certo támque copioso præditus, an idem quoque quibusuis licebit, ac non potiùs Paulum arbitrabimur quicquid adiici debuit adiecisse?
3 Denique illud falsum esse dico, vllum reperiri posse crimen adulterio par, nedum eo grauius, quod ad coniugium quidem attinet, de quo vno nũc quærimus. Potest enim quispiam esse idololatra, hæreticus, impius, & tamen rata obligatione maritus: adulter autem & maritus, id est, duorum simul esse caro nemo potest.

5. Argum. Quintò ne hoc quidem prætermittunt, ea flagitia propter quæ Imperatores diuortium concedant, vel capitalia fuisse, vel damnatione ad metalla aut deportatione vindicata, quæ morti æquiparentur: morte verò matrimonia non tantùm dirimi vt adulterio, verùm etiam prorsus finiri.
Resp. 1. Respondeo, si pœna

na capitalis de nocente ſumatur iam nullam ſupereſſe inter nos controuerſiam: ſin verò infligi quidem iubeāt leges. ſed Magiſtratus officium non faciat, quorſum obſecro, propterea diſſolutum coniugium cenſeatur, eo adhuc ſuperſtite quem mori oportuerat? Et 2
quod ad illas pœnas attinet, fateor illas morti exæquari, in iis quidē quæ ciuilia ſunt, ſicut mors etiam hæc ciuilis eſt duntaxat, id eſt, quod ad iura ciuitatis attinet: at in iis quæ naturalia ſunt, ſola mors naturalis dominatur. Itaque etſi deportatus deſineret ciuis eſſe, tamē homo eſt, viuit & mouetur, ideóque maritus eſſe nō deſinit. Atenim, inquies, quū 3
eiuſmodi perſonæ prorſus infames euadant, crudele eſt honeſtam perſonam cogi ad mutuam etiam corporum coniunctionem. Reſpondeo, hanc eſſe coniugii conditionem, (quo fit nimirū vt duo in vnum corpus coaleſcant) vt mutuas miſerias eſſe prorſus oporteat. Tum ergo tantùm abeſt vt innocens iure poſſit nocentem quātumuis iuſtis pœnis affectum deſerere, vt contrà tum maximè ipſum oporteat (quod eius fieri ſalua conſciētia poteſt ac debet) in eius miſeriæ partē venire, & iuſtis ac æquis rationibus omnibus illū ſubleuare. Quòd ſi quis rurſum obiiciat, 4
quempiam, aut ad metalla, aut, vt nunc ſunt tempora ad triremes damnatum vix, ac ne vix quidem, poſſe matrimonii onera ſuſtinere, neque munere ſuo defungi, nego tamen hinc conſequi diremptum eſſe matrimoniū, e-

tiam si vterque maximè postularet, sed tum præcipuè potiùs vigere charitatem oportere:& ei qui coniuge frui non possit, prorsus esse statuẽdum sese toto eo tempore ad cœlibatum vocari.

Leges Ciuiles de diuortiis expensæ.

Nostra hæc igitur sententia est, De diuortiis verè sic appellatis, id est, quibus vinculũ coniugii bona conscientia soluitur, ex vno Dei verbo iudicandum esse, cuius custodes, non autem transgressores, esse Magistratus oportet: qua de re vt magis etiam liqueat, age particulatim etiam quid Iure ciuili de hac re constituatur, expendamus, quantum quidem expedit. Omnia enim illa pertractare nostri non est instituti.

Dissensio l.2.3.7.D. de diuor.

Quoniam igitur homines veræ religionis ignari in matrimoniis considerãdis vsque ad numen ipsum oculos non attollebant, idcirco vt consensu, ita etiam dissensu cõtrahentium aut etiam alterius illorum tum sponsalia, tum etiam consummata quæuis matrimonia dirimi tradiderunt, modò animo perpetuam constituendi discessionem fiat. Actio enim illa ex sponso cuius meminit Aulus Gellius ex Seruio Sulpitio Iurisconsulto, non eò spectabat vt cogeretur reus sponsalia perficere, sed huc duntaxat, vt & eius cui repudium missum erat, existimationi consuleretur, & nisi causa repudii probata esset, tanti damnaretur reus quanti intererat sponsam datam vel acceptam esse: ex quibus verbis illud

Gell. lib.3. cap.4.

illud quoque obseruandum est, & sponso in sponsam, & vicissim sponsæ in sponsum agere licuisse. Mirum est autem ac penè incredibile in tanta repudiorum ac diuortiorum licentia eò vsque valuisse pudorem & honestatem in illo populo vt penè sexcentis annis, teste Tertulliano nullum extiterit repudij in Rom. Republ. exemplum, cuius initium fecisse quendam Sp. Carbilium Rugam, & quidem sterilitatis causa, Gellius auctor est. Et modicè saltem coercitos fuisse qui temerè diuortia facerent, apparet ex eo quod refert Valerius Maximus de Lucio quodam Antonio Senatore, quem Marcus Valerius & Iunius Brutus Senatu mouerunt, quòd quam virginem duxisset nullo amicorum in consilium adhibito, repudiasset. Hoc tamen constat vel ex vno Marci Catonis exemplo suam Martiam Hortensio commodantis, parum religiosè à Romanis iam olim culta coniugia fuisse, quod tandem, testante Suetonio, Augustum & Tiberium quoque coegit diuortiis modum adiicere: verùm quis iste modus fuerit, ibi non definitur. Fortassis tum illud cautum est quod commemorauit postea Papinianus, nempe vt septem ciues Romani puberes aduocarentur. Tandem igitur Theodosius Imperator causas iusti diuortij collegit, quibus alias postea Iustinianus adiecit: quæ omnia satis ostendunt quàm miserè vagari necesse sit quibus verbi Dei norma in re tanti mo-

Ibid. gel. c.3. & lib. 17. c. 21. Val. Max. lib. 2. tit. 4.

Sueton. in Aug. Tib.

l. 9. D. de diuortiis.

menti facem non præfert, & quam necessé fuerit aliter statim in Ecclesia de coniugiis quàm in ciuili foro decidi. Sponsalia porrò tam facile fuisse dissoluere nullus magnopere mirabitur qui cognouerit illa duntaxat fuisse in futurum tempus concepta, ídque tacita inclusa conditione, quæ, quanuis omnis (opinor) causa non exprimeretur, tamen ex communi more satis vtrinque intelligebatur. Verùm quod iam rata & reipsa confirmata coniugia tam facilè dissoluerent. Id verò prorsus fuit intolerabile; & tamen testatur Iustinianus à se primùm fuisse correctum. Vbi tum igitur Episcopi: nempe ipsorum non erat dictare leges imperatoribus. Sed dubium non est quin boni Episcopi ex Dei verbo iam tum contra leges illas in foro conscientiæ iudicarent. Illud tamen sæpe subiit mirari, quomodo eum morem testetur Iustinianus à se demum fuisse correctum, quum inter legitimi diuortij causas Theodosius mutuum illum voluntarium consensum minimè expresserit. Respondent ad hoc nonnulli, Theodosium ibi eas tantùm causas explicare de quibus coram iudice controuerti posset, quod in mutuo consensu locum non habet. Sed si propiùs verba legis spectentur, comperiemus ne volentibus quidē viro vel vxori licuisse ob alias causas diuortium facere. Quid igitur? nempe ex pœnis in ea constitutione expressis apparet, diuortia, quanuis non absque adiectis pœnis, tamen ob alias etiam

c.2. extrà desponsal.

l.9.C.de repud.

Nouel. vt liceat matri & auiæ par. quia verò, & de nup. par. distrahuntur. l.8.C de repud.

etiam causas tum obtinuisse & ista quidem vt postea ipsi etiam mulieri quæ maritum temerè repudiasset, nouum coniugium inire liceret, nempe post quinquennium. Illud est ergo quod meritò postea correxit Iustinianus, sed addita exceptione de castitatis voto, quo iam tum abusos fuisse multos vt religionis prætextu mutuum fastidium tegerent, vel ex eo constare potest quòd de iis etiam coactus est aliquid sancire qui ab egregia scilicet illa castitate postea recederent: idque prorsus iniquum. Cur non enim potiùs malè solutum coniugium redintegratur? Sed quod sancitur ob alias causas quàm illas à Theodosio expressas repudiatis mulieribus intra annum licuisse alij nubere, durius est etiam eo quod de desertione diximus, quoniam absente duntaxat, & quidem sese Ecclesiæ iudicio non sistente desertore id obtinere volumus. l.9.C.de repud.

Quòd diuortio ob adulterium facto statim concedunt viro aliam ducere, non rectè correctum fuisse à Canonicis suo loco declarauimus: quanuis eorum moderatio sit valde probanda qui tempus aliquod expectandæ tum resipiscentiæ tum reconciliationi tribui malunt. Quòd autem mulierem conuicto adulterij marito iubent annum expectare, longè æquissimum est, ob eam præsertim causam quam exprimunt, nempe nequis de prole dubitet. Lex verò Papia sesquiannum etiam volebat expectari. Adulterium. l 8.§ Si verò causam, & §. Virũ, & l.9.C. de repud.

Canonicos autem hîc appello recentiores illos, quos neque tunc puduit tam iniqua sancire, ac ne nunc quidem pudet illa defendere, de quibus pleniùs alibi diximus.

Furore bene constituunt iidem contrahi matrimonium non sini, quia consensu opus est: sed rectè contractum non impediri. Iulianus tamen contrarium censet: quam antinomiam periti interpretes conciliāt ex quodam Vlpiani responso, in quo sancitur vel non perpetuo, vel non intolerabili furore coniugium non dirimi: (*Quid enim humanius est*, inquit) *quàm fortuitis casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse?*) sed perpetuo & intolerabiliter sæuo ac insanabili furore laborantem repudiari posse, & ita quidem vt nuptiæ nouæ concedantur. In eandem sententiam scribit Leo Imperator, tempus tantùm præterea cognoscendo & tolerando illi furori, triennium videlicet viro, vxori verò quinquennium, definiens. Sed agè rationes huiusmodi constitutionis expendamus. Vlpianus duas tantùm affert, quantum coniicere ex ipsius verbis potui: vnam, quod in istiusmodi sæuo & terribili furore non possit altera persona cum furente versari: alteram, quòd fortasse quia liberos non habeat, procreandæ sobolis cupidine teneatur. Atqui illa sanè digna non est cur misera & calamitosa persona deseratur, imò potiùs cur tantò maior eius cura habeatur. At non potest, inquies, furentis consuetudine

Furor. l. 16. D. de rit. nupt. §. furor. l. 7. D. de iis qui sunt sui vel alien. iur. l. 22. §. si maritus. D. solut. matr.

Leo Nou. 111. & 112.

frui, & tenetur gignendorum liberorum desiderio. Concedo vtrunque, sed si valeret hæc ratio, quò tandem esset progrediendum? Itaque frenandum est hoc desiderium, & (quod mirum nõ est Vlpiano fuisse incompertum) statuere debet qui sic exercetur, sese ad cœlibatum vocari, tantisper dum à Domino liberetur. Sed Leo Imperator alias profert rationes. Ait enim eiusmodi coniunctionem aberrare à fine & scopo coniugij, quoniam cum persona prorsus efferata non possit altera consuescere. Respondeo, in Dei manu & potestate esse, quæ ad aliquem finem rectè instituerarmus, aliò prorsus conuertere: decere verò nos vicissim omnia tum prospera tum aduersa ex ipsius manu accepta fortiter ferre, quod certè non facit qui remedia quærit extra ipsius verbum. At enim, inquit, si nemo sustineat vel ad breue momentum quempiam cum fera quapiam bellua inclusum tenere, quæ hæc est sæuities, velle cum efferata persona quempiam perpetuo vitam agere? Respondeo, declamatoriè potius ista dici quàm vti se res habet. Quis enim coniuges existimet veluti vna cauea esse inclusos? & quid impedit quominùs quantumlibet furentem ita soletur & subleuet altera persona, vt & illi & sibi ipsi consulat, & tamen maneat vinculum quod solus ille qui adstrinxit suo tempore dissoluat? Præterea sic colligit Leo, *Si propter furorem superuenientẽ ante contractum re ipsa coniugium, consulitur cuipiam*

ne in

ne in tantam calamitatem incidat,cur ei nō multò magis succurretur qui iam in hoc ipso malo versatur? Respondeo infinita esse quibus ne eueniant occurri possit, quibus tamen postea nulla ope humana mederi queas. Rebus igitur, quod ad ipsam corporum coniunctionem siue sponsalium impletionem attinet, adhuc integris superueniente eiusmodi impedimento, meritò videtur Deus ipse quominus id impleatur intercedere: at si rebus non integris superuenerit, res ipsa quidem ostendit Deum eripere longiorem mutuæ corporum coniunctionis vsum: velle tamen ipsum propterea vt vinculum quod adstrinxit penitus dirimatur, præsumendum nobis nō est, quum in verbo suo causām illam non expresserit, nos autem exerceat quocunque modo nouit expedire. *Sed plurimæ sunt,* inquit, *multò leuiores causæ propter quas coniugia soluuntur.* Respondeo,in his quoque peccari, quod mox ostendemus: ac proinde hoc quoque argumentum nullius esse ponderis. Stat enim illud Domini dictum, *Quod Deus coniunxit, homo ne separato*: quod quum imaginatur idem Leo tum demum valere si personæ in eodem statu perseuerent in quo tum erant quum coniugium iniretur, planè vim facit Christi verbis: neque si ita res esset, vel dicendum fuisset Apostolis, *Non expedit ergo matrimonium contrahere?* vel ipsi Christo respondendum, *Non omnes capiunt hunc sermonem:* quoniam facilè iam tum fuisset

diuortij remedium in plerisque difficultatibus adhibere, si, vt isti putant, ea fuisset Christi sententia.

Ætas. Dio libr. 56. l. 27. C. de nupt. l. 12. C. de leg. hæred.

Quod de ætate coniugum lege Papia cautum erat, nequa quinquaginta annis minor sexagenario nuberet: aut hac ætate iunior quinquagenariam duceret, videtur saltem, quod ad posterius caput attinet, optima ratione niti, quoniam alioqui videtur aberrari à præcipuo coniugij fine, quum quinquagenariis maiores ad concipiendum ineptas esse constet. Itaque quanuis postea Iustinianus hanc legem sustulit, laudo tamen Magistratus qui tam imparia coniugia in sua iurisdictione non ferunt: verùm semel inita dirimi non posse concedo.

Status personæ. l. 23. C. de nupt.

In genere verò interdicta illa de nuptiis ob personæ statum imparibus, meritò videntur à Iustiniano & Canonicis sublata. Coniugia verò inter tutorem & pupillam, curatorem & adultam, præsidem prouinciæ & fœminam ipsius iurisdictioni subiectam, optimis sanè de causis prohibebantur, vt & illud, ne coniugia ex rescripto Principum peterentur. Eousque tamen prohiberi certè nõ debuerunt vt inutilia censerentur, vel semel inita dirimi possent, sed satis fuit pœnis castigari qui hac in re delinquerent: quatenus etiam Canonicorum moderationem maximè probo.

l. 4. C. de inceſt. & inutil. nupt.

Harm. in promptuario, lib. 4. tit. 12. c. quod autẽ, 29. q. 1.

In errore qualitatis, teste Harmenopulo, putà, si vir nuptiarum tempore deprehẽderit

fuisse

fuiſſe ſtupratam ac deuirginatã quam vt virginem duxerat, dirimi matrimonium cenſet Patricius: rectiùs id quidem quàm Canonici, qui contrarium docuerunt, quum expreſſum Dei verbum etiam vt adulteram puniri iubeat, qua de re ſuo loco diximus. Deu. 22.21.

De ſeruitute verò & adoptione cur nobis non videatur laborandum iam antea diximus.

Frigiditate ante coitum apparente, & quidem inſanabili: (cui cognoſcendæ Iuſtinianus primùm quidem biennium, deinde verò triennium conſtituit) diſſolui non tantùm nuda ſponſalia, verùm etiam coniugia iam alioqui (ſi copulam excipias) penitus contracta, rectè conſtitutum fuiſſe antea diximus. Verùm quid ſi quũ antea vir planè vir eſſet, morbus iſte inciderit? Hîc verò rebus iam non ampliùs integris, hæc quoque calamitas ab altera valente perſona ferri conſtanter debet. Vires autem ab eo fruſtrà non flagitabit à quo ſtatuere debet ſeſe ad cœlibatum vocari, vt qui remedium quo vtebatur ipſi ademerit, nec tamen inter diuortij cauſas morbum numerarit. Frigiditas. Suprà.pag. 103.& deinceps. l. 10. C. de repud. Nouell. de nupt. c. 2. §. per occaſionem & Nouell. vt liceat matri & auiæ. §. prædictis. c. 1. & 2. 33. q. 1. c. 25. & 27. 32. q. 7.

Idem de paralyſi, & aliis id genus quibuſcunque morbis conſtituendum, qui commiſeratione non pœna digni ſunt. Sed quid ſi, inquies, probè proſpiciatur ægrotanti, & ipſe etiam conſentiat? Reſpondeo, non eſſe hîc nobis aliunde quàm ex verbo Dei ſapiẽdum, qui pronuntiat non alia ratione quàm ob Paralyſis & alij id genus morbi.

vnicum adulterium (matrimonio iam videlicet re ipsa consummato) diuortium faciendum. At cur non possit quispiam, dices, ius suum alteri cedere? Imò verò nullis etiam humanis legibus id facere licet alterius præiudicio. Alter autem ille, Deus ipse est, contra cuius voluntatem non possunt de suis corporibus statuere qui ab eo sunt inter se demum coniuncti, ea videlicet lege vt alter alterius corpore vteretur quandiu ipsi Domino liberet, non autem vt illud alteri vtendum tradere posset: quod si propiùs considerasset Augustinus, hanc quæstionem aliquatenus indecisam non reliquisset.

Auguſt. de ſermone Domini in mõte, lib. 1. Exilium damnationes.

Quibus pœnis quispiam seruus afficiebatur, iis quoque coniugium, vtpote quod inter seruos constare non poterat, iure ciuili soluebatur. Sed hoc postea rectè mutatum est à Iustiniano, & rectiùs etiam Canonici coniugia inter ipsos etiam verè seruos inita censuerunt irrita non esse, modò videlicet vel tacitus vel expressus domini consensus interuenerit, vel nihilominus seruilia munera domino præstentur. Hodie igitur exilij pœna, vel damnatione ad triremes coniugium minimè dissoluetur. Nam neque deportatio neque interdictio aquæ & ignis iam olim matrimonia dirimebat, quod apertè sanciuit Iustinianus. Nam Constantinus hac addita conditione, *Si casus in quem incidit maritus, non mutet vxoris affectionem*, videbatur vxoris arbitrio liberum id tacitè relinquere.

l. 24. C. de don. inter virũ & vx. Nouell. de nupt. §. quod auté prius. Extrà, de cõiug. ser.

l. 24. §. Sin auté. C. de don. inter virũ & vx. l. 1. C. de repud. Nouell. de nupt. §. deportatio.

Iam

Iam autem placet accedere ad causas diuortij quas ipsi Imperatores Christiani iustas esse decreuerunt. Istas igitur enumerant Theodosius & Valentinianus, propter quas vxor virum possit repudiare; quibus alij postea, nempe Leo & Iustinianus, quasdam adiunxerunt: l. cōsensu & l. in causis. C. de repud. Nou. de nupt. & Nouell. vt liceat matri & auiæ

1 Adulterium.
2 Homicidium.
3 Veneficium.
4 Molitio contra imperium non indicata.
5 Si crimine falsi damnatus.
6 Sepulchrorum dissolutio.
7 Sacrilegium.
8 Si latro, vel latronum susceptor, vel abactor, vel plagiarius.
9 Si familia vel vxore inspiciente cum impudicis mulieribus cœtum inierit.
10 Si vxoris vitę fuerit insidiatus, vel insidiari volentes sciens non indicauerit, nec vlcisci secundum leges statuerit.
11 Si verberibus ingenua indignis vxorem affecerit.
12 Si vxoris castitati insidiatus, aliis etiā eam adulterandam tradere tentauerit.
13 Si adulterij intentatam actionem nō probauerit.

Viro autem vicissim hę causæ tribuunt potestatem vxoris repudiandæ:

1 Adulterium.
2 Veneficium.
3 Homicidium,

4 Pelagium.
5 Sepulchrorum violatio.
6 Sacrilegium.
7 Si latronum fautrix.
8 Si viro ignorante vel nolente conuiuia extraneorum appetierit.
9 Si ea ignorante sine iusta causa foris pernoctarit.
10 Si extra viri voluntatem ludis & spectaculis inhæserit.
11 Si vitæ mariti insidiata sit, aut insidiantes sciens non indicarit.
12 Si aduersus imperium molita.
13 Crimen falsi.
14 Si manus audaces viro iniecit.
15 Si abortum sponte fecerit.
16 Si cum viris voluptatis occasione lauetur.
17 Si viuo marito cum aliis de suis nuptiis sit loquuta.

Nouell. vt liceat matri & auiæ. §. si quis autem. Leo Nou. 112.

Has igitur causas illi cõmemorant, quanquàm in iis non sibi semper constant. Iustinianus enim ob verbera noluit repudium mitti marito. At Leo causas quasdam alias commemorat ob quas soluta quoque fuerint coniugia, nempe mariti prodigalitatem, religionis diuersitatem, & si quæ promissa sunt non persoluantur, etiam per inopiam.

Istis porrò etsi non legimus Episcopos expresse intercessisse, tamen longè aliter fuisse in Ecclesia iudicatum, tum ex veteribus canonibus, tum ex Patrum scriptis liquet ídq; sanè meritò. Nam si ista valeant, vbi Christi

verbum illud, *Quod Deus coniunxit, homo ne separato*? Magna porrò pars eorum ſcelerum quæ ibi enumerantur capitalia quum ſint, an non, obſecro, Imperatores oportuit nihil hîc ſtatuere de diuortiis, ſed potiùs officium facere, & ſi illa euenirent, iuſta mortis pœna coniugium finire? Quòd ſi præpoſtera miſericordia vti malebant, an non ſatis fuit peccare, ei parcendo quem Deus & ipſæmet eorum leges capitis pœnas luere iubent, niſi etiam coniugia contra expreſſum Chriſti interdictum dirimendo, ad crimen adulterii miſeros pellicerent? Aliæ verò quædam cauſæ huc ſpectant vt adulterium ex iis probabiliter præſumatur. Et ſanè difficilem eſſe adulterii probationem conſtat, quam etiam Canonici veluti ſtudio quodam videntur magis ac magis obſcuram ac perplexam reddidiſſe: neque iis aſſentior qui illud XII. Tabularum, ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντας, perpetuò requirunt. Non eſſe tamen ex coniecturis quantumuis probabilibus in re tam graui iudicandum res ipſa clamat, nedum vt non bene probato crimine, coniugium tamen diſſoluatur, quod ſanè & abſurdum & iniquum eſt. Cur non igitur potiùs officium facit Magiſtratus, arrepta amplioris quæſtionis ex probabilibus coniecturis occaſione, vt veritate comperta ex Dei verbo iudicetur? Ex cauſis verò à Leone enumeratis duæ tam ſunt leues vt vix mihi perſuaſerim vnquam ſub Chriſtianis Imperatoribus ſeriò valuiſſe, ſed ab

eo potiùs commemoratas vt causæ seruiret. Vnica causa superest, nempe hæresis siue manifesta impietas, aut falsa prorsus religio, de qua quid constituendum sit vno verbo tam perspicuè declarauit Apostolus, vt qui contrà sentiunt prorsus indigni sint qui audiantur, quamcunque tandem vel Ciuilem vel Ecclesiasticam authoritatem prætexant. Sed nos de hac re antea plus satis.

Canones quidam expensi.

Iam autem placet Canonicorum præterea quædam excutere. Ac in primis quidem quæ sit eorum de incestuosis quibusdam coniugiis sententia quum suo loco disseruerimus, iis nunc placet opponere quæ hac de re disertè scribit Ambrosius, vt ex hoc saltem liqueat quo iure isti soleant auctoritatem Patrum prætexere. Sic igitur Ambrosius ad Paternum quendam amicissimũ suum scribens:

Ambros. lib. epist. 9. epist. 66.

Paterni quidem vnanimis mei salutationem legi, sed consultationem haudquaquam paternam, vt velis filio neptem collocare ex filia. Et mox, *Quid tu consulas quæso tecum retractes*, &c. *Tu copulare paras filium tuum & neptẽ ex filia, hoc est vt accipiat sororis suæ filiam, diuersa licet matre quàm socrus editus. Interroga nominum religionem: nempe auunculus iste illius, illa huius neptis vocatur. Nec ipse te reuocat sonus nominum quum hic auum resonet, illa hoc nomen ad auunculum quod ad auum referat? quanta deinde etiam reliquorum confusio vocabulorum? Idẽ auus & socer vocabere: ea quoque tibi neptis & nurus diuerso nomine nuncupabitur. Mutuabuntur*

tur etiam fratres diuersa vocabula, vt illa socrus sit fratri, ille gener sorori. Nubat auunculo suo neptis, & immaculatorum pignorum charitas illecebroso amore mutetur? Super hoc igitur meam à sancto viro Episcopo vestro expectari sententiam non opinor nec arbitror. Et mox, *Num ideo licet quia non est prohibitum? Minimè, interdictum est enim naturæ iure, interdictum est lege quæ est in cordibus singulorum: interdictum est inuiolabili præscriptione pietatis, titulo necessitudinis. Ego autem & prohibitum assero, quia quum leuiora interdicta sint, multò magis hoc quod arctioris plenum est necessitudinis interdictum arbitror.* Item, *Oportet ab ea discedas intentione quæ etiam si liceret, tamen tuam familiam non propagaret. Debet enim tibi filius noster nepotes, debet etiam neptis charissima pronepotes.* Hæc ille, nec tam ille profectò quàm ipsius naturæ, pietatis, honestatis, imò Dei ipsius Opt. Maximi vox. Sed & illud expendamus quod constituunt si quis eam ducat quàm priùs per adulterium polluerit. Huius facti quæstio duplex est. Aut enim quispiam ἄγαμος alienam vxorem corrumpit quam postea, marito ipsius mortuo, ducit: aut quispiam iam maritus cum alia soluta rem habet, quam postea vel mortua vxore sua, vel etiam adhuc viuente, ducit. In illa igitur priore specie volunt coniugium separari Canonici, si modò ea de qua quæritur vel suo marito, vel vxori eius cum qua adulterium committit,

Si quis ducat adulterio pollutam.

Vide 31. q. 1. & totum titulum.

Extrà de eo qui duxit vxo. Leo Nouel.90. Eliber. Concil. can.72. Tribut. cā. 40.49.51. c.2.31.q.1 Lib.sent. 4.c.35. August. de nupt. & cō cub. li.1.c. 13.

mortem machinata sit: vel constante adhuc matrimonio priore, interuenerit aliqua promissio de posteriore ineundo. Atqui veteres Synodi sine exceptione prohibent eiusmodi coniugia, & meritò quidem, vtpote quæ adulteria sint: & mira fuit Gratiani oscitantia, cum quo etiam Lombardus impingit, hanc ex Augustino sententiam, *Denique mortuo viro cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium non potest cum quo prius adulterium fuit*, sublata negante particula proferentis. Nam etiam si fortassis in codicem mendosum incidit, tàmen ex iis quæ eo loco præcedunt errorem deprehendere potuit. Causa verò cur ista non appellem coniugia, sed adulteria, ac proinde in Ecclesia Dei prorsus intolerabilia censeam, non tantùm est ciuilis illa quam vnam videntur considerasse qui illas conditiones excogitarunt, quoniam videlicet alioqui periculum esset ne hac occasione mariti vxoribus, & vicissim vxores maritis mortem machinētur: sed hæc præcipuè, quòd nihil aliud sint reuerà quàm adulterij quædam cōtinuatio. Neque his obstat quod excipiet nimirum aliquis, nempe quæ turpi libidine priùs cognoscebatur, posse postea coniugalem affectum induere: quemadmodum nemo negat honestè, mutato videlicet animo duci posse, cum qua priùs vel manifesta scortatio fuit, vel concubinatus duntaxat, sicut idem Augustinus testatur. Nam qui scortantur, quanuis ritè inter se non copularentur,

rentur,tamen quoniam alioqui nulli alij sunt obstricti,ideo possunt postea vitium quod in eiusmodi copulæ malo initio fuit per Dei gratiam,corrigere:at in adulterio non defectus aliquis inest qui postea possit emendari, sed nihil est præter horrendum crimen, quod sibi seriò displicere quomodo tandem verè dici possunt coram Ecclesia testari qui rursum inter se quanuis honestum coniugij nomen prætexentes,coniungi postulant:quũ eos potius adulterium commissum lugere,omnémq. adeò inter se copulam horrere oportuerit?Ego igitur hac de re ita existimo, tantisper dum meliora quispiam doceat. Certè si illa ratio valeat, ne tum quidem quum in alterius vitam machinatum est,dirimi matrimonium oporteret, quoniam tum quoque obiici posset, adulteros tum voluisse tollere eam personam è medio quæ obstabat quominus sine periculo possent libidinẽ explere, quem animum postea in coniugalẽ affectum mutarint.Denique non patitur quodãmodo ipsa rerum natura vt ratum sit coniugium ab eo ipso,nempe adulterio incipiens, quo vno rata alioqui coniugia separantur. Neque est cur nos moueat Dauidis exemplum qui Bersaben duxit, ipsius etiam marito proditoriè occiso. Quis enim si hoc imitetur non meritò puniatur, nedum vt hoc exemplo niti possit cuiusquam conscientia?Sed quid si adulter, viuente adhuc sua vxore, illam adulteram duxerit? Tum verò rectè constituunt

Canonici, vt si cum adultera sciente contra-ctum est illud posterius coniugium, dirimatur: at illud non rectè, quod si quis vxorem habens, alteram insciam superinduxerit, volunt vxore priore mortua, confirmari matrimoniū cum secunda, adeò vt ne si velit quidem ipse possit ab ea recedere. Hoc verò quid aliud est quàm polygamiam manifestissimè confirmare? At enim, inquiunt, qui hoc commisit non debet lucrum de suo dolo reportare. Imò cur non id scelus potiùs quàm dolum vocant? & quæso, quod tandem est hoc lucrum, siue illum sceleratum, siue istam vsque adeò turpiter deceptam spectes, si cogatur quidem ille in peccato sciens prudens perseuerare: isti verò fiat illum vnà secum perdendi potestas? At potuit ille, inquiunt, postea in istam matrimonialiter consentire. Scilicet dignum est honestissimum coniugij nomen cuius velamine tanta spurcities tegatur. Sed vtinam tandem fungantur officio suo pij Magistratus, vt nullus istis disputationibus locus relinquatur.

c.1 & 7. Extrà, De eo qui duxit vxorē.

Raptus. l.vn. C.de rapt.virg.

De raptu verò quanto sanctiora sint ciuilibus legibus constituta, quàm à nostris Canonicis inter stuprum & raptum plerumque non distinguentibus, atque adeò inter se prorsus dissidentibus: quàm turpiter denique Scholastici hac in re Pontificibus sint adulati, qui plenissimè volet cognoscere, legat eruditissimam de hac re tota disceptationem Petri Martyris in lib.

Iudicum,

Iudicum capite 21. Tria tantùm hîc insignia nunc annotabo. Vult Aurelianense concilium Ecclesiam patere raptoribus, vt mortis pœnam euitent, nec inde extrahi nisi cautione accepta non occidantur vel exhæredentur. Quid est autē detestandis flagitiis fauere, quid est templū Dei polluere, quid est Magistratibus officium facientibus sese opponere, si hoc non est. Etiàm si rapta consenserit raptori vult tamen idem Concilium raptori adimi & parentibus restitui, & id quidem rectè. At bonus Innocētius tertius respondet, *Si puella inuita rapta fuerit & postea consentiat matrimonio raptoris nuptias esse contractas*: in fauorem matrimonij scilicet, legibus omnibus diuinis & humanis violatis. & quid est Deo illudere, si hoc non est? Denique vt nihil ad extremam impudentiam deesset, veteres canonas puriores vno verbo eludēs Thomas, ait fuisse latos ad criminis detestationem, Papam verò postea rem meliùs considerasse. Caietanus verò non oportere raptam restitui contendit, sed sufficere si patri aliquo modo satisfiat. Quid plurà? si. Lucio Papæ creditur, vnico verbo abolebitur etiam raptus crimen, nempe si dixerit puella verba de nuptiis priusquam raperetur etiam inuitis parentibus interuenisse. En quò prouehantur isti religiosi & casti Patres, Ecclesię scilicet Christianę columina. Quę verò de his fuerit veterū Synodorum sententia, quærite ex canone Apostolico 67. Chalced.

c.3.36.q.1.

c. 7. Extrà, de rapt.

Thom. in 2. 2. c. cum causa. Extrà de rap.

27.Synodi ſextæ can.93.Baſil.can.22.& 30.

Sterilitas. Auguſt. li. 1.De ſermone Domini in monte. Idem de bono cõiugali.ca.7. c.18.32.q. 5.c.25.& 27.32.q. 7. Gell. li. 4. ca.5.

De ſterilitate rectè prorſus in Canonibus ſtatuitur, ne ob eam vel aliud eiuſmodi vitium diuortium fiat. Eſt enim vitium illud plerunque occultum, & cui ſæpe Deus remedium tunc attulit, quum prorſus deſperatum videbatur. Deinde quũ eum qui coniugium init, certum ſit, quod ad ſobolem ſaltem attinet, ab eo totum neceſſariò pendere qui claudit & aperuit vterum pro bona ſua voluntate, videtur ſanè manus ipſi Deo quodammodo iniicere qui quam ex eius manu accepit repudiet niſi liberos ipſe pepererit. Paratũ enim eſt illud Iacobi reſpõſum. *Num ego ſum Deus qui fructum ventris tui inhibuit?* Itaque prorſus iniqua fuit illa primi Romæ facti repudij cauſa: & quod nonnulli Pontifices ſuis iniquiſſimis hac in re diſpenſationibus quas vocant, prætexere conſueuerunt nempe boni neſcio cuius publici intereſſe, (vt ipſi loquuntur) prorſus inane & vanum eſt commentum, quod ſuis ſordibus obtendunt. Stat enim illud, non eſſe nobis facienda mala vt eueniant bona, quanuis mala interdum ferãtur quæ corrigi non poſſunt. Quàm autem & publicè & priuatim inſignibus familiis etiam ac regnis iſtiuſmodi iniquiſſima diuortia, iuſto Dei iudicio, iam olim nocuerint, nedum vt bono publico conceſſa ſint, vtinam ex tam multis támque inſignibus teſtimoniis non ita conſtaret! Probo igitur quod in huiuſmodi morbis ſtatuitur à purio-

purioribus Canonibus, quibus consensisse leges posteriores Ciuiles ex eo liquet, quòd sterilitatem & cætera eiusmodi mala inter diuortiorum causas non recensent. Sed viderint rursus iidem Canonici quo modo non à reliquis dissentiat Gregorij tertij rescriptum, à Gratiano citatum. c.18.32.q.7

Incidente quantumuis ratis sponsalibus elephantiasi, nouo matrimonio locum esse atque adeò ne volentibus quidem sponsis vlteriùs progredi bona conscientia licere, antea contra Canonicos diximus. Sed quid si iam consummato matrimonio superuenerit? Respondent Canonici, quibus nonnulli assentiuntur, compellendam sanam doctrinam ad mutuam alterius consuetudinem: alij contrà tum quoque dirimi coniugium & nouas nuptias contrahi posse iudicant, modò altera pars consentiat, & ipsius alimentis commodè consulatur. Ego neutris possum assentiri. Nam quod boni Canonici prætexunt, non licere videlicet excepta causa fornicationis vxorem dimittere, mirum est eos proferre audere, qui tam multas præterea diuortij causas excogitarunt, de quibus passim diximus. Valet tamen illud profectò, & eousque valet, vt nulli homini liceat illud rescindere. Sed aliud est vxorem dimittere, quàm eousque duntaxat cum alio coniungi quousque bona conscientia patitur. Bona autem conscientia certè non patitur vt eam quoque coniunctionem vel petat vel cōcedat quispiam qua

Elephantiasis.

Supra pag. 109. & deinceps.

Extrà, tit. de coniug. leprosorū.

vti non possit quin & Reipublicæ toti certò noceat, & seipsum ac nasciturosliberos sciēs perdat. Sed quid si aliter vtatur, vel etiam neuter habeat continentiæ donum? Petat vterque & precibus pugnet. Verùm an obtinebit? obtinebit certè vt tẽtationem vincat, nisi per eum steterit; quoniam in fide precabitur. Certum enim est eum ad cõtinentiam vocari, cui per Dominum obiicitur impedimẽtum quominus ordinario aduersus vstionem remedio vti possit: alioqui quid infinitis hominibus fiet; plurimas alias ob causas in nihilo minorem difficultatem redactis? Eadem ratione puto iis satisfieri posse qui nouas etiam nuptias concedunt; quod ego quidem (sit autem hoc bona cum eorum venia dictum qui aliter sentiunt,& nullo earum Ecclesiarum præiudicio quæ aliter hac de re iudicant) non video quînam sit verbo Christi consentaneum: cui tamen vni in foro conscientiæ standum in his controuersiis prorsus arbitror. Quod autem afferunt de ægrotantis consensu, alibi dixi cur nullo modo videatur admittendum, quoniam videlicet proprietas, siue plenum dominium corporis ad coniugem, non transit in contractu matrimonij, sed vsus duntaxat personam ipsam non egrediens, ideóque coniuges ius quod alter in alterum habet, transferre nullo modo possunt. Sed quod de ęgrotantis alimentis adiiciunt, vsque adeò æquum est, vt qui aliter faciat Christianus cẽseri nõ debeat: eo tamen

præ-

prætextu coniugij vinculum solui non video quînam colligi possit. In summa, manere matrimonij vinculum, ac proinde diuortio, ne ob elephantiasin quidem, consummato matrimonio, locum esse existimo: hactenus tamen vt alter alterius corpore vti bona conscientia non teneatur: imò etiam Magistratus imperio meritò prohibeatur.

Iidem Canonici quenquam negant suam vxorem posse interficere: quòd sanè ne leges quidem ciuiles probant, sed ita tolerant, vt iusto dolori aliquid indulgeant. Sit hoc igitur sanè in foro conscientiæ damnatum. Sed quod coniugum suarum interfectoribus omnem spem coniugij adimunt, quo iure faciant, ipsi viderint. Coniugum interfectores. c. 2. & 5. & 6. & 7. 33. q. 2.

Et de his quidem hactenus. Sed duo minimè prætermittenda sunt in hoc argumento. Vnum, an absque legitima cognitione sit iustum siue repudium, siue diuortium: alterum, ad quos earum cōtrouersiarum cognitio pertineat. Quod ad illud prius attinet, quid sit constituendum, videtur rēs ipsa penitus ostendere. Primùm enim si iniquum est quenquam vel in re minimi momenti sedere in sua ipsius causa iudicem, quoties saltem aliorum interest quid in ea statuatur: quanto æquius est id seruari quum de societatis eius vinculo dirimendo quæritur, quæ est totius humani generis veluti exordium, atque adeò cuius auctorem sese Deus ipse profitetur? Huc & illud accedit, quòd vix illa inci- An iudiciū præire oporteat repudio & diuortio.

dere poteſt hac in re controuerſia, in qua, ſi de facto controuertatur, teſtes citandi & attentiſſimè audiendi non ſint. Deinde quum vix quicquam in rebus humanis euenire poſſit quo vehementiùs quiſpiam commoueri poſſit, quis non videt quæ mala ſint euentura, ſi idem ſit iudex qui factam ſibi iniuriam queritur? præſertim vero quo pudore vxor ſuo arbitratu non tantùm in maritum aget, verùm etiam ſeſe ab eo ſeiunget? Nihilominus tamen quum maritus ſit familiæ caput, multum ei tribuendum videtur. Et conſtat apud Iudæos voluntaria fuiſſe repudia & diuortia. Aliud enim fuit de adulterio accuſare (quod erat capitale crimen, ac proinde apud iudices neceſſariò diſceptabatur) quàm diuortium petere, quod quum ſibiipſi vnuſquiſque daret, veriſimile eſt tunc à iudicibus peti non conſueuiſſe. Sed & apud Romanos quanuis vetuſto iure cõqueri licuit, ſi falſam ob cauſam nuntius remiſſus diceretur, tamen quum per libertum diuortium mitti ſoleret, aduocatis præterea (ſicut tandem conſtitutum fuit) ſeptem teſtibus ciuibus, puberibus, apparet intra priuatos parietes id fieri conſueuiſſe. Et ſanè quum ob priuatas quaſuis offenſiones diuortia licerent, mirum non eſt priuatim illa agitari & decidi tunc conſueuiſſe, quum res tota eſſet in arbitratu eius poſita qui nuntium remittebat: neque actio ex ſponſu, vel iudicium de malis moribus eò ſpectaret vt diuortium non fieret,

l. 9. D. de diuor.

ret, sed huc potiùs vt diuortij infamia penes eius auctorem resideret. Imò etiam expediebat multa eiusmodi priuata delicta palàm nō fieri, adeò vt plurimum interdum interesset eius quoque personę quę repudiabatur, vt intra domesticos parietes quicquid esset cōtrouersiæ decideretur. Aduocari autem consueuisse amicos, vel illud iudicium Cēsorum declarat quod ex Valerio Maximo aliquando citauimus. Nūc verò quum nonnisi adulterio vel desertione repudium aut diuortium sit legitimum (quæ probari necesse est, vt & mortem ipsam si fortè de ea ambigatur) neque nunc sint priuati arbitrij matrimonia, vtpote quæ conscia tota Ecclesia fiant: non est æquum & honestum duntaxat, verùm etiam prorsus necessarium publicam cognitionem controuersiarum, quæ plurimæ & maximæ in hoc argumento sunt, præire: & priuata auctoritate facta diuortia vsque eò damnari, vt qui non expectata iudicum sententia alteram duxerit, meritò separetur, tantisper saltem dum cognitum de controuersia fuerit: nec etiam si causam postea probauerit, priùs ad vxorem temerè superinductam redire sinatur, quàm culpam offendiculi deprecatus Ecclesiæ satisfecerit. Quòd enim Abrahamus Agarem eiecit, huc trahi non potest, nec sine veri iudicis, Dei videlicet, mandato factum est.

Valer. lib. 2. tit. 4. De Censoria nota.

c. 1. 33. q. 2. c. 9. 35. q. 6. c. 3. Extrà, de diuort. & c. 16. Extrà, de off. deleg.

Gen. 21. 12.

Sed ad quos iudices pertinet istarum rerum cognitio? Id verò difficile non est exi-

Ad quos iudices pertineat causarum matrimonij cognitio.

ſtimare partim ex rei ipſius natura, partim ex purioris Eccleſię conſuetudine. Contractum hunc diximus mixtum eſſe; quoniam quatenus ad ſocietatem humanam ſpectat, planè ciuilis eſt, vt & reliqua hominum inter ſe commercia: quatenus verò Deus expreſsè dicitur interuenire, & coniuges copulare, (vnde etiam hic mos eſt vetuſtiſſimus, & planè, vt arbitror, Apoſtolicus, vt publicè in Eccleſia benedicantur qui hunc contractum ineunt) planè diuinus eſt & Eccleſiaſticus. Huc accedit & illud quòd in iis quę ad ipſum coniugij vinculum attinent, ex vno Dei verbo cuius primaria eſt in hoc contractu auctoritas, decidendæ ſunt controuerſiæ: verbi autem diuini interpretatio procul dubio ad miniſterium Eccleſiaſticum ſpectat. Denique quum diſſidentes coniuges ſui officij admonendi ſint ex Dei verbo, &, quoad eius fieri debet ac poteſt, reconciliandi; tum quoque quum iuſta diuortij cauſa comperitur; quum denique ſatisfactiones Eccleſiaſticæ ſæpe iniungendæ ſint, quod fieri abſque cauſæ cognitione nec poteſt nec debet: ad quos alios, obſecro, hæc cura potiùs quàm ad Eccleſiam, id eſt Eccleſię presbyteriũ, illic quoque vbi Magiſtratus Chriſtianus eſt, pertinebit? Et fuiſſe hunc morem totius veteris Eccleſiæ, etiam ſub Chriſtianis Imperatoribus ex Canonibus apparet, ex quibus proculdubio presbyterium, nulla cùm Magiſtratus iniuria, iudicabat, ſicùt vel ex illo inceſtuoſi

Corin-

Corinthij exemplo liquet. Verùm quænã illa erant iudicia? nempe merè Ecclesiastica siue spiritualia, nullis prorsus ciuilibus, siue pecuniariis siue corporalibus pœnis sancita. Absit enim vt sanctos Episcopos vel presbyteros vsquam existimemus sibi vendicasse vllas ciuilis Magistratus partes, Mors enim Ananiæ & Sapphiræ, excæcatio Elymæ, & siqua eiusmodi facta sunt, extraordinaria & singularia fuerunt, neque in exemplum magis trahenda quàm Phinees factum. Sed rursus quum contractus iste, vt paulò antè dixi, vel maximè ad societatem humanam pertineat, plurimáque merè ciuilia in controuersiis coniugalibus incidant, vt quæ ad ius dotium, ad donationes mutuas, & plurima eiusmodi spectant: atque adeò plurimùm intersit Reipublicæ ritè aut minùs ritè ex verbo Dei cõiunctos, aut postea separatos, auctoritate quoq; Magistratus, diuinarum etiam legum custodis vindicísque, cognosci: iure suo certè non prophani tantùm verùm etiam Christiani & religiosi Principes leges de coniugiis posuerunt passim extantes, & ex iis ciuiliter iudicarunt, bonis Episcopis non modò non reluctantibus, verùm etiam hoc in primis postulantibus. Sit igitur hæc moderatio, vt, quum mixtus sit hic contractus, Presbyterium de iure conscientiæ ex Dei verbo, Magistratus de ciuilibus, ex legibus bonis & æquis iudicet: quòd si diuortio sit locus, Presbyterium quidem ex verbo Dei diuortium faciendum

pronuntiet, Magiſtratus autem ipſemet dirimat:ita vt nec illud delibet vllam Ciuilis iuriſdictionis partem, nec Magiſtratus ciuilis quæ Eccleſiaſtici miniſterij ſunt ad ſe pertrahat, quin potiùs Eccleſiæ auctoritatē ſartam tectam tueatur. Itaque quòd nolunt Canonici in foro conſcientiæ valere diuortia, niſi præierit Epiſcopi iudicium (præerat autem Epiſcopus Presbyterio, ex cuius etiam non autem ex ſua vnius ſententia iudicabat) in eo rectè ſentiunt. Sed quorſum hoc ad Officiales, Promotores, Procuratores, totam denique illam porcorum colluuiem quæ Eccleſiam Dei iampridē deuaſtat? quorſum hoc ad illa non Eccleſiæ tantummodo Chriſtianæ, verùm etiam vniuerſi mundi dedecora? Illa verò quorundam ex iſto grege vox, matrimonia iam non iure fori, ſed iure poli gubernari: niſi ita vt dixi intelligatur, planè intolerabilis eſt atque adeò Satanica: ſi quidem Satanicum eſt amotis, quos Deus ipſe poſuit, terminis, cōfuſionem in domum Dei introducere. Quæcunque igitur ſiue Pontificij, ſiue Epiſcopales canones ciuiliter de coniugiis, vt & de rebus ferè omnibus ſtatuerunt, ea Chriſtianorum omnium Principum munus eſt, vel ſuo nomine edere ſi iuſta ſunt, vel vt ab illegitimis legiſlatoribus ſancita abolere: nedum vt ibi inſtaurata eſt pura religio, vllo modo ferri tam turpis, tam manifeſta, tam denique intolerabilis ἀταξία debeat, quam Epiſcoporum ambitio extor-

tor-

torſit, auaritia eorundem confirmauit, vtraque iam aboleri nõ ſinit. At enim dicet, quiſpiam, vbi conſtituta non eſt Eccleſia, neque Chriſtianus eſt Magiſtratus, quid agant miſeri? nempe quandoquidem harpyæ iſtæ tribunalia Magiſtratuum inuaſerunt, illas adeãt oportet quicquid poterunt impetraturi, potiùs quàm temerè quicquam audeant. Quòd ſi adiri poteſt Eccleſia, adeatur ſanè potiùs & audiatur. Sic enim olim fuiſſe factitatum, & ita etiam Chriſtianas ipſas mulieres ſuis infidelibus maritis nuntium remiſiſſe liquet ex hiſtoria honeſtæ matronæ quam Apologetici prioris initio refert Iuſtinus, & ex eodem repetit Euſebius: nec Fabiolæ factum quæ flagitioſiſſimum maritum abſque iudicio Eccleſiæ videtur dimiſiſſe, & alteri poſtea nupſiſſe, aliter quàm veræ pœnitentiæ teſtimonio, Hieronymus excuſat. Euſeb. eccleſ. hiſt. l. 4. c. 17. Hieron. in epitaph. Fabiol.

De concubinatu. Concubinas vocabant Romani mulieres cœlibis vnius conſuetudine contentas, minimè id tamen coniugali affectu: quoniam nec vlla erat facultatum communicatio, neque in familiã eius tranſibant, ideóque liberi ex concubina ſuſcepti, legitimi non cenſebantur. Pellex verò dicitur quæ vnà cũ iuſta vxore habetur, à Græco nomine παλλακὴ, quod vocabulũ tamen Hebreæ eſt originis. Sed quã Hebræi פילגש vocant, quales fuerunt Agar, Cethura, Bila & Zilpa, & aliæ in Scripturis cõmemoratæ: ſciendum eſt nec cõcubinã nec pellicem fuiſſe, quales erãt Romanis

concubinæ & pellices, sed vxorẽ, quãuis non eo loco & gradu quo matresfamiliàs haberentur. Vtcunque sit, Romanorum concubinæ, ac multò magis pellices, erant meretricum species, quas mirum non est ab iis fuisse palàm toleratas apud quos scortari flagitium non erat, vt nec apud Græcos. Apud Hebræos verò fuit hic næuus polygamiæ, de quo in altera tractatione pluribus disseruimus. Cæterùm quum manifestè dicat Apostolus, scortatores non fore regni cælestis hæredes, & velit vnumquenque suam vxorem habere, dubium non est quin concubinatus pellicatúsque omnis sit in Dei Ecclesia intolerabilis: quo magis mirum ac penè incredibile est ipsis Iustiniani temporibus adhuc concubinatum licuisse, qua etiam ex re patet non valere eorum argumentum qui Imperatorum legibus de diuortiis ex eo volunt auctoritatem conciliare, quòd Episcopi non legantur eis reclamasse. Nam simili ratione concubinatum quoq; probare oporteret. Fuit igitur
Leo nou. 91.
hic etiam eorum tẽporum næuus, donec turpẽ istum & Christianismo palàm repugnantem morem Leo corrigeret. tanti est momẽti ex vno Dei verbo sapere. Sed operæpretium est quæ Canonicorum fuerit hac in re quoque religio indicare, vt eos tandem pudeat qui inde petũt Ecclesię instaurationem, & Concilia errare posse negant. Certè si legantur quæ in concubinarios sparsim scripta sunt, & cum iis comparentur quæ in digamos

ſunt conſtituta, manifeſtè videbit quãto minus iſtis diſplicuerint fœdiſſima quæque, quàm coniugiũ quantumuis legitimè & ſanctè repetitũ, vt quo ſpiritu ducãtur hinc ſaltem perſpiciatur. Quid plura? cũ digamo diſpenſare (ſi illorũ pleriſque credimus) ne diabolus quidem poſſit, nedum Papa: ſed ei qui mortua vxore ex ancilla plures filios habuerat, modò ne ſecundas nuptias eſſet expertus, bonus pontifex Pelagius, de grege paſcẽdo valde ſcilicet ſolicitus, Subdiaconatum haud grauatè concedit, *Noſtris*, inquit, *temporibus quibus non merita tantùm* (excipe merita mortis æternę) *ſed & corpora defecerunt*: nempe libidinibus exhauſta, quarum iampridem exhalans fœtor Sodomam & Gomorrham planè iuſtificat. Afferunt tamen Scholaſtici rationem prorſus dignam quæ ab omnibus cognoſcatur, cur digamus ſit quouis ſcortatore & concubinario indignior qui ad ſacros illos Ordines promoueatur, *propter ſacramẽti repræſentationem*, inquiunt, *ſiue propter ſignificationis defectum, quia nimirum Epiſcopus Chriſtũ vnius Eccleſiæ ſponſum repræſentat, digamus verò carnem diuiſit*, Deus bone, quæ hæc impudentia eſt? Diuiſit carnem qui vnius tantùm vxoris, ſiue primæ, ſiue quotæcunque maritus eſt? non diuiſit carnem qui cũ ſcorto, cum concubina, cum adultera, volutatus eſt? Aptior eſt ſcortator, concubinarius, adulter ad Chriſtum, repræſentandum, quàm caſtus, quãuis repetito legitimè matri-

c. Fraternitatis diſtinct. 34.

Vide Spenſam lib. de continẽtia. ſecũdo. c. 6.

monio, vnius maritus? & ab istis Catholicis cynædis, quorum vel Satanam ipsum iam pudet, expectabitur diutius Ecclesiæ instauratio? An verò aliquid etiam amplius? Anno Domini quadringentesimo Hispania, sanctissimæ inquisitionis parens, celebri concilio Toletano primo, decreuit *vt qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, à communione nō repellatur, tātùm vt vnius mulieris, aut vxoris aut concubinæ (vt ei placuerit) sit coniunctione contentus.* Imò væ vobis impuri Patres, qui contrarium Paulo Euangelium annuntiatis. Quid amplius? *Christiano,* inquit Isidorus, *non dicā plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnam tātùm aut vxorē, aut certè vxoris loco (si coniux deest) concubinā.* Ergo & tibi Isidore anathema. Nam ex doctrina Pauli non potest quispiam esse membrum scorti siue diaboli, & membrum Christi. Ostende verò scortum non esse quæ cum viro cuius vxor non sit consuescat. Quid amplius Alexander III. Clericum concubinam publicè tenentem suspendi quidem vult & interdici (sed ter, quàm maximo & quàm longissimo circuitu admonitum, vt sanctissimum Tridentinum concilium monet) donec sinistram à se suspicionem amoueat: redeuntem verò ad dimissam, aut etiam aliam recipientē perpetuò vult excommunicari: nō tamen ad abiurandum compelli ne fraudis diabolicæ instinctu in fornicationē relapsus, periurij quoque reatum incurrat. Quasi verò non

Synod. Tolet. 1.c. 17. c.2. distinct.34.

1Cor. 7.c. 3.dist.34.

Ita citat Spēsa lib. 2.de continētia cap. 7.

Trident. cōcil.sess. 8.decis.8.

non satis supérque magno periurio se inuolu-erit qui scorto est addictus. At enim, inquies, post excommunicationem non potest Ecclesia vlteriùs progredi. Concedo. Sed cur igitur illud de iureiurando adiiciunt? nempe quia iam tum partes magistratus ciuilis sibi vendicabant. Cur nō autem pius Magistratus publicum scortatorem, & Ecclesiæ contemptorē abiicere scortum cogat, ac iustis etiam pœnis coerceat? Sed quiduis nimirū isti potiùs quàm eiusmodi Magistratum tulerint. Quid amplius? Valde quidem inuitus Basilij nomen his sordibus permixtum video, quoniam nihil vnquàm tale ipsum cogitasse existimo quale est quod ipsi affingitur: sed tamē ne hoc quidem est dissimulandum. *Scortatio,* inquit, *non est matrimonium, nec matrimonij initium. Quare si fieri possit vt qui per scortationem coniunguntur, separentur, id est melius. Sin autē eis omnino placeat cōsortium, scortationis quidē pœnam agnoscant: ne separentur autem, ne quid deterius accidat.* Ego verò inter scortationē & matrimonium concedo tantum interesse quantum inter lucem & tenebras: posse tamen elui subsequente matrimonio sordes concubinatus, adeò concedunt ipsi Canonici, vt etiam iubeat Clemens tertius (ridiculè tamen fortassis) *ad remissionem peccatorum proficere si quis vel publicas mulieres è lupanari eductas vxores duxerit.* Et quum vim illatam virgini peius quiddam esse constet simplici scortatione, duci verò ex Dei ver-

Basil. cā. 26

Vide Lepidissimum can. 20. extrà, de spons.

bo possit à stupratore, si parentes consenserint; puella constuprata: viderit auctor Canonis illius Basilio inscripti, cur non potiùs concubinarios vel ad coniugium hortetur, vel si hoc impetrari non possit, penitus separari saltem à Magistratu velit, quàm vt eos pergere in ista turpitudine, nescio cuius pœnitentiæ prætextu, patiatur. Quid enim ipsis possit deterius euenire, quum scortatores non sint regnum Dei possessuri? Sed de his plus satis.

De Eunuchis. De eunuchorum falso coniugio dixi quid aliquid antea: nunc verò quid sentiam semel aperiam. Rogatus aliquando à quadam Ecclesia, quid de eiusmodi hominum matrimonio (si modò matrimonium est) existimarem: respondi siue hoc ab initio resciuerit mulier, siue minùs, siue conqueratur, siue in eiusmodi coniunctione acquiescat, eiusmodi coniunctionem non modò prorsus nullam esse, id est, indignam sancto & honesto matrimonij nomine, sed etiam in omni bene constituta Ecclesia prorsus intolerabilem.

Primùm enim nulla ex iis causis propter quas ordinatum est à Deo matrimonium, in eiusmodi coiunctione locũ habet. Nam quod ad generationẽ attinet, quæ est primaria à Deo instituti matrimonij ratio, non modò nullus homo sic generatur, sed etiam horrendo quodam modo plurimi homines perduntur, quum eiusmodi vir muliebre semen inutile reddet, adeò vt nõ modò pro scorta-

tore,

tore, ſed etiam pro homicida eiuſmodi hominem habeam. Etſi enim in ſcortatione magnum vitium ineſt, tamen in ea ſimpliciter contra naturam non peccatur, ſed tantùm in ἀταξίᾳ. Deinde quod ad alteram matrimonij cauſam attinet; nempe ad remedium aduerſus vſtionem & incontinentiam, dico nō modò non ſic extingui vehementem illum affectum, ſed etiam incendi quàm maximè; tum ex aſſiduo obiecti mouentis conſpectu; tum etiam ex eius vſu, quem effectus nullus conſequatur. Præterea quod nonnulli domeſtica officia prætexunt, etſi colore aliquo non caret, tamē vanū & inane eſſe res ipſa demōſtrat. Quî enim probabile eſt eiuſmodi vel virum vel mulierem ſic vnà poſſe ſimul conſueſcere, perinde acſi continentiæ dono eſſent præditi? Itaque quū hæ tres ſint cauſæ legitimi matrimonij, quarū nulla in hac de qua diſſerimus cōiunctione locū habeat, cōſequitur nullum eſſe ipſo iure eiuſmodi matrimoniū: & quod cū tanta turpitudine, atque ita cū tam immani ſcelere homicidij coniunctū eſt, planè intolerabile meritò iudicari. Nam ſi quis obiiciat ne in ſterilitate quidem alterius aut vtriuſque partis primariam illam cauſam locum habere, reſpondeo primùm, ſterilitatem eſſe vitium intrinſecum, & quod ſenſu non percipiatur, ſed vſu potiùs & experientia. Deinde addo, ſterilitatem, quanuis non ſemper ſit reipſa medicabilis, meritò tamen medicabilem præſumi. Dico præter-

ea, etiam si ex sterilium congressu nihil nascatur, tamẽ aliquatenus naturalem esse coniunctionem in qua saltem secunda matrimonij causa locum habeat. Ex quibus rationibus efficitur longè aliud esse constituendum de sterilium quàm de castratorum matrimonio.

Secundò, benedictio eiusmodi nuptiarum quid aliud fuerit quàm manifestum Ecclesiæ ludibrium?

Tertiò, quod tandem vocationis suæ testimonium habere potest in sua conscientia qui de matrimonio cogitat, & tamen iis caret, quæ ad plenum & iustum matrimonium necessariò requiruntur?

Leo Nouel. 98. Concludo igitur ex his omnibus, rectè constituisse Leonem Imperatorem vt tales coniunctiones nõ modò non probentur, sed etiam inter scortationes numerentur: & qui eiusmodi nuptiis benedixerit, exauctoretur. Sed quid si resciuerit hoc vitium mulier, & tamen in eiusmodi maritum consenserit? Respondeo nullam quidem ei factam iniuriam videri, sed tamẽ non efficere mulieris scientiam quominus damnetur quod est contra bonos mores, & suapte natura, sicuti diximus, detestabile.

FINIS.

INDEX RERVM INSIGNIVM QVAE IN HAC tractatione continentur.

A

C

con-

ele-

S

T

Tole-

LOCI SCRIPTVRÆ diligentius explicati.

Antecedentes numeri caput & versiculum locorum, subsequens verò numerus paginam indicat.